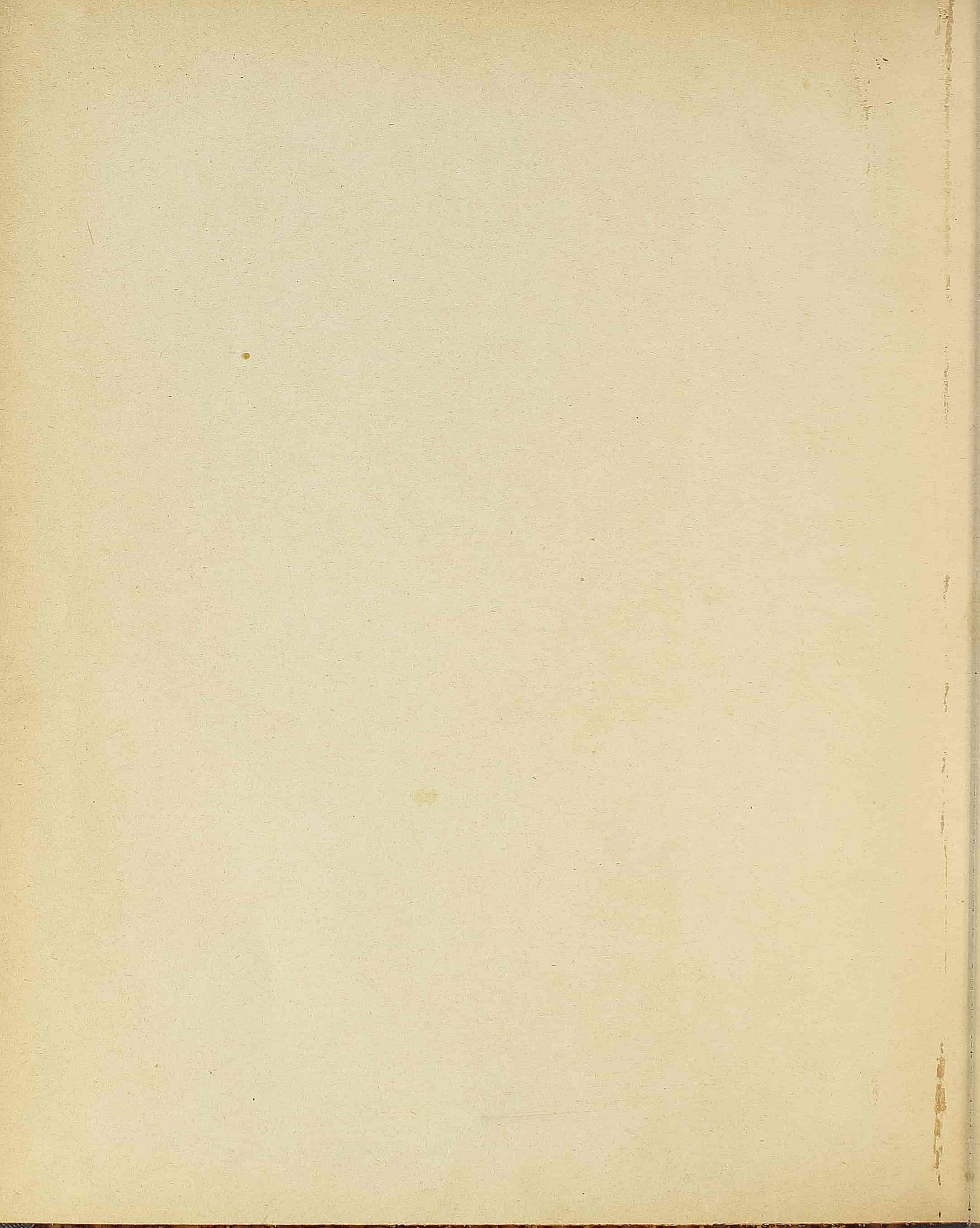

9. 6. 6
216

ЛУКА БЕЛОВИЋ
БЕОГРАД

LUKA BELOVIĆ
BELGRADE

Г. б. б
216

10=512093798

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И Бр. 45228

ПРЕДЛОГ

ЗА ПОТпуНО СУВРЕМЕНО УРЕЂЕЊЕ САДАШЊИХ
ОКРУГА, СЕЛА И ВАРОШИ И БУДУЋИХ
ОПШТИНА У СРБИЈИ.

ЛУКА ТЕЛОВИЋ
БЕОГРАД
LUKA TELOVIC
BEOGRAD

НАПИСАО

ДАН. ОРЕЉ.

АДВОКАТ У ШАНЦУ.

БЕОГРАД 1882.

ШТАМПАРИЈА ЗАДРУГЕ ШТАМПАРСКИХ РАДЕНИКА
[ОВИЛИГЕВ ВЕНАЦ].

ПРЕДГОВОР.

Већ је 24-а година како сам престано у јавним а разним службама и радовима у народу, и то: као учитељ, чиновник, адвокат; као грађанин општински одборник и народни војник у свима готово редовима војних служба пре и после ратова и у оба рата; као старатељ, заступник и адвокат многобројних тужитеља и тужених, пушила и заступљеника, богатих и сиромашних, јаких и нејаких, кривих и невиних; као поверитељ и дужник; као муж и родитељ, и у опште као човек који и трпим и благујем, и који гледам и слушама како други трпе и благују, и слушама и гледам њихове јаде и њихове славе итд. итд.

С тога, да сам кроз толике године и у таким радовима и осећањима и мање мислио но што сам: о стању нашег народа и народних потреба, о народним школама, судовима, управама, цркви, општини, свакој власти на сваком раду и занимању, и о свачијој нужди и потреби, и о свачијој праведној или неправедној тековини; и да сам мање но што сам у свему томе трпео или благовао и о свему томе размишљао и прилике имао да размишљам, опет би 23 године таквог живота, рада, службе итд. дале ми и сувише времена и прилике да се све

то позна скроз и скроз, и све процени онако како је могуће само човеку, који непрестано у народу живи и с народом посла има у врло разном и свакојаком стању, и службама и приликама, и који колико толико за изучавање тога воље и снаге имаћаше, а да и не помињем науку која долази од борбе у животу и која, хоћеш нећеш, из искуства долази и казује где боли, где има а где оскудева, где иде право и здраво а где криво и сакато, и како би се помогло где помоћи треба.

А разуме се да сам у исто време морао и читати и пратити, а колико је могуће и памтити, шта се пише у толиким књигама и новинама нашим о општем стању нашем а кроз толике године.

Па шта сад, на све то, могу рећи на и написати и јавности дати и са каквим убеђењем?

Могу рећи и са постојаним убеђењем написати, да се много и премного писало, говорило и обећавало, али да се сасвим мало урадило према опом што се урадити могло.

Могу рећи да народу и народним људима много мање помаже но што би могло помоћи оваково писање, нарочито по новинама, онародним стварима, као што је данас, и како то

иде ево од како ја новине читам, а читам их још од времена Ђаковаћа.

Вечно се пише: не ваљају општине, не ваљају власти и судови, устав и закон, школе, цркве, учитељи и свештеници, чиновници и у опште господа, трговци, занатлије, земљоделци, народ, или ово или оно у општини и у народу; али се никад не предлаже у потпуном прегледу и у такој потпуној целини: како би у будуће требало да буде, те да се одмах може лако а јасно увидети, познати и проценити шта је боље а шта горе и како да буде боље место оног што се црни и оцрљује; или: шта се може и како, а шта се не може и зашто.

Ако ја никад нисам видео боља кола од бољих, ја ћу врло мало или нимало или бар доста тешко појмити која су кола гора а која боља, ако се данас буде он сивала само једна чивија, сутра или после ког месеца или године друга чивија, точак, итд.

А опишите подпуно једна кола која су боља од кола која имамо, заиста је одма ту и појам лакши, далеко лакши о томе, но кад се то описује на разгавке и на расгавке, и без целене.

„И Ђаво зна шта је право,“ па и народ и народни људи, а велика бар већина народне госпode, признали би: шта је право и шта је боље, и приклонили би се томе, но само је некако свако тежак да пространо и у подпуној целини описује то што би уредити требало, а без потпуног описа како би требало да буде место оног што стоји и на шта се као на рђаво виче, ја опет са убеђењем велим: да свако друкчије писање много мање помаже и теже се прима, но што би то било кад би се радило и писало на овај други потпунији начин о коме говорим.

Свим овим нећу ништа друго да кажем до то: да би најбоље било и најпре напредовало се, да: кад ко пише шта не ваља, одма каже и потпуно опише како да буде и да се уреди што треба место тога.

Ако не ваља устав, треба изнети потпун преглед бољег и управо са онаким свима речима целог устава какав би требао да буде нов устав.

Ако не ваљају општине, или ако не требају начелства, или конзисторије итд. одма, чим се то осуди или боље што зажели, треба изнети потпун предлог како би требало у свему друкчије да буде, те да се може оценити и пресудити које је боље.

Често се пише и говори о упрошћењу администрације, а нико још не каже: која акта или које облике акта и како треба или сасвим изоставити, или друкчије и са мање речи и зашто и како краће писати, те да свет, а вере ми и господа увиде: шта је боље а шта горе и да сазнаду: шта се хоће да упрости и како, и шта је то упрошћење администрације.

Новинари и књижевници мисле: та зар свет и господа не знају шта је упрошћење администрације, шта боља општина и у опште шта боље а шта горе?

Та то су просте ствари и то јамачно сваки зна и ко незна још и то томе и не хасни писати.

Али није тако,

Мало их је и за чудо мало, који то знају и који о том разбирају, а још мање који о том и говоре, па која онда хасна за остале који то незнају?

Сви знамо да се хлеб меси од брашна, воде и соли, али колико их је који хлеб умесити знају? сви знамо од чега се кошуље, обућа и хаљине

кроје, али колико их је, који знају бар то: колико треба и какве материје кушити за обућу или кошуљу или хаљину коју, а немоли да знају и скројити и сашити то.

Ни на готовој обући, хаљини и кошуљи свак умесно манисати не уме, не уме ни стотинити а немоли да се то лако кројити и шити може.

А тако је и са законима и са уређењима земље.

Књиге и новине излажу пред нас голу само материју, описују је и хвале је, продају је, али ми велимо: на што нам то, кад то није и сашивено?

Водем готову или читаву хаљину, него несашивену и раздрту.

Па крај.

То је велим моје прво убеђење, на који начин треба да се пише за све у народу што уредити треба, те да се понајпре дође до увиђаја: шта је боље и шта треба оставити, а шта и како треба заменити.

И с тога сам ја и решио се: да, бар пробе ради, напишем у једној целини све што би место постојећих уређења требало ново завести и како старо постојеће покрпити, заменити и допунити.

А критичарима и свакоме ето широког поља, па неће штету по хасну друштву и народу учинити ако се на кану те шта боље изнесу и докажу.

Но пре но што се приђе самом излагању мисли како шта по мом мишлењу и убеђењу уредити треба, *имам да кажем и друго моје убеђење, на коме је такође, као на најглавнијем, основано то о чему ћу писати.*

А то је ово:

Као што се зна, све управе у свима државама махом су двојаке: једна се зове: јавна управа, т. ј. управа државна или управа чиновничка; а друга

се зове: општинска управа или боље рећи: "Самоуправа" народна

И једна и друга управа имају и пријатеља и непријатеља; а и добрих а и лоших страна.

Ко воли државну или чиновничку управу он је с правом воли:

а.) Зато: што је она општа и једнолика, т. ј. свуда и за све износи заставу законитости и законе једнакости или равноправности како за мале тако и за велике;

б.) Зато: што таква управа највише даје сигурности, јер је саставља чиновништво од способних и ваљаних управника, судија, контролора, техничара итд. који боље, вештије а и савесније држе ред, а са великом снагом или моћи, пошто су сва нужна средства скупљена у руке државне власти; и

в.) Зато: што над том управом, бди централна власт са довољном или бар већом одговорношћу а и снагом по што то код самоуправе може бити.

А ко мрзи чиновничку управу с правом мрзи је:

а.) Зато: што се под цигло овом управом лако показује опасност од просто формалног, бирократског извршавања послова и од чиновничке самовоље;

б.) Зато: што на ту чиновничку управу мање утичу интереси појединих и народа укупно; и

в.) Зато: што се те управе не тиче толико слободно развијање појединих и разних снага и слобода уопште као код самоуправе, но шта више, чиновничка управа сваку ту слободу много гњави и затире.

Ко пак воли самоуправу народну с правом је воли:

а, Зато: што на исту много а слободно утичу интереси појединих, дакле већине интересованих из народа, те прилике има да се развије свака поједина снага;

б. Зато што та управа највише на слободу полаже и ову негује, зачим одма долази и развијање личних врлина и радиности за друштво корисних, и што се код самоуправе на местима патријотичне жртве радије чине и дуже трају.

А ко мрзи на самоуправу с правом је мрзи:

а, Зато; што се код ње доста тешко одржава закона равноправност и једноликост него је у једним местима добро да се боље ни желети не може, а у другима, на против, мање више добро, или мање више зло, и тако, да што је у једном месту добро и право у другом то не мора тако бити;

б., зато: што због те разноликости и законе неравноправности општи ред или опште добро код самоуправе лакше се завемари и мање има сигурности да тога не буде; и

в., зато: што код самоуправе нема средстава као код државне управе а највише: нема ни способности оне, но у велико влада неред и глуност и неправда; а од глуности нема веће силе, и ништа теже но неправду трпети.

С тога ја не могу бити ни чисто за чиновничку управу ни цигло за самоуправу.

Него, не препоручујући ни саме овејане теоретичаре без икаква искуства, као ни саме чисте практичаре без икакве теорије, и који не ће да знају шта научен свет ради и предлаже и препоручује за државни и општински живот, и шта бива у државном и општин. животу по осталом свету, хоћу да у управама нашим у опште, уча-

ствују и једни и други. Јер, само ће се тако стећи знање или снага, која ће, и по искуству и по теорији, добро познавати и народ коме ради и народне законе и природне појмове о праву и држави; народне склоности, његову умну и материјалну моћ, опште и месне склоности живота његова, те састављајући и упоређујући једно с другим, који ће помоћу науке, искуства и природног а и обичајног као и законог духа народног, чинити му оно што је право и добро и што се правом слободом зове.

Хоћу дакле управу такву у којој ће се изравнати све наведене противности јавне и приватне управе. А то код нас, према нашем стању, образовању и искуству, и нашем недовољном и неснажном заузимању код мањине а потпуној немарности код огромне већине за опште потребе и добро, не може на други начин бити него тако, да се што већма чиновничка радња свеже са сарадњом приватних лица — грађана — и тако смеша теорија са искуством и искуство с теоријом или обоје још и са самоучкима и са природним знањем народним, те да се општинска кућа општински гради, кући и одржава.

И заиста: кад свуда и по целом свету, где год државе и скупштине има и у самим скупштинама — законодавству — раде заједно влада и народно представништво — народ — зашто да то и у управама народним не буде?

И заиста: кад тамо — у скупштинама — раде чиновници, па ма то било и сами министри, с једне, а све сами грађани с друге стране, то се никојим начином чиновништво од грађанства нигде не искључује, нити увиђам основа за страх од чиновништва а ни

могућности, за такво искључење, — код нас још мање, где је једна крв, један Бог, једна вера и један народ: где смо сви браћа — зашто велим да тако и у управама није? И зашто да се из управе искључује грађанство и ово од чиновништва цела и одваја кад је ово земља свију, и кад је добро или зло у земљи, опште добро или опште зло?

Такву, велим, управу хтео бих, како би се смешале и ујединиле користи: јавне и приватне или: чиновничке и грађанске управе, те најсигурније а под заједничком контролом, сарадњом и договором и баш због те заједничке контроле, сарадње и договора једног с другим, уклањало све оно, што је код обадвеју штетно, а постизавало све оно што је за појединог, за општину, за цео народ и за државу у опште добро и право.

Договор кућу кући. Памет парује а снага кладе ваља. Знање је моћ а од глупости веће силе нема. Па све ово треба изравњавати, угладити, изобразавати и у једну пријатељску снагу састављати.

Држећи се дакле тих, досад напомињатих убеђења, као основе овог рада, ја сам гледао да према истим убеђењима и саставим све мисли у једну целину и изложим их уједанпут све, ради бољег и лакшег прегледа и контроле; а сад би био ред да те мисли још боље објасним, и читаоце припре- мим да ме боље разумеју.

Али то објашњење, или боље рећи одбрана оваке написане мисли, морало би бити много пространо, много пространије но и цео спис, за шта немам ни времена, те за то морам се у том шта више ограничити. А марљиви читаоци и сами ће се потрудити да разумеју наведене основе и убеђења овог

мог писања и тако ће лако знати куд која мисао циља.

А то је досга.

Ово пак ма и врло кратко објашњење мислим да ће се најбоље учинити са овим питањима и одговорима.

I.

Зашто је боље да се укину и окружна и среска начелства, па место тога поставе окружни разни савети и по општинама државници, и зашто је боље да то буде уз сарадњу већег дела грађанства и општинског представништва?

То је боље

1., зато: што те савете састављају најодабраније чиновништво и грађанство у округу, дакле скупи разног знања које се и у школи и у пракци или искуством и природним даром тече, па у том стоји недогледно већа сигурност за опште добро, правичу и напредовање, но што се то сад налази код једног начелника окружног или неколико само чиновника полицијских у округу.

Више виде четири ока него два.

Више зна папа и вилап — сељак — него папа сам.

Веће прекреће.

А јавни зборови ни приближно томе нису у стању учинити добра колико скупштине тих окружних савета.

а., што је код нас била и биће велика немарност за опште ствари.

б., што јавни скупови носе вид политични, па се чиновништво, у коме је највећа умна снага, не сме у то да упушта и лако му се подмеће, а грађанство нејако, плашљиво и не спремно зато; и

в., што закључци и рад јавних збора немају никакве обавезне силе до-

кле се у саветима окружним имају решавати најживотнија питања са *обавезним или добросавесним људима*, итд.

2., зато, што ће расељавањем чиновништва по општинама послови *сасвим брже ићи, а уз сарадњу грађанства још и сасвим сигурно од самовоље, кашарења, разних злоупотреба* отпављати се, а што је најглавније: уштедиће се небројене и непроцењиве народне надице, муке, патње и трошкови око предстајања властима чак и за најмањи свој и туђи посао, саопштење, и за ма какву ситницу, од чега се досад много, премного, и сувише трпило и штетило и тако: *да ће и народу много лакше и боље бити, а и чиновницима тима који у народу буду.*

3., зато, што ће тим расељавањем умањити се *неполезно чиновничко политичење и сплеткарење* у коме најпосле и њихове жене па чак и слушкиње и слуге повеликог удела имају, а све на велику штету општих послова.

4., зато, *што ћемо само тако према нашем свестраном стању моћи, имати и уредну сеоску пошту и велику потпору књижевности, а и боље путове;* дакле у велико осигурати и олакшати светски саобраћај као прве и најпрече услове за сваковрсно напредовање.

5., зато, што према нашем свестраном стању само на тај начин можемо најјевтиније добити једном и по селима суднице са преко нужним канцеларијским редом и са поузданошћу на закон, јер најслободније смем рећи, а то и цео свет зна, да је грдна срамота што можемо и рећи а немо ли држати, да имамо каквих год сеоских судница.

Зар не видимо да су те сеоске суднице у превеликом броју села па и

вароши смештене у најгоре зградице истог места, ништа боље од газдинских кудељара или стаја у које се само најређе употребљиве и изанђале справе кућне остављају као: ступе за набијање кудеље, паријонице, расушене качице и чабрице, изломљени тоčkovi итд. а немо ли да се у њима ништа налази налик на суд и на канцеларију.

Рабошење не иде више.

А ко виче на то, што му се код чиновничке управе свака реч и радња *записује, прво нек убеди свет да је рабош бољи од писања и нека га убеди да је беспослица жалити се, но да је боље да се нико никоме и ни зашто не жали и да мора онако бити како се на првом пању одреже, па онда може се и без писања бити и у рабош резати. И онда: „Збогом правдо а збогом и писмености!“*

Али такав назадак изродити се може само међу дивљацима и међу људима који више верују и клањају се *ћуди* појединих самовољника или грешника но општој вољи — вољи закона — а не у земљи у којој се више не верује у вампире и у идолопоклонство.

6., Зато, што се само оваким расељавањем чиновника по општинама и оваким уређењем општина, а опет рећи морам према нашем разноврсном стању, *могу савлађивати послови, који с дана на дан све више расту и умножити се морају, и због којих, што се не свршавају, народ омрзе и на сам себе, а не вмоли на власти које природно окриљује за нерад и затрпаност свуда и на сваком месту.*

По селима туку се, пале, убијају, арају пушилска, државна, општинска и т. д. имања грабе, и т. д. а на пољу је снег, киша, ветар, хрђав пут, па ко

и шта да крене тако лако среског старешину или чиновника на 3—6 сахати да одма пође и за врућа трага посао одпочне и сврши?

И зар је мало, или зар се пребројати могу и ситни и важни послови због којих непрестано треба бити овде онде, у овом или у оном селу; али је лакше измислити: ил' да се мора пореза кунити или предавати ил' какви рачуни склапати, или каква страшно велика извешћа давати и т. д. и т. д. него сваки час ићи у село у прашину или блато, на препеку или смржњавање, докле би све то часом вршило се и свршавати могло у већим уређеним Општинама и где има ма и 1 чиновник који зна шта је закон, канцеларија, архива и ред канцеларијски и који кад би по општинама били не би морали за један ма и не важећи посао по толико у самом путовању тамо и овамо пробавити, док би овако у својој Општини за исто време путовања по 10—20 таквих послова посвршавати могли.

Осим тога: не видимо ли и не знамо ли, да је готово сав посао одпо из круга окруж. Начелства и да ту с' тога повећи број чиновника и служитеља више безпослични но што ради, докле би они као и срески чиновници у сарадњи са општинским чиновницима и грађанима све послове тако брзо могли у ред довести, да би чисто желели да посла имају и једва га чекали, јер би се послови разделили, не би се путовањем дангубило и сваки би имао посла а не би ко сад један за петорицу издирио.

II.

Да ли не би ти чиновници уилливо и важношћу својом поништили самоуправу и залудили свет. И треба ли се бојати централизације?

Имам на уму да ће се говорити а и писати: да се са оваким раселењем полицијског чиновништва иде на јачу централизацију државне власти; да ће то чиновништво већма и лакше трети народна права, слободу и самоуправу и народ већма и лакше глобити и пањкати.

Имам на уму и то: да ће их бити, који ће доказивати, да је боље да остану и Начелства окружна пре по срезка а још пре по оваково уређење какво би ја овде са размештањем чиновника хтео, и да ће они све то тако говорити или писати бојећи се јаке централизације.

Па зато је нужно да се и тога гледишта ма и најкраће дотакнем.

Централизација државне власти онда је: кад се сви јавни послови предаду у руке једној средишној управи.

Централизација од памтивека стоји и показује се код свију народа и свију друштава, па с тога је и немогуће замислити икакво друштво без централизације.

И мора се признати, јер то сви знамо, да у друштву заиста наступају и такве кризе или опасности, да се налази јаких разлога који бране што се сва сила у таким случајевима скупља у једне руке, јер се добијало убеђења, да би без тога друштва пропадала и тешко се одржавала.

С тога дакле опет понављам да је тешко ако не и немогуће замислити друштво без централизације.

И централизације по свима државама има, па „куд сви Турци, туд и голи Асан.“

Али и ако је тако, опет има нешто да се зна. Опет је дакле добро о истој централизацији мислити и увек је на уму имати кад год се шта за народна права ради.

Мора се признати: да свака централизација тежи претераности, која ако се не ограничава и не спречава такође води пропастима свако друштво исто онако као што пропада и мора пропастима и стропоштати се она кућа која на врху има превелики терет а слаб темељ.

С тога је увек потребно а и мудро да се одбацује претерана или прекомерна централизација.

А за претерану централизацију треба сматрати сваку централизацију чим она отима од Општина и најобичније послове општина и хоће њима да управља помоћу државних чиновника; чим хоће да купи порез или га сама разрешује; или тражи и приморава грађане да за сваки свој поступак траже одобрења; или пушта своје чиновништво да као не прикосновени раде а грађанима не да, да слободним судским путем траже накнаде за штете које им ти неприкосновени агенти злоупотребом своје власти чине и т. д.

Дакле, признајем то, да се треба бојати претеране и изљашне централизације али у исто време тврдим, да се у овом предлогу не само пазило, да се централизација што више ограничи, него заиста по овоме предлогу и то стоји, да је Општинама и целом народу довољно отворен пут и дата прилика да се не само чисто општинске ствари по начелима самоуправе врше, него да и у сваком чиновничком послу народ или грађанство буде сарадник, дакле да се централизација штовише смањи, ограничи или децентралише.

А у овој је општој сарадњи као што сам и напред рекао највеће јемство, да ће се свакој злоупотреби свагда моћи на пут стајати и свака неправда одклањати.

Није ли пак народ и при свем томе способан да се сачува од глоба, си-

лецилука, пањкања и сплетљавања — премда сам ја дубоко убеђен да се он олако не да глобити — онда он и не би био достојан да се брани.

А што се тиче навода да и сам чешћи уплив чиновника или сама његова важност као старешине може са трти самоуправу, имам рећи:

Док човек с човеком врећу брашна не поједе, не могу се познати.

Значи: с човеком треба и јести и пити или бар гледати како он једе и пије па тек да га боље познаш. Значи: што си чешће с човеком тим ћеш га боље и познати.

Дакле и што чешће виђаш власника боље га познаш.

Познавајући га пак боље и боље, све ћеш више и више уверавати се, да он није светац, и тим боље и боље слободити се, па и политички сазревати.

Није се дакле ни најмање бојати од поменутог уплива исто као што то и код свештеника и учитеља бива.

Док је било мање свештеника и учитеља и док их је мање свет виђао и мање с њима јео, био и колач ломпо, дотле су то били чуда и свеци и са страхом су им приношене части итд. итд. али, како је сад, знамо, па тако ће то бити и са чиновницима по општинама.

Међутим, чешћи углед на њих и њихове породице као на образованији свет, заиста ће пре и више од користи но од штете народне бити.

III.

Зашто да се казне чак и они који на општинске зборове и у окр. савете, итд. не долазе?

Осведочена је ствар, да је свет у опште и много немаран за опште ствари,

а сваки уме замерати: што не ваља кмет, одборник, пут, ово оно итд. итд.

Па кад је тако, онда је право а и нужда и потреба: или да законом позвани свој посао врше, те да немају кога кривити или за немарност плате, па нек вишу.

А осим тога: ни опште ствари не могу се без новаца вршити, па зашто да се и ово средство не употреби за извор из кога ће се тако две праведне цели достигавати т. ј. и више ће, много више учасника у решавању општих ствари бити, боље опште ствари отпављати а и више прихода од немарних на делу и вредни у прекорима за опште цели бити.

И зашто да се ни један збор не може због опште немарности, од прве свршити, него једни дангубе а други им се смеју и увек се мора једна ствар на два збора вршити?

Толика је већ немарност у томе, да на исте зборове ни десети не долазе, и да се због тога са неколико само својих пријатеља или најамника често и најважније ствари наопако извршују.

IV

Зашто треба општинским одборима круг рада проширити а збору скратити, а нарочито постављање кметова и осталог особља општинског итд. ?

1., Зато, што је велика немарност у грађанству за опште ствари па због исте као што и напред поменух, најважније ствари олако се узимају и наопако збором извршују.

2., Зато, што према овом предлогу, у одборе долазе најодабрапији људи, дакле људи, у којима је скуп знања и искуства далеко јачи од знања огромне већине у збору, те је врло тешко

ако не и немогуће у тако одабраним људима наћи легло несавесности, глупости и незнања.

Збору је доста да при избору одборника пази и бира ко ће општину најбоље заступати.

3. Зато, што се одбори лако а и чешће састају и састајати могу те о једној ствари не само што могу више дана мислити и саветовати се и боље је решити но им је с тога лакше увек и брзо сваку погрешку исправити, а код збора то већ тако не иде нићи може.

4. Зато што су одбори и контрола општинских власти и што им сви послови општински често на рад и на размисљавање долазе па с тога далеко су више у општинске послове посвећени и боље их од збора разумеју и боље знају кад шта треба а кад шта не треба.

А и шта значи бити контрола и представник општине у ширем смислу, а немати ни тог права, да се неуредан кмет и служитељ општински кадгод затреба променити може?

V

Зашто да и свештеници имају право и дужности да буду учитељи основних и земљоделских школа?

Свештенике по науци и позиву, праведно зовео учитељима народа и очекујемо од њих да и великима учитељи буду, па зашто да немогу мале учити!

Заиста, њима би то далеко више личило и у знању их дотеривало но плуг или мотика или пусто беспослицење у које их садање не уређено и не награђено њихово стање гони, и то би их најпре сачувало од уваљивања у пороке и од заглуплења које због

беспослице и без занимања с књигом природно долази а на поругу и њихову и народну.

Тим би се дакле не само имовно стање њихово поправило и знање усавршавало, него би с тога било и основа за оправдање, што они стоје и што им се та награда даје, јер би је у ствари и заслуживали, а очита би била двојака корист, коју би нам свештенство показивало, докле сад, редко се и врло тешко може увидети или разумети да нам је свештенство од користи.

А да такав рад и уплив српског свештенства не би ни кад могло шкодити народној свести и моралу као на западу, јемство нам је: у свести, духу и карактеру нашег народа и народног свештенства и што је свештенство наше вековима било уз народ, те му никад није било од штете за свест и морал па ни онда, кад је народна свест најгоре стајала.

А јемство нам је и у том: што је сва просвета у рукама државним а не црквеним.

VI.

Је ли време и могућност да се уведе обавезно школовање за сву децу и мушку и женску а на начин који предлог овај износи?

Што ће бити јесенас, нека буде вечерас.

Ако се дакле икад мисли на истинско образовање народно; време је томе свакад, а што пре то боље.

Образовати само човека а не и жену значи: с поља гладац, унутра јарац. Значи: човека међу људима приутовљена, да буде спретан и угледан, али му кућа не да, него је апав трапав, гладан, шугав, глуп, зловољан,

без преобуке и да му се ораха из руке не узме. *Ето толико вреди знање и имање код глупе жене па квит.*

А да ни речи не може бити о бољем унапређењу трговине, заната и земљорадње и народњег благостања без општег најнужнијег образовања то је више и довољно доказано и увиђено на сваком кораку и у свакој књизи и писму.

Исто тако очевидно је, да је посве могуће децу школовати на начин и средствима које овај предлог износи.

У наше основне школе унети су сви могући предмети, сви основи универзитета, због заборавности пословице: „Од мала мало“.

Десет а ако хоћете и двадесет пута више од тога можете написати у читанке како је у предлогу речено и учити како је тамо речено, па животом јемчим: да ће се само тако радо и лако и са 10. пута већим и лакшим успехом и мањим страхом и муком, школа учити но сад, кад због страшно многог учења на памет и рачунања из главе потроше се и учитељи и ђаци.

О и ви давно школовани! Зар и данас не будите се од страха, кад сањате, да лекцију не знате, исто као и кад с брда и у стромору какву падате?

А шта то значи?

Значи: да нам је душу убило и престравило оно премлого бубање на памет.

Па шта сад од свега тога знамо изказати?

Та зар знамо сад изказати и имена предмета или књига које смо учили, а немоли оне силне садржине њихове?

Па где је то знање?

У тартару и у заборау.

Опробајмо и уверићемо се дакле сваки на себи да ништа од тога незнамо колико: читање, писање и основно писмено рачунање, и размислимо и паметно пресудимо па ћемо се уверити, да би сад и више, много више знали, да смо више читали, писали и рачунали, и старали се, да то на прост, могуће прост, практичан начин разумемо и памтимо, нити би се и данас чак у сну трзали што не знамо по више листова о животињи и мртвим не виђеним стварима итд, итд, избрбљати.

И видићемо и пресудићемо да с читањем, писањем и рачунањем и разумевањем тога можемо све и сва знати и изучити и да се од човека ништа отело није.

Јест! Знам ја, да и сад стоје расписи, да се не учи на памет, но да то некако другчије мора ићи, али се заклинјем: да то и при свој строгости или хвали, да нема бубања, — овако бива:

Зада се лекција одавде доведе и код многих професора и учитеља лепо и објасни или исто то али мало другчије прочита. Ђак ко што га је Бог створио, јер се другчије и неможе, ако се на памет хоће, буба то и буба да му све иза ушију пуца, и научи. Ђак ијоле даровитији, то тако лепо издекламовати уме, да се и по самом ономе што на свакој тачци и запети стане колико треба и што су му гласоудари правилни, поуздапо мора рећи да он то и разуме.

И доиста ово и јест најсигурнији знак, да ђак који то тако изговори или с таким знацима прочита то и разуме колико је нужно.

Али распис хоће да се то тако званим „својим“ речима каже.

И сад настаје втора мука и второ пришествије и ђаково и учитејево или професорово

Јер доиста, нек су и ђак и учитељ или професор, Филадельфије, зној их спопадати мора кад год покушају да нагрде или обично рећи да својим речима изкажу и испричају оно, што је у књизи мислило се, и дуго од хиљадама њих састављано и сачињавано.

Долази дакле опет оно али мало другчије, нагрђено.

Долази: Промени жено јело, а оно кунус те купус

Дакле: кад се на памет буде учило само оно што је најнужније тј. ако се нађе да шта има без чега се неможе даље, ако се то на памет не изучи, онда то, само то, нек се и учи на памет и онда ће 100 пута ђацима лакше бити школовати се, јер тога учења на памет сасвим би мало морало бити а све остало треба читати и читати, писати и писати, рачунати и рачунати докле хоћеш. И онда за то и много мање времена на један дан или недељу но само дужег и дужег повторавања по годинама треба па да се много и много више, а много и много лакше научи и зна што треба, но досад што је било.

Правило је неоторимо: да се читање читањем, писање писањем и рачунање рачунањем учи што више то боље и да бољег метода нема нити имати може. А то све није ништа тешко као оно грозно учење на памет, и ништа толико ствари шкодити неће па ма то читање, писање и рачунање било и на најмеханичнији начин исто тако као што нам пишта не шкоди што једемо и пијемо, ходамо и стојимо, лежемо и устајемо и премноге ствари па и само читање и писање на најмеханичнији

начин радимо и управо никад не мислећи зашто то тако бива.

И доиста, најсмешније би било, кад би ми свакад и при сваком раду најпре морали мислити па тек онда сазнавати и решавати како се једе, пије корача, стаје, леже, устаје, итд. итд. Или кад би и при самом писању читању или рачунању увек се напрезали да код сваког слова или цифре сазнамо и решимо: како ће се шта урадити или у ком облику написати кад, како и зашто тако да мора бити и т. д.

Узалуд нам дакле на механичко учење викати, кад нам је сав живот и рад механичан и кад је то телу и жељама нашим повољније и лакше по залудно напрезање где је напрезање и излишно и смешно.

Тражимо тишину при учењу, одвојење од света и ларме, и нешто нам смета, ако је ту судница или неколико кола и људи итд. а овамо зар се не сећамо да по пуна и препуна школа ђака у једно исто време чита, што ко боље подвикнути може, па опет се научи и читати и писати и рачунати и на памет ако хоћете и кинезки брбљати, па ко нам је из таквих школа изишло и какви су?

Изишли смо сви и хвала Богу ево нас и живих и паметних а има их и таквих који с царем говорити знају.

Па шта хоћемо више?

Школу дакле свуда и у сваком местанцету и за све из реда, и за женско и за мушко те да немамо слепаца код очију. А здрави разум нашег света и његов дух и карактер јемци су, да ће он свакад све разумети што му се његовим говором рекне или напише и не ће се забунити ни од пучњаве топова а немоли што би по

некад уз школу и судница и понеки човек био.

Незаборавимо шта смо прописа написали и лекција прочитали без стола и видела по потрбушке или клечећи код какве етоличнице или лупатка и уз угарак и ватру, и сетимо се, по колико чељади у једном собарку живи и дише, те опет славу славе и печеницу имају, па ето јемства, да је могуће сваком селу ма и најмању школицу и ма и најмању жижицу имати, па да се живу остане, и у њима школа учи, и ето уверења: да је боље ишта но ништа.

О јадна децо и нејачи наша! шта ли си бара прегазила, шта ли суза пролила, шта ли младица, шуме упропастила, и шта ли глади, зиме, туге и неопранежи а и чежње за кућом и својима претрпила и колико ћеш још од свега тога трпити *само зато, и цигло зато, што мораш у друго село школи ићи и тамо по ваздан напамет бубати непотребна одређена и приче о које чему*, докле и једап једити човек а немоли Општина и села могу и имају од куд направити и имати механу какву хоћеш и дућан где хоћеш, и докле за село, које је јаче од сватова, веле, да не може начинити кућицу у коју би ти часком дошла књигу видела, чула је и разумела од учитеља, као оца а не као мучитеља, па опет на свој ручак и рад и у своју кућу ишла и код својих и са својима хранила се и ноћивала.

Не, ако Бога знамо, и ако свести и поштења имамо! Опаметимо се и сложимо се!

Зрно по зрно па ето хрпа.

Динар по динар, па ето ће нам и свако местанце школу и књижницу имати и ето ће одма и за најкраће време нестати слепаца код очију. А

школе, но само лаке и паметне школе, омилиће нам се. И настаће знање и доће моћ. Нестаће мрака, нестати немоћи.

VII.

Зашто да Изборни Судови не суде о чему су и до сада судили. И зашто да се пупилне ствари и остало преустроји што је о судовима предложено?

Правда држи земљу и градове.

Нек је право на ма цео свет пропо.

Јевтино месо чорба за плот.

Од невешта гора плаче.

Од питома зеља — учена човека — глава не боли.

Ове мудре изреке нашег и других славних народа, довољне су да кажу, колико је добро да суди онај који је способнији или вештији па ма то и скупље било.

А ко зна: шта и један обичан Изборни Суд стане парничаре док их сите почасти и нарани и док им њихове трошкове поплаћа па кад овамо а оно ни Бог не може неправду њихову да одклони, онда ће тај лако знати да Изборни Судови премлого више стају но што вреде.

Изабраним Судовима нашим суђено је сад, да о најзаплетенијим споровима суде, али баш то је оно из чега изводим, да је зато и дошло на мисао да им се то што је најтеже за посададе, само да лакше ученим судијама буде.

Но ако је ово, онда то ни најмање не би донело добро име ни нашој правди ни нашим ученим судијама.

Помислимо само, шта неправде поднесу задругари само зато, што им Изборни Судови суде и о њиховим правним задружним односима и праву у основу, лишавајући махом не пунољетнике а нарочито женскиње њихо-

вог далеко већег права но што им припада, јер су ретко где ови немоћници заступљени, и теглећи страни, која је маснији ручак и бољи дочек учинила. И колико ли се задруга распало само зато, што се никад готово није редовно судило и о потреби и нужди тога распадања.

А сетимо се, да мртва уста не говори, и да туђе руке свраба не чешу, па ћемо лако знати, зашто је и колико је потребно, да пупилне ствари и парнице подпадну под уређенији и вештији суд заједно са општинским и државним стварима, које толико страдају, да се мудро и праведно говори: „Ортачка кобила под плотом цркава;“ и „Пусто масло и пси лочу.“

Дакле, као год што држава не да, да се остале ситније ствари сваком поверавају да их суде, јер се зна да од невешта и гора плаче, тако је право а и врло потребно, да и ове ствари о којима сад Изборни Судови суде као и пупилне и општинске да справљају редовни државни Судови.

А који су баш парничари вољни да им и Изборни Суд суди нек им и буде.

Тек најјаснија је ствар и моје више годишње искуство то: да на изборне Судове само они теже, којих је ствар печиста те се надају да им се по плећки и чутури суди.

А повике на општинске судове и до грла смо сити.

VIII.

А зашто бар, да се не заведу средски судови и срезови не повећају кад се наумило да се укину окр. начелства, и зар то не би било боље но овако како овај предлог износи, и да ли се овим предлогом не иде на умножење чиновничтва?

Кад се добро схвати и разуме све шта предлог овај износи о завођењу државништва место садањих полицијских власти и о преустројствима финансијске и осталих управа и кад се о свему добар рачун увати, увидеће се, да се ни уколико по овом предлогу чиновништво осим просветног не увећава, него се само чини распоред како ће сви подједнако и што више радити и како неће моћи један на другога наслањати се те тако једни радити а други се извлачити и заклањати, а народ да има и бржу и лакшу и јевтинију помоћ и да је свима и сваком лакше.

А да се срезови повећају, значи, да се послови још више затрпају и отежају но што и сад стоје, који су зајиста доста затрпани и никад се на боље окренути не могу, док год се чиновништво по већим општинама не размести, но шта више са умножењем послова све се више затрпавају.

Међутим, ако је у Београду много чиновништва и види се да оно доспева да после подне неради и да и пре подне у канцелдријске часове понеки кафенишу, то тако не стоји и по окрузима бар онима према којима ја ово и пишем а то су: Шабачки, Ваљевски и Подрински округ, него овамо има и имаће увек посла за ово чиновништво, но само треба распоред и бољи рад и ред.

Народ не жали плаћати радине и кад му послови брзо иду, нити има штете от радина, но само му је криво а и штетно ако се не ради и ако није уређено како треба те да је за сваког боље.

Што се пак тиче среских судова имам ово рећи:

Срески би судови

1., много умножили чиновништво² и ово би много коштало. Најпосле и не жалимо трошка, али

2., долазећи среским судовима народ би готово толико исто дангубио колико дангуби долазећи окружним судовима, а веће би муке и трошка имао но кад окр. суду иде јер, су и путови до среских кућа гори но до окр. судова, ту код среских судова немају људи и њихова стока стана и смештишта као у варошима и не могу људи онако узгред и друге своје послове свршити које свршавају кад у окр. варош одлазе.

3., увођењем среских судова, сељацима никаква олакшица не би се учинила а ни корист, а варошани који махом по скупе новце подвоз најмају, има ли би далеко већу дангубу и трошак но досад тражећи правиче код среског судије против сељака што би опет сељаку на терет долазило, и тако тим не само што се сељацима не би помогло но би их то доста више коштало. Међутим срески судови повукли би за собом и дућане и механе, а зар још у томе, бар због поплаве са странцима, не видимо и за вароши и за народ превелику штету и од постојећих сеоских дућана, него да их још и умножавамо?

4., Но све то није још ни близу толика штета, колико би срески судови били од штете,

а., што би среске судије били без сваке контроле и саобраћаја, који у вароши имају, те би и са знањем уназађивали се, а и самовоља и изигравање закона преузело би маха, па коме горе но народу, докле овако судије се и самим саобраћајем са варошанима усавршавају и велике тешкоће имају да постану самовољни, набусити, дивљи и подмитљиви.

б., што би се и код среских судова послови вољно ил невољно јаче затрпавали и морали затрпавати и ко би томе стајао на пут с погледом на судску независност и вештину изговарања, каква само код судских као способнијих чиновника може бити. И

в., што би брзо, а по нужди и потреби, искреле приче и дописи, како се судско пријавништво врши кроз кујну преко млађих и преко госпође судијине а овај је у папучама раскомотио се, или је у лову или на ком извиђају и т. д. све у приликама које природно кваре човека кога је тешко па и немогуће контролисати.

Па онда, а што је најглавније:

Колика је већа сигурност за право људи кад му тројица суде но један!

Колико је више заштићена и част и личност и право сваког човека који са судом има посла, кад долази пред више судија на које толике очи слободнијих и образованијих људи гледају но кад то бива само пред једним судијом и тако рећи у шуми или потоку?

Заведемо ли дакле среске судове, зајиста смо брзо и у највећем жеку оживили пословицу: „Тешко је бити кадија а масла доста,“ јер такав је данас свет.

И то је доста па да се увиди да би нам срески судови били штетни, много штетни и за сељака и за варошанина и њихова права.

IX.

И шта још и о чему се још не би имало говорити и писати а све као предговор овоме послу?

Зајиста имало би још много и много да се пише, но за то, као што и напред рекох, нема се ни времена а и велики трошак треба.

Зато, а предпостављајући, да се и без предговора свуда и од сваког најживља потреба осећа и жели да се што пре

а., установе општинске поште, јер и у Патагонију с оне стране земље, могу писати шта хоћу и за неколико пара то сигурно отпавити, а не могу ни у прво место своје отачбине ни најмање писмо послати док неби или сам донео га или скупо најмио кога да се однесе и т. д.

б., да се што пре унапреде: трговина, занати и земљорадња и њиховим невољницима подпора осигура, те да не морамо своје беле паре давати странцима за њихова најнесигурнија осигурања нашег живота и с ужасом гледати, како до јуче сигурни људи пате се у невољи и Богу тешкој сиротињи, а некмо ли кућу у којој је, *које бвз сигурно и добро уређених новчаних завода у земљи својој, редовног улагања и ваљаних школа нити је било нити може бити; и*

в., да се што пре уреди финансијско стање, цркве, манастири, народна одбрана — војска — а и народна правда; прелазим на сам предлог и завршујем предговор.

Д. ОРЕЉ.

АДВОКАТ,

17 Децембра 1881 г. у Шапцу.

ПРЕДЛОГ

ЗА ПОТПУНО САВРШЕНО УРЕЂЕЊЕ САДАШЊИХ ОКРУГА, СЕЛА И ВАРОШИ И БУДУЋИХ ОПШТИНА У СРБИЈИ.

§. 1. Намера је државе, округа, Општине и сваког места у земљи, да се одржи и сачува народна независност; да се одржава мир и поредак у свима местима; штите слободе и права свију чланова у земљи и подпомаже њихово заједничко благостање заједничким трудом и трошком, поштовањем свачијег права и вршењем својих и општих дужности, колико год се може.

§. 2. Да би се то постигло подпуним вршењем свију закона који важе за сав народ у Округу, осим постојећих ђумручких управа, сваки садањи округ има:

- 1., Округни савет. (од §. 3—28).
- 2., Државнике по општинама. (од §. 28 до 59).
- 3., Општине (од §. 59—143).
- 4., Сеоске и општинске судове (од §. 143—197).
- 5., Поштанску Управу. (од §. 198—204).
- 6., Телеграфску Управу. (од §. 205—207).
- 7., Санитетску Управу. (§. 208).
- 8., Округни суд и Управу апсана (од §. 209. до 218).
- 9., Изборне судове. (§. 249).
- 10., Округну финансијску Управу. (од §. 250. до 353.).
- 11., Школску Управу. (од §. 354. до 401).
- 12., Црквену Управу. (од §. 402. до 440).

13. Грађевинарску Управу. (од §. 441. до 488).

14., Округну војску. (од §. 489. до 519.).

I.

Округни савет.

§. 3. Округни савет дели се на велики и мали округни савет.

§. 4. Велики округни савет састављају:

1., У Београду за варош Београд:

а., Председници касац. и апелац. суда;

б., Председник општ. суда и државник при истом суду;

в., Начелници свију одељења по свима министарствима;

г., Председници — кметови — свију општин. одељења у Београду;

д., Управитељи свију виших школа у Београду — од основне школе;

е., Сав општински одбор који састављају сви одборници свију одељења вароши;

ж., Сви државници по одељењима општине.

з., 3. Свештеника, 3. учитеља и 3. адвоката из Београда, које збор београдских свештеника, учитеља и адвоката у заједничком збору изберу на 2. године.

и., По 3. одборника из савета: трговачког, занатлијског и земљоделског (§. 284. тачка 3.).

2., У окружним варошима за сав округ и окр. вароши осим Београда:

- а., Сви председници окружних судова;
- б., Сви председници или кметови општинских судова;
- в., Сви државници по општинама;
- г., Управитељи: окруж. основних и земљоделских школа, црквене, финансијске, ђумручке, грађевинарске, санитарске, поштанске и телеграфске окружне управе;
- д., Командант окр. војске;
- е., Од сваке општине по 3. повереника које општински збор за сваку годину бира из одборника општинских или других лица који могу бити општински одборници; и од сваког савета: трговачког, занатлијског и земљорадничког по 3. члана према §. 284. тач. 3. овог предлога.

ж., 1. Чиновник окр. суда, 1. професор, 1. учитељ, 1. свештеник, 1. официр и 1. адвокат, које на позив општинског суда у вароши избере скуп свију чиновника, свештеника, учитеља и адвоката у окружној вароши а од оних који ставују у окр. вароши, но не из оних из тач. а., овог §-а.

§. 5. Мали окружни савет састављају:
1., У Београду за варош Београд:

Сва лица из §. 4. под 1., која састављају и велики савет за исту варош но која се имају поделити у 3. равна одељења и редом седнице савета састављати, и по 1-о лице према §. 284. т. 3.

Подела има бити тако, како ће у сваком одељењу све струке једнако заступљене бити.

2., У окружним варошима за сав округ и окр. вароши осим Београда:

а., Сви из §. 4. под 2., тач. а., г., д., и ж., овог предлога, и то једно лице према §. 284. тач. 3. ов. предл.

б., Државник и кмет окр. вароши, 3. одборника општинска из окр. вароши, редом, и још по 1. повереник, редом из сваке општине од оних из §. 4. под 2. тач. е., овог предлога.

§. 6. Велики савети састају се свагда 10-г Јануара сваке године и трају док поса не сврше.

§. 7. Мали савети састају се сваког 20-г дана у месецу — осим Јануара — и трају док текући поса не порешавају.

§. 8. Оба савета у одређене дане састају се без позива, и раде сваки дан од 8. до 12. пре и од 3. до 6. сахати после подне.

§. 9. Ко не дође на време или никако у коју седницу, или без дозволе савета пре времена из седнице изиђе, и изостанак код малог савета не оправда на начин и из узрока како се изостанак од општинског збора и од одборника општинских правда, плаћа у ползу окружне касе — односно вар. Београда — за свако пола дана 10. динара, које извршују државници у општинама и општин. судови, на исти начин и истом влашћу као и код изостанка из општин. збора и одбора и под истом одговорношћу извршитеља за не извршење.

§. 10. Државник пак и кмет општ. суда, или који од њих буде крив, плаћају сваки у ползу окруж. касе по 2. пут толико за сваког, који је требао да за коју општину буде на време изабран за окр. саветника, те с' тога се изостанак проузрокује, и то за сво време таквог изостанка.

Ово се извршује о трошку кажњених, лицем, које мали окр. савет одреди и са истом одговорношћу.

§. 11. Савети ови сваке седнице бирају себи из своје средине вишином гласова за управу у седницама савета: председника и 2. члана, а државник окр. вароши, увек је подпредседник и свуда председника заступа где он не доспе или не дође, као што је он и старешина осталих државника у округу.

§. 12. Деловодство у време седница савета и што после седница остане да се изради, као већ решено у истим седницама, а односи се на поједине струке, одправљају секретари, писари и званичници свију

управа, о којима је реч у §. 4. под 2. тач. а., до е.. овог предлога, и то сваки по својој струци, изузимајући писара државника и кметова из сеоских општина.

И писма, решења, наредбе и сва акта која савет реши и издаје, подписују они и њихове старешине сваки по својој струци.

§ 13. Опште пак деловодство савета одправљају државници у окр. вароши, а за округ београдски државник једног одељења вароши Београда, кога Минис. Унутр. Дела одреди и који председава у саветима за округ београдски (§. 11. ов. предл.) — преко којих се и министарства односе према државницима и општ. судовима по осталим општинама у округу ако где због чега ти односи не могу се непосредно извршивати.

§. 14. Поверљива државна акта на извршење се дају само старешинама државних надлежатељстава у округу.

А.

О кругу рада великог окружног савета.

§. 15. У круг рада великог окруж. савета спадају ови послови:

1., Све старешине о којима је реч у §. 4. тач. а., до ж., овог предлога, сами или преко својих секретара односно писара, читају редом у седници савета, извешћа, о стању послова са којима су прошле године управљали.

Извешћа ова чине се у цељи: да би се добили предмети за саветовање по којима би требало шта поправљати на могуће начине.

Извешћа ће најпосле ради тога излагати: шта којој управи не достаје, за бољи и савршенији рад, и како би и на који начин и којим средствима то поправљати се имало.

Садржине тих извешћа старешине ће одређивати али и сваки члан савета има право питати о стању које извешће не

помиње, а старешине дужност је да на то одговор и објашњење даде усмено или писмено.

§. 16. Чланови савета имају право и дужности да не само у скупштини својој претресају и саветске наредбе, решења, предлоге, мњења и извешћа о тима предметима издају, било то кад се које извешће прочита, било кад се прочитају сва извешћа (какав им буде пословник, који ће исти савет или законодавна власт издати им) но осим тога у круг савета спада да се тако ради и у овим предметима:

а., О подизању и оправљању нових и старих путева, државних, окружних, општинских и сеоских и ћупријама на њима;

б., О подизању нових и оправљању старих потребних грађевина државних, окружних, општинских и сеоских;

в., О чувању државних, окружних и општинских земаља и подизању и гајењу шума на њима тако, како ће се разумним и паметним начином који води ка бољитку, гајењем и правилним сечењем садањих шума, одржати равнотежа измеђ потребе и употребе;

г., одређује и наређује колико, како и какво воће и вртарство да се подиже крај путова, река и потока и по свима општинама и местима код школа и пркава по башчама истих и т. д. и како го да се мобом и иначе општински и у ползу окруж. касе за награде највећих трудбеника око тога, а и угледа ради издржава и гаји на општинским, црквеним и манастирским земаљама, дајући из прихода од тога награде: учитељима, свештеницима, државницима, шумарима, економима, кметовима и свакоме који се око тога као управитељи и вештаци одлично трудили и напредовали буду.

д., Обраћа пажњу општинских и државних власти на регулисање река и потока, на употребу текућих вода, на набавку општих добрих вода за пиће, на утврђење

обала, на набавку и поправку водених подвозних средстава о окруж. трошку или како друкчије, и на канализирање подводних њива, најпре сеоских и општинских ради угледа о општинс. и сеоском трошку, а затим и по потесима и потесним оградама о трошку и труду потесара, дејствујући и код државне управе — владе — да се ком месту даду повластице или какве помоћи од државе где је нужде те да се добије шта треба.

е., Размишља и дејствује о добром и бољем уређењу и снабдењу окружних и општинских библиотека и унапређењу истих.

ж., Размишља и дејствује о сретствима и начинима за унапређење болница, школе и домова за немоћне у округу.

з., Чине се примјетбе и осуде на све, што поједини или уопште општински и државни чиновници противзаконно у општинама по округу раде, и наређују: да се свака неуредност према законима извиди и казни, и свака увиђена неправилност у границе закона врати, и да се о свакој тој наредби и дотично министарство извести, које ће после продужити сав даљи посао.

и., Округни савет уопште и кратко рећи: саветује се и ради шта може на унапређењу просвете, морала, земљорадње, заната, трговине и свега што води к благостању народа уопште и појединаца и тако, како ће се сигурно достићи и одржавати општу циљ у §. 1. овог предлога одређену.

ј., Велики окр. савет ради и о предметима свима, који се у овим и осталим законима за посао малог или великог окр. савета и у делокруг његов одреде; И најпосле

к., Савет је дужан и мњења, и извешћа своја подносити свима министрима о свему о чему питани буду.

§. 17. Наредбе и решења окр. савета малог и великог, изричу се само онда:

а., Кад говоре о оним стварима о којима је већ законом наређено шта има и може бити у округу па се то од власти или народа извршује неподпуно или противно закону и кад се оваки законски пропис који се по наредби или решењу извршити има, ту, од речи до речи изложи с препоруком надлежној власти, да се тај закон како гласи и изврши;

б., Кад говоре о том, да стоји закон, — такође ту изложити се имајући — који забрањује да се нешто не може или не сме урадити па се противно ради или је учињено, с препоруком надлежној власти, да се даља томе закону противна радња прекине или да се на одговор узме који је противно шта урадио и осуди законом преда.

§. 18. Наредбе и решења такве садржине имају се извршити, а противне садржине не.

§. 19. Власти или кога се тиче може се за 15. дана од саопштења наредбе и решења жалити надлежном министру а за овим Народној Скупштини.

§. 20. Остали закључци окружног савета јесу: Предлози, извешћа и мњења.

§. 21. Предлози се чине:

1., Министарском савету кад се тражи да се шта узакони или у закону промене или укине.

2., Надлежном министарству кад се тражи, да се којој општини, месту или заводу каква државна помоћ укаже;

3., Дотичним државним и општинским властима кад треба да се народ у округу или појединим местима саветује и склон да шта ради свог или општег благостања уради.

§. 22. Извешћа се дају:

а., Дотичном министарству кад је саветом наређено да се који чиновник у округу узме на одговор;

б., јавности преко званичних новина о свима извешћима старшина (решењима,

наредбама и извешћима савета у форми коју савет одреди).

§. 23. Мњења се дају према §. 16 тач. в., овог предлога, како тамо гласи.

§. 24. У свакој седници великог или малог савета може се радити само онда кад $\frac{2}{3}$ чланова у седници буде.

§. 25. Што преко половине један или више у седници хоће, то је закључење савета. А при равним гласовима, закључење је на страни, на којој је председавајући у савету.

Б.

О кругу рада малог окружног савета.

§. 26. У круг решавања, наређивања, предлагања, извешћивања и давања мњења малог окружног савета спадају:

1., Сви предмети од §. 16 до §. 23 овог предлога; и

2., Сви предмети за које се у овом предлогу каже да долазе или доћи могу пред окружни савет.

§. 27. Што је у предлогу овом речено за решења, наредбе, предлоге, извешћа и мњења великог окружног савета то важи и за решења, наредбе, предлоге, извешћа и мњења малог окружног савета.

II.

Државници по општинама.

§. 28. У свакој општини има држава за полицијску државну власт, по 1-ог државника, практичара или писара а у великим општинама обојицу и по 1-ог пандура.

У Београду тако има и сваки квартал са потребним бројем служитеља.

§. 29. Они који се у будуће постављали буду имају плату од државе и то;

а., Државник

I.	класе годишње	1,000	динара.
II.	"	1,500	"
III.	"	2,000	"
IV.	"	2,500	"
V.	"	3,000	"
VI.	"	3,500	"
VII.	"	4,000	"
VIII.	"	5,000	"

б., Писар

I.	класе годишње	1000	динара.
II.	"	1250	"

в., Практичар

I.	класе годишње	700	динара.
II.	"	750	"
III.	"	800	"
IV.	"	900	"

г., Пандур

по селима годишње: 500—550 динара.
а по варошима и варошицама 550 или 600 динара.

§. 30. А који чиновник сада има већу плату, та му се не одузима.

§. 41. Осим плате речене, они којих су суднице по селима, имају од општине бесплатан стан, и то: државник с 2—3 писара и с 2 практичара с 1—2 собе а пандур с 1-м собом, кујнама и шупама за усупрем које све може бити и од мешовитог и слабијег материјала.

§. 32. Општине истима дају и подвоз кад по државној или општинској служби иду ван места општинске суднице или по атару истог места.

§. 33. Који ће државник, писар или практичар и коју класу плате имати, одређује се по закону о чиновницима (но у почетку има се врло штедити с постављањима тако да у општинама мањим и где је мали сао-

браћај и трговина — које веће канцеларијске послове чини — може сам државник или писар, или државник с практичаром посао одправљати, и тек кад се увиди права потреба, треба више лица постављати).

§. 34. За државнике ове узеће се садањи начелници, помоћници, секретари и писари начелстава окружних, чланови и остали чиновници Управе Вароши Београда и Управе Мајданпека, начелници и писари срески и чиновници осталих надлежатељстава, ако би који према овом предлогу остали без одређења.

§. 35. За привремене писаре државништва и практичаре узеће се практичари истих надлежатељстава.

§. 36. За будуће пак државнике и действителне писаре узимаће се они који положе добар испит пред комисијом, каква се законом уреди и то за оне: који нису с добрим успехом свршили ма које одељење велике школе, овде или на страни, војену академију, богословију, учитељску школу и вишу земљоделску школу од земљоделских окр. школа, које се по овом предлогу уређују.

Који су пак речене школе с добрим успехом свршили и без полагања истих испита да се у исте службе примају и у њој према осведоченој способности, прилежашу и добром владању унапређују.

§. 37. Испит се има полагати:

а., из знања свију закона по којима ће државници према овом предлогу имати радити;

б., из писања, рачунања и читања какво обично треба садањем судском и полицијском чиновништву;

в., из састава разних наредба, решења, пресуда, позива и кривичних тужаба и жалаба и разних извешћа како имају радити државници у општинама;

г., из вођења свију књига које државници у општинама имају водити и код општина контролисати; и

д., из решавања разноврсних најмање 5. предмета код државника у општини не решених.

§. 38. Да се добије оцена да је испит добро положен треба $\frac{2}{3}$ чланова комисије да то изкажу, а испит има трајати најмање 6 сахата пре и после подне, и то јавно.

§. 39. *Круг рада државника у општинама овај је:*

1., Истраживање и ислеђивање свију злочинстава и престапа у општини, како је законом о поступку судском у кривичним делима за полицијске власти прописано, а уз сарадњу Општинских Судова како је у овом предлогу у устројству општинске власти речено. (§. 156 ов. предлога).

2., Истраживање, ислеђење и суђење свију иступа заједно са општин. судом, не по полицијској уредби, која се укида, но по закону о поступку судском у кривичним делима (§. 156 и даље овог предлога).

3., Предаја и извршење свију позива, наредба, решења и пресуда окружног апелационог суда, окружних управа, министарстава и свега што се у овом предлогу изрично спомиње, да спада у круг државника.

4., Надзор и извршење закона и уредаба о апотекама, апсанама и апсеницима, барутанама, бегунцима, бећарима, вашарима, водама, војски, горосечи, граничној стражи данку, депозитима, дивљачи, добошарији, државним добрима, досељеницима, друмовима, дућанима, ђумруцима, економним заводима, експропијацији, ергели државној, жељезницама, инвалидима, индустрији, мерама, касапницама, козарама, кордону, кријумчарима, крчмарини, лађама, лову, мангупима, масама, мехама и кафанама, поћним стражарима, марвеним уверама, поштама, превозима на скелама, процењивању имања која се залажу јавним ка-

сама, државним радијоницама, регрутацији војске, риболову, рудокопњама, санитету, сиротињи, о избору скупштинара, странцима, телеграфима, торбарешу, ћупријама, ушоравању села, о циганима, црквама, школама, штампи, шумама и утринама општинским и државним, и о свима другим где сешта изрично полицијској власти за дужност рада помиње или помињало буде.

§. 40. Министар унутрашњих дела састави ће регистар свију закона који се од државника или под његовим надзором извршивати имају и из којих се испит полагати има.

А.

О канцеларијама за општинске судове и државнике, о трошковима државника и осталих државних и општинских чиновника, одборника, повереника, званичника и служитеља; и о општинским читаоницама и књижницама.

§. 41. Свака општина има ће и одржаваће своју судницу од тврдог или мешовитог материјала у којој ће бити:

а., 1. обична соба за канцеларију државника и писара исте канцеларије.

б., 1. повећа соба за архиву државникове канцеларије и општинску архиву извршитељеву и за деловодни протокол и регистар за обе канцеларије, и остали регистри, баштенске књиге и т. д. које ће све као и обе архиве уједно водити писари или практичари државникове и општинске канцеларије, а све под надзором државника или писара државништва и њиховом одговорношћу.

в., 1. већа соба за општинску судницу у којој ће суд и одбор општински и рачуноводство општинско с касом бити и радити; — које у већим а нарочито варо-

шким општинама има у одвојеној соби бити према потреби; и

г., по селима — и једна највећа соба за општинску читаоницу и библиотеку, коју ће чувати и у реду држати општ. кмет, државник, његов и општински писар и сви свештеници и учитељи из општине, који под надзором општинског одбора чине управу исте читаонице и у коју имају приступа сви чланови општински ништа не плаћајући, јер ће оне на општински трошак имати оне књиге и новине које општински одбор са управом читаонице нареди. Књиге чувају управом избрани књижари и с њима се регистра воде као и код сеоских књижница и са истом одговорношћу и контролом.

§. 42. Соба ова има бити уз општинску судницу са широким двокрилним вратима како се у случају потребе могу у њима двама чинити општински или други јавни зборови, избори итд.

§. 43. Испред свију тих соба има бити широк ходник најмање од 3 метра, с прозорима стакленим и гвозденим двама пелима пред оцама за зимно угревање и тих, које се лети имају уклањати, и у које (ходнике због промаје) само се с једне стране на средини или крају улази а из њега у канцеларије, читаоницу итд.

§. 44. Свака општина има ће о свом трошку држати и по једне, двоје или више кочија с добрим коњима за вучење и јахање и са потребним јахаћим прибором, на којима ће се

а, вршити општинска пошта;

б; носити мртваца у гробље, — за плату коју одбор одреди а сиротиња бесплатно;

в, насипати локве по путовима и друмовима општинским и свозити општинске потребе.

г, возити општински државник, кметови, одборници, повериоци, и сви чиновници и служитељи који по општинском и држав-

ном послу долазе у општину или иду у друга места из општине по званичном послу, као и учитељи основних и земаљоделских школа који по општини од школе до школе иду по учитељском послу, и ревизори школа.

§. 45. Кад чиновници, званичници итд. иду из општине у општину да поса званични врше, онда их једна општина вози до друге, а та до друге итд.

Зато чиновници, званичници и служитељи државни и општински као одборници и повереници немају више ни у ком случају подвозног трошка.

§. 46. Окружни савети од времена на време одређиваће таксе механџијама, шта ће се наплаћивати за преноћиште I. класе које имају чиновници итд. шта за преноћиште II. класе, које имају служитељи свију; а шта за ручак од 4. јела, а шта за ручак и вечеру од 3. и 2 јела; па путујући чиновници, званичници и служитељи, одборници и повериоци ван своје општине, показав путну исправу, која ће се за ове трошкове прописати, добија ће од механџија прописна јела и стан за преноћиште на признанице, које ће се такође министром унутр. дела прописати, и по тим признаницама механџије добија ће трошак месечно од општине у којој је учињен, а општине ће пред окруж. малим саветом рачунати се, колико на коју од тих трошкова долази, тако, да свака плаћа онолико колико је због које општине морало се потрошити и разлике једна другој назнађава ће, којом ће се приликом ценити и умесност трошкова и правилност у трошењу.

Спор о томе решава исти окр. савет и решења извршују дотични државници, а има места жалби и надлежном министру.

§. 47. Довољан ручак од 3 и вечеру од 2. јела са 3. децилитре вина има ће увек служитељи, а остали, ручак од 4. и вечеру од 3 јела са 3 децилитре вина.

Трошак за доручак и остало, као и трошак због немарног одоцнења сноси потрошач, који за немарно и непотребно одоцнење и задржање на путу, још и одговара тако да по толико двапут има платити казне у ползу окр. касе, колико је више но што треба на рачун општински признаницу издао и опет општини дотичној платиће неправилни вишак трошка.

У сваком повтореном случају потрошач ту казну удвојава по толико пута по колико повторења учини.

Но који чиновник 3 пута у години тако хотично погреша, подлежаће и већој дисциплинарној казни и тако да се због тога при већем небрежењу може и службе лишити а по жалби коју имају подносити дотичном министру општински судови или окружни савети.

§. 48. Сваку ту казну изрицаће окружни мали савет, а државник оне општине, у којој је потрошач, осуду ће извршити.

Жалби на осуду има места министру унутрашњих дела.

§. 49. Због овог општинског трошка ни један чиновник, званичник и служитељ државни и општински као ни одборници или повереници, *нема ни путног трошка из државне касе ни у ком случају.*

Б.

О судницама и читаоницама сеоским и подвозу.

§. 50. Свака сеоска судница биће од тврдог или мешовитог материјала о трошку села начињена и имати:

а, 1. обичну собу за судницу;

б, 1. собу за стан учитеља с креветом и простирком у њему, двома столицама, асталом и орманом за учитељску потребу где нема школе са породичним учитељским станом; и

в, 1. велику собу за сеоску основну и земљоделску школу и сеоску читаоницу.

§. 51. Кућа ова имаће ходник као и општинска судница са 1-м пећи у ходнику.

§. 52. Читаонице сеоске имаће о трошку општине оне књиге које за шире образовање у основном и земљорадничком знању могу послужити и које главни просветни савет избере и одреди. А где хоће сеоски судови и одбори могу наредити да се о сеоском трошку и друге књиге набављају. У исте читаонице долазе и новине из општинске читаонице, чим се новима замену и враћају се у општинску књижницу кад се новима замену.

§. 53. Књиге те и у општинској и у сеоској читаоници а прочитане новине у општ. читаоници, биће у школским стакленим орманима и под кључем сеоског кмета или писара или кога одбор одреди, и сваком из села даваће се на бесплатно читање и прописну признаницу на 15. дана а преко општ. кмета.

§. 54. Регистар о њима водиће: један учитељ, други сеоски суд, а трећи општински суд, који регистар има служити за више година и док год се неби указала потреба да се на чисто препише.

§. 55. Онај, ко књигу подере или изгуби или поништи платиће је по њеној цени и остатак књиге себи узима, а за коју књигу суд не докаже, кад је и ко је за њу одговоран, платиће је онај који кључ од ормана књижнице има и њима рукује.

§. 56. Свака општинска и школска контрола дужна је и остању ових књижница рачун имати и прегледати их као и остало општинско имање и са истим слѣдима.

§. 57. А окр. мали или вел. савет или окр. школска управа могу издавати и правила о бољем чувању и контролисању истих читаоница и њихових књижница, које су обвезна.

§. 58. Исто тако свако село има ће и по 1-е сеоске кочије за возитбу кметова, одборника и учитеља, општин. суду и по атару сеоском а по потреби и даље; учитеља од школе до прве школе (§. 359. ов. пред.) и за подмирење других сеоских потреба.

III.

О ОПШТИНАМА И ОПШТИНСКИМ СУДОВИМА.

A.

О општини у опште.

§. 59. Све окружне вароши осим Београда, све остале вароши и варошице и сва села у округу, имају се поделити на толико општина, колико има сад свију полицијских чиновника срезких и окружних у округу, изузимајући лекара, инжињера, казначејства и штедионице, колико има певзијонера ма које струке за службу способних и ако колико због преустројства остане чиновника без опредедеља и тако: како ће у сваку општину по један од тих доћи за државника т. ј. за извршење оних послова у општини, које су досад вршили срезка и окружна полицијска надлежатељства по срезовима и округу.

§. 60. Београд сам за себе чини једну општину и дели се на садањи или већи или мањи број полицијских одељења (квартова) како се ово Великим Саветом Вароши Београда уреди.

§. 61. Судови свију одељења вар. Београда и државници при њима, надлежни су за послове одељења у свему као и судови и државници по осталим општинама у Србији.

§. 62. Али, једно одељење вар. Београда — или оних вароши, које би се на оде

лења поделиле — које вел. савет одреди, имаће место суда за исто одељење један суд, који ће се звати: „Суд општине београдске — или које буде — који ће бити надлежан, да врши све остале послове и ствари, које се целе општине а не појединих само одељења вароши тичу.

И овај ће суд за то одељење вршити и послове судске за личне и грађанске спорове све онако, како је то у предлогу речено да раде месни и општински судови у својим круговима.

§. 63. При овоме ће одељењу бити и државник, *старешина осталих државника у вароши с надлежношћу за одељење у коме је, коју и сви државници по окр. варошима имају.*

А при том суду чине се и зборови општински, седнице одбора целе општине, и седнице Малог и Великог Савета за варош Београд.

Што је у осталом општински суд по окр. варошима за исте вароши, то је овај суд за варош Београд.

§. 64. Месни зборови и месни одбори по одељењима вароши Београда, стоје с надлежношћу као село, вароши и варошице у којима нема општинског суда но само сеоски или месни суд.

§. 65. А општински збор и одбор у Београду је онако као што је овим предлогом и за остале општине по Србији уређено, које су из више места састављене.

§. 66. На овај начин и веће вароши у Србији могу се делити по решењу општинског збора, саслушању окружног великог савета и одобрењу законодавне власти.

§. 67. Општине и одељења ова не могу имати мање од 300 до 500 пореских глава, а велике имају бити према броју државника и сабијености места, по чему најближа села оних вароши и варошица које немају по 500 пор. глава, имају се спојавати са тима варошима и варошицама у једну општину.

§. 68. Према овоме општине се деле на пет класа:

у	Икл.	долазе	које	имају	300	до	500	пор.	гл.
„	II	„	„	„	„	„	700	„	„
„	III	„	„	„	„	„	1000	„	„
„	IV	„	„	„	„	„	1500	„	„
„	V	„	„	„	„	„	пр. 1500	„	„

§. 69. Где су села с варошима и варошицама у једну општину спојена, ту свагда седнице имају своје место у вароши или варошици.

§. 70. Општине од села састављене најбоље је да имају своје суднице или у селима кроз која садањи поштански државни друм пролази, како би суднице због поште и бољег саобраћаја крај поштанског друма биле; или у селима где се затече општинска црква или школа. Али општински је збор надлежан да у свакој општини реши, још у самом почетку састава општине, где ће то бити, па ту и да буде.

§. 71. Која места коју општину састављају, имена општине и места, и њихових судница, биће штампана у зборнику закона, као и укази владаочеви што ће се штампати како у званичним новинама при уставлењу општине и свакој промени, тако у дотичним зборницима закона.

§. 72. Кад би се које село, варош или варошица хтело одвојити од једне па спојити са другом општином, то ће моћи бити, кад збор тога места то закључи и потребу тога докаже, но тако: ако ово може бити а да општина од које се то место одваја може опет и без тога места имати законом одређени најмањи број порез. глава, и ако осим тога исто место није окружено атарима осталих места те општине него је на крају, и ако на то пристане збор општине, којој се то место има додати.

И о томе решава законодавна власт на предлог министре унутрашњих дела.

§. 73. Свако село, варош и варошица имају свој простор или атар на који се простире власт тога места и општине у

коју то место спада, а у границама овог закона.

Простори ти — осим имања која поједина лица, држава и остала морална тела имају и овима припадају — и одсада остају својина истих места.

Тако и грађевине у истим просторима остају својина оних места чије су до сад биле, а према закону о грађевинама.

§. 74. И тако ће свако место ту своју непокретност убаптинити на своје име, како би свагда и у сваком случају знало се, шта је кога места, и како би приходима тих простора и грађевина на истоме, свако место, своје месне потребе могло намиривати, у колико се то из опште општинске касе не би учинити могло или морало.

§. 75. Тако ће се у општини за поједина места особен рачун водити и од новца или примања и од покретних ствари које та места или одељења вароши сад имају као и од прихода тога.

§. 76. И сеоски судови моће о томе свему рачун водити где то сеоска управа за добро нађе, али су и општински судови свагда и у сваком случају дужни тај рачун водити и имати партијалник из кога ће се свагда видети, шта поједина места исте општине одвојено имају као имање своје, а шта опет цела општина има заједнички са свима местима исте општине.

§. 77. А може се сва општина на општинском збору или два и више места једне општине на заједничком збору тих места а код општинског суда сложити, да се и на други који начин иста имања држе и уживају, о чему ће се акт сагласија сачинити подписима и односно печатима гласача, сеоског и општинског суда и државником у општини утврдити и свакој страни по један такав акт дати.

И по том акту има се радити до преиначења истог, које преиначење бива на исти начин, како је и прво стање постало.

§. 78. Где год која места немају одређених граница своје атару, него су простори заједнички уживани, ако се при садањем састављању нових општина, преко местних одбора и пуномоћника и повереника за општинске зборове, на једном заједничком скупу не могу сложити и сами деобу или будућу заједницу учинити, то ће одма окружни, или ако стране хоће и изборни суд деобу тога учинити.

§. 79. Деоба та има се учинити по овим основима: сазна се најпре средством вештака, колико има дана земље који се поделити имају, једне, а колико друге, треће итд. каквоће, или својства и вредност сваке те врсте особено, па се свака врста те каквоће подели на број пореских глава свију места које се деле и колико на једну главу дође, по толико се на сваку одели.

А кад се шта од зграда не може згодно поделити, суди се по §. 499. гр. зак.

§. 80. Исто тако одма при саставу нових општина, сва места имају за себе оделити и покретност и новац од места са којима су дотле то заједнички имала и то: новац и примања новчана по главама а покретност такође по главама, пошто се ова у случају не сагласија и вредност вештачки процени, и са тим се после рукује и управља како је речено у §. 75. и 76. овог предлога.

§. 81. Садање цркве и школе остају такође оних места, која су их до сад имала и са онаким правима и дужностима као и до сад, а нарочитим законом уредиће се и црквене и школске општине или деобе цркава и школа на места или на политичне општине, па по томе и поступати.

§. 82. Сваки српски поданик осим оних, који су судовима за злочинства уопште и за преступе због прљавих дела осуђени, има право да живи и станује где хоће у сваком српском селу, вароши, варошком кварту и варошици; да из места у место пресељава се кад хоће и где хоће и да у

сваком месту што му треба и што може зарађује. По томе где ко станује ту је и члан тога места. А досељеници и који се као чиновници, учитељи, практиканти, свештеници премештају из места у место, по резе и прирезе државне и општинске трошкове плаћају један пут у пола године овде где им се то најпре затражи и наплати.

Поменути пак осуђеници живе у месту у ком су били кад су суђени и пресељавати се не могу, док не прође 5 година од издржане или опроштене казне и повраћаја грађанске части.

Протеривања из места у место може бити само посљедица какве кривице и само овде, где закон кривични то изрично каже.

За стране поданике важе уговори међународни.

§ 83. Пословима у општини, под надзором и уз сарадњу и припомоћ државних власти и окр. савета но само у границама овим предлогом одређенима, управљају:

- 1., Општински зборови;
- 2., Зборови појединих вароша, варошица и села у општини или одељења у Београду ил другим варошима где се ови по одлуци општинског збора уреде, и зову се: „зборови свога места или одељења.“
- 3., Општински и месни одбори.
- 4., Општински суд.
- 5., Суд места или одељења.

Б.

О зборовима у опште.

§ 84. Збор општински и сваког места или одељења саставља се и то:

1., *Збор места или одељења:* из свију мушких пунољетних лица, осим оних који су по пресуди суда изгубили грађ. част, док им се ова не врати, и слугу уопште, па ма ови плаћали или не плаћали државни данак и општинске трошкове;

2., *Збор општине* кад је ова из више места састављена и то: збор од повереника које свако место и одељење од својих бирача

по 1-ог од 10. узима и бира на једну годину, па ма сваки од бираних тад на своме збору и не био, узимајући и последњу не подпуну десетину за пуну десетину. Својства бирача и бираних на овом збору, она су иста која су овде у тачци 1., одређена.

§ 85. Зборови месни чине се у свом месту или одељењу а општински код општинске суднице.

§ 86. Општински и месни зборови састају се по позиву општинског суда: кад савет окружни то у свом округу од које општине или места тражи; или општински суд; ил општински одбор; или месни суд и одбор, а има да се врши посао, који у круг збора нег спада. Исто тако он се сазива и кад: њих 100 лица из целе општине, који имају право гласања на збору траже, општински, а 50 лица из одељења или варошице ил 20 лица из села, месни збор; но свакад само у том случају ако се тражи да буде оно што општина или место ил одељење немају или имали нису а требало би по њиховој писменој изјави да буде, и ако то спада у круг рада тога збора који се тражи; или ако би одбор и суд општински или друга која власт на општину ставили терет који по закону без збора нису могли ставити, или су друго шта урадили што по закону без збора општинског нису могли учинити.

§ 87. Јели потреба да се збор сазива, решава одбор; и ако захтев одбија, одбор је дужан дати разлоге зашто то чини, против чега има места жалби окр. малом савету а за овим министру унутрашњих дела од стране којој решење не буде повољно.

§ 88. У погребне за сазивање збора никако не могу ући предмети за које је изрично у овом предлогу или другом ком закону речено да шта не може бити и да се нешто ни од кога не може учинити пре законог времена, а тражи се да буде и да се учини.

§ 89. А ако би ових 100 или 50 или 20 лица који у исто време морају имати и право гласања на збору, захтевали, да се кметови или остало особље општинско или сеоско смени, предлагачи ће дужни бити јасно показати узроке томе па и доказе ако их имају или су потребни, и Суд и одбор ако сами предлагаче не задовоље, саслушаће оне против којих се поступа као и њихове доказе и ствар збору на решење изнети па и доказе привести и изнети са својим мњењем, који ће ствар решити, против кога решења нема места даљој жалби.

§ 90. Тако нема места жалби на решење збора ни по осталим предлозима, јер збор има да решава само о оном, што од воље народа из целе општине или села или места зависи.

А где је закон наредио да збор шта ради ту се не решава, но само закона воља извршује и ту против-закона радња збора поништава се оном влашћу, ако је која законом на то овлашћена, па било жалбе или не.

§ 91. Наредба за сазив збора има бити племена и мора се у њој казати: ког ће се дана и сахата збор одпочети и држати и о чему. *И морају у њој за сваки предмет бити јасно општинским одбором постављена два једно другом противна питања*, на која ће збор имати да одговори. А каза ће се и количина казне за не оправдани недолазак на збор.

§ 92. Наредба за други збор, кад први није мого због не долазка гласача радити, казаће још и то: да ће се поса свршити са онолико гласача колико их дође, или ако нико не дође, да ће то сам суд и одбор општински свршити ако се ствар тиче целе општине, а ако се тиче места или одељења, онда још и са одбором тог места кога се ствар тиче, а по већини гласова.

§ 93. Свака та наредба по варошима, варошицама и селима има се разнети по

свима механама и кафанама места, кога се збор тиче. А осим тога по варошима и варошицама заклети разносач позива у сваку ће кућу предати и кратки позив за збор, а по селима иће од куће до куће и време збора заказивати. Но и по селима и варошима може се по решењу збора општ. уредити и другчији начин сазивања на збор.

§ 94. На збор су дужни долазити сви који на истом право гласања имају, осим оних који су на путу или су болесни па ово сами и без позива суда најближег са два собом приведена сведока — које суд у сумњи и заклети може — или са не сумњивом исправом, и осим чиновника, свештеника и учитеља ако се збор врши у време њиховог службеног рада.

§ 95. Министри, епископи, калуђери и официри нису дужни никад на збор доћи.

§ 96. Ко изостанак од збора не оправда по напред наведеном, а дужан је био доћи платиће уз порезу општинској каси за сваки неоправдани изостанак по 2 динара или ће 2 дана затвора у општини издржати или у општини 1 дан каков општински поса радити ако га буде имало.

А ако тај долази у управу збора, он се за изостанак казни два пут толико.

§ 97. Кад општински суд и онај који порезу наплаћује, пропусти ту казну уз порез паплатити, па на опомену државника у општини ни одбор општински не учини да се наплата добије, државник у општини осудиће и њих и одборнике кои су их и забрали да један за другог то плате општинској каси и сам ће ову наплату за касу извршити, осим ако се докаже да се која казна није имала из чега од кажњеног извршити.

А ако и државник у општини то пропусти учинити окружни мали савет, кад ма од кога то сазна и увери се, осудиће, да он сам пола не наплаћене суме плати,

а остали горе именовани пола и уједно ће то на њихов трошак извршити.

§ 98. На сваком општинском или местном збору, управа збора саставља се из председника општинског суда и четири тадашња или дотадашња одборника које општински одбор одреди и то: за општински збор из општинских а за месни из месних одборника.

И ови тачно пре одређеног времена за почетак збора (§ 99. ов. пред.) дужни су бити у месту где ће се збор држати.

Њима у помоћ а ради писања што писати треба придодаје се и потребан број општинских и месних писара. Изостане ли ма који од тих који имају збором управљати, онда остали чланови управе његово место из своје средине и месног кмета или чланова и одборника истог места ил општине где се збор држи већином гласова попуњују.

§ 99. Сваки збор има се почети тачно у 9 сахати пре подне и чим на збор дође ма и трећи део гласача, збор има радити и ствар је пуноважно решена онако како хоће половина и један више од тих који су гласали и који збором управљају.

§ 100. А кад на први збор за једну ствар и до одређеног времена (§. 99. ов. пред.) не дође ни $\frac{1}{3}$ гласача или ни толико њих, да се управа саставити може, (§ 104) онда се на одређени начин за сазивање збора, други збор сазива за седми дан после тога збора и онда ма колико да их дође на тај збор у одређено време, они пуноважно збор чине и већином својих гласова ствар решавају.

§. 101. Десили се, да на тај други збор нико од гласача не дође осим оних који збором управљају, онда ће ма то био збор општински или местни суд и одбор општински са судовима сеоским или местним и одборницима местним или из одељења целе општине идућег ког дана а најдаље за 7 дана већином гласова ствар решити

и ово је пуноважно, кад 2 трећине свију који овај поса имају по преднаведеном радити скупе се ради тога у седници суда, а уредно позвани буду.

§. 102. Али, ако буде жалбе, било против првог, било против другог или овог последњег збора, која се предаје општинском суду само за 3 дана после збора а после не, па се докаже, да збор није уредно сазват, или да је на истом трећину гласача или при решењу већину начинио онај, који није имао право гласања, онда општински одбор поништава сву предходну радњу и наређује нов збор.

§. 103. А ако су се на збору имали бирати одборници за општину а зборови се нису могли саставити по §§. 100. и 101. овог предлога, онда ће потребни број одборника поставити и избрати, државник исте општине, сам, или у договору са колико хоће лица из општине.

В.

О поступку рада на самн дан збора.

§. 104. Чим на збор дође првих 20 гласача и у време почетка збора, ови већином гласова изберу измеђ себе 2 до 4 лица који се придодају за чланове управе збора.

§. 105. Затим управа збора уверава се, је ли дошо на збор довољан број гласача, и ако није, па то ни за један сахат не буде, он распушта збор и заказује га у седми дан после тога, пошто се дошавши подпишу на протокол о распуштењу збора.

§. 106. А ако има довољан број гласача за састав збора у који се рачунају и чланови управе збора, а и писари кад имају својства гласача, онда председник збора наређује, те се прочита објава а и остала акта ако их има за објашњење ствари, каже и сам ако шта има и позива гласаче да се пријаве ако који шта говорити има

и записује их на тим редом и дозвољава да се говори.

За време тога збора и говора, председник не да ником да другом у реч утиче да у збору прави неред или увреде, но ко и на спомену неће тако да се влада, председник га из збора удаљује, и овај се казни као и изоставши од збора.

А догодили се у збору већи неред па га председник са општинским судом не може да стиша и неред да одклони, он распушта збор и заказује га у 7-ми дан, а лица која су неред учинила предаје општин. суду а у већим делима државнику у општини на одговор и ако оправдања не буде на осуду, каква по закону треба да буде.

Кад престану сви говори, председник јасно изкаже или прочита: *она питања у објави на која збор има да одговори и позива збор да се подписују на већ спремене протоколе за једно и за друго питање, где ко хоће.* Ово подписивање може бити на више места у збору и на више протокола који имају преднаписано питање, али ће управа збора настојавати, да сваки буде уписан где хоће. Тако се протоколи имају подписивати и у сваком случају распуштања збора, јер ко не буде подписан ма ког збора, узеће се свакад да на збор ни дошао није. Сваки се изостанак од сваког збора у регистар гласача крај имена изоставшег записати има и изоставши казниће се по §. 96. овог. пред. ако се по §. 94. ов. пред. не оправда. Уписивање ако се до $\frac{1}{2}$ 1 сахата по подне не сврши може се прекинути и у 2 сахата по подне продужити, док се не сврши. Кад се ко подпише, уклања се на страну или иде из збора, а може на страни чекати и да чује решење збора.

§. 107. Кад се сви тако од гласача напишу онда се изброји колико на ком протоколу има подписаних и то се словима упише.

Затим, а пошто сваки општински суд свакад од гласача на општинском збору 1

и од гласача на местним зборовима за свако место по 1 азбучни списак имати морају, и пошто и сеоски или местни судови за своје место од својих местних гласача тај регистар имати морају, — управа збора узме дотични азбучни списак гласача и уверава се на начин који избере: имају ли сви на протоколима подписати право гласања, закључује колико на којој страни има гласача са правом гласања и ако се тако добије закона решавајућа већина гласова, онда се оглашује, шта је већина решила, и то онима који чекају код суда на тај глас, председник збора усмено објави, а за остале издају се објаве по јавним местима, и сваком је дозвољено кад хоће да дође и из књиге за закључке збора види шта је кад решено.

§. 108. Но кад се на збору бирају месни или општински одборници или повереници за општински збор, онда, чим се управа збора састави, бирачи ће за гласање прилазити одборском столу начином који је од управе збора показан и даље у свему поступаће се, као и до сад што је поступано при избору одборника по §. 21. досадањег устројства општина (које у овом закону изложити) с том само изменом трећег става 4-е тачке истог 21. члана, што се у једанпут за 10—15 места бирати могу лица која се желе.

§. 109. Азбучни спискови крај имена гласача требају да имају по више рубрика празних у које ће се за сваки збор у по једној рубрици редом, забележавати ко на који збор дошао није, како би се знао рачун ради кажњавања за недолазак и како се исти спискови не би морали чешће правити но само се имају у почетку сваке године допуњавати а и свакад кад се примети или докаже, да је ко осто не уписан у исте а требало би да је уписан. Они су свакад сваком из целе општине изложени прегледу и угледу кадгод ко захте.

И имају се чисто и брижљиво исписивати.

А кога општинске власти не упишу у исти ни онда, кад он то примети и захте, тај се против тога има жалити окружном малом савету, кога је решење о тој ствари извршно.

§. 110. Азбучни списак за гласаче на сеоским или местним зборовима један је за све гласаче, други је од повереника за општински збор;

А трећи је за чиновнике, свештенике, учитеље и адвокате ради употребе на њиховом збору за избор одборника и друге потребе.

Г.

Бруг рада општинских и местних зборова.

§. 111. О чему имају да раде зборови општински и сеоски или местни казато је у овом предлогу и постојећим особеним законима.

Но осим тога рада, зборови имају да решавају и то за рачун целе општине, збор општински; а за рачун села, места или одељења збор њихов:

1., кад треба да се у селу или општини учини ма колики дуг или прирез а преко приреза који би трећини данка одговарао;

2., даје мишлење, пристанак или не пристанак села, места или општине на предлог окр. савета или окружне које управе или и већих власти, кад би се тражило да шта буде на терет или трошак села или општине за потребу села, места или другог места и општине или да се шта општинским односно сеоским радом изради, а кад у законима нема да се то без пристанка збора мора учинити или урадити.

3.. решава: хоће ли се шта од непокретности општинске или сеоске коме продати или поклонити, с ким променити, и у опште отуђити, изузимајући давање земаља сиротнима на уживање, за које важи шумска уредба, но која се овде тако до-

пуњава, да они, који у будуће општинско им ће на уживање добију ово никад продати, променити ни отуђити не могу, него чим им кућа замре, то остаје општини или месту за будућу општинску или местну сиротињу.

4., решава: питања о пијацама житним, марвеним, дрварским итд.

5., решава: све остале предмете и питања за које закон самим општинским судовима или другим властима није надлежност решавања оставио а тичу се општине села или места и народа у њима, или даје мњење властима о тим предметима ако се траже.

Д.

О одборима.

§. 112. Свако село, варош или варошица и свако одељење вароши једне а на збору свог места у свом местном збору, бира законом овим одређени број одборника, а ови сваки за своје место или одељење састављају одбор места или одељења, а сви опет они заједно састављају општински одбор.

§. 113. У местима која немају пуну стотину лица с правом гласања на зборовима за одборнике се бира 5. лица.

У већим пак местима на прву стотину бира се 5. одборника а после на сваку стотину још по 2. лица за одборнике.

Чим преко последње стотине пређе тих 20. лица то се рачуна у целу стотину.

§. 114. Но осим тога, по селима варошима и варошицама — осим окружних вароши и њихових општина — у општински и местни одбор без избора долазе као одборници: сви општински и местни свештеници, учитељи и лекари с правом и дужностима које и остали општински одборници имају.

Они тако долазе у општински одбор сви, а у местне одборе долазе сваки само у одбор свог места.

§. 115. У варошима пак окружнима сво чиновништво међу које долазе и професори и официри и сви учитељи, свештеници и адвокати који у окружној вароши живе, одма пошто збор избере одређени број одборника, на позив општ. суда састављају једну скупштину у општ. суду у којој најмање $\frac{2}{3}$ гласача морају бити, и у овој изберу вишином гласова за одборнике 1-г чиновника судског или управног — осим државника у истој општини — и по 1-г официра, професора, учитеља, свештеника и адвоката.

Општински лекар у окр. варошима а где има и општински инжињер такође су чланови одбора но без избора.

А где је ових више онда по један од њих које одбор одреди.

И ови сви такође увек долазе и имају се звати у општински одбор и у одбор свог места.

Све ово ништа збору не смета да и он и поврх тога из истих редова бира људе за местне одборнике.

§. 116. Сваки српски поданик који има права гласања на збору и има занимање или радњу на своју руку а плаћа ма колико данка, може бити изабран за одборника, осим државника у општини и општинских и државништва писара, званичника и служитеља.

§. 117. Једно лице у исто време не може бити и одборник и кмет или члан општинског или местног суда.

§. 118. Исто тако у једно и исто време не могу једни и исти одборници бити: отац и син, браћа, таст или шурак са зетом.

А кад избор падне на њих онда одборником остаје по један од њих како се они сложе, или ако се не сложе, онај, који је раније одборником постао, или ако није раније одборник био, онај који је при избору имао више гласова, а при равним гласовима онај, који је старији годинама.

§. 119. Одборници по избору служе две године. Само прве године једна половина

одступа коцком, а после сваке године за оставша половина одступа без коцке.

§. 120. Одборника нико на ни збор са одборништва збацити не може док рок свој не одслужи, осим ако буде осуђен за какво безчастеће дело, када и без избацавања по извршној пресуди престаје бчти одборник, и осим тада још и онда кад у пола године учини 5. не оправданих изостанака из одборске седнице. У том случају тај доплаћује суми казне за неоправдане изостанке ону суму казне, која је §. 122. овог предлога одређена за казну оних који се никако одборништва не приме.

§. 121. Одборници по избору и њихова кућа за своју одборничку службу, ослобођавају се од плаћања свију општинских трошкова и радње или трошкова на општинским или опште народним пословима, и службе у народној војсци док су одборници, но не и од плаћања личног, посредног и непосредног данка државног. — А кад ван општине као одборници иду по општинском послу имају од општине и подвоз и путни трошак. Подвоз од општине имају и у месту општине, кад се куд даље по општинском атару иде.

§. 122. Ко се за одборника избере ако се овим законом не ослобођава те дужности, мора је се примити и одправљати или платити у општинску касу у селима по 50. а у варошима и варошицама по 100. динара.

§. 123. Избора се примити не морају:

- 1., Они који су навршили шездесет година;

- 2., Они, који због дуготрајне болести и слабости нису у стању вршити дужност одборника:

- 3., Они чланови општине, који се по свом редовном занимању већином налазе на страни или на путу.

- 4., Државни чиновници у служби находећи се осим кад кога скуп чиновника, свештеника и учитеља за одборника избере. —

5, Они, који су били одборници, за 3. године после тога, кад су престали бити одборници или за 3. године после тога кад се нису хтели одборничтва примити но су платили за то казну у §. 122. одређену.

§. 124. Кад на кога од ових у §. 123 падне избор дужни су за 3. дана од кад им се то саопшти, изјавити у општинском или местном суду писмено или протоколарно да се дужности не могу примети, и о узроцима ако се одбором захте доказе дати. Одбор ће општински решити: прима ли или не ту изјаву. Ко је незадовољан са решењем одбора, може се жалити за 8. дана од саопштења окруж. малом савету и решење овог извршио је.

§. 125. Кад треба после тога чије место попунити у одбору, одбор наређује збор да се то учини, најдаље за 15. дана а тај изабрани, одборничку дужност врши, све док се други на његово место не избере или ако неће, плаћа казну у §. 122. овог предл. одређену у општ. касу.

§. 126. Све што је у §. 121. 122. и 123. предл. казано за одборнике, важи и за избор црквених, школских и манастирских татора, старатеља и чланова или саветника разних управа у округу које се дужности бесплатно врше на годину дана или на дуже време; ако је за кога од њих нарочитим законом дуже време одређено.

§. 127. Одборницима при ступању у њихову одборничку дужност свечано пред местним судом и њима прочита се акт да су постављени за одборнике, у ком се они заветују, да ће владоцу, уставу и законима верни бити и свој одборнички посао и дужност тачно, савесно и искрено вршити и они тај акт потпишу.

§. 128. Одбор се скупља у седницу на позив председника, или по своме закључењу.

Дани кад се држе редовне седнице, имају се напред објавити.

А одбор може наредити и да се сваком одборнику за сваку седницу даде позив у коме ће се казати о чему ће одбор те седнице решавати.

§. 129. У седнице одбора дужни су долазити сви одборници и на овима радити, док се посао не сврши и подписима њиховим где они требају не овери.

Ко противно ради, за сваки иступ плаћа у општ. касу по 4 динара осим ако је изосто, због болести своје или домаћих, смрти у кући, пожара, поплаве на имању и околини својој и подобних неодклонимих случајева или је на путу ил' код нег суда или власти по свом занимању и послу и томе подобно.

Казну или извинење у идућој којој седници и чим се саслушање учини и учинити могне изриче одбор са судом већином гласова а под сећањем на дати завет.

§. 130. Извршење ове казне чини се као и извршење казне: кад ко на збор не дође. И онако исто одговара се за неизвршење као и тамо.

§. 131. Општински или местни кметови са члановима општинског ил' местног суда увек су дужни бити у седницама својих одбора с правом говора и гласања које и одборници имају.

Кметови сваки у свом одбору председавају.

А кад се у одбору ради ма шта, што се тиче кметова и чланова или њихове неуредне радње у суду и о општинским рачунима, онда кметови и чланови за то време удаљују се из седнице одбора, а одбору председава онај одборник кога одбор вишином гласова за то избере.

Одбор тако себи бира председника за седницу сваку и онда кад кмет од седница изостане.

§. 132. Председник је дужан старати се да се у одбору одржи поредак и да се одбор у свом раду придржава законих прописа.

§. 133. У случају том, да неред у одбору овлада, или да се почне саветовати о предметима, који по овом закону неспадају у његову надлежност, а законом су казними, председник изјављује да је седница прекинута, и после те изјаве никакво решење одборника нема законе силе.

§. 134. Сукобе кмета са одбором о надлежности предмета решава окружни мали савет, који ће се свагда савету од општ. суда и одбора представљати.

§. 135. Одбор најпосле може саставити себи и правила којих ће се сви у одбору држати ради бољег реда и рада у одбору.

Иступ против тих правила казни се како се у истим правилима одредило буде.

§. 136. Да би одбор могао издати какво решење, треба да у седници одбора присуствују две трећине свију одборника не рачунајући у то и кмета и чланове општинског суда.

§. 137. Ако је одбор по други пут због једног истог предмета сазван, ствар решавају одборници који тада у седницу дођу, ако је ту бар трећина свију одборника.

Али ако два пут једно за другим не добије се седница одборска бар од трећине одборника, онда се ствар решава онако као кад одбор не ће шта да реши. (§. 139 овог предлога).

§. 138. У одбору узима се да је оно решено, на што пристане половина и бар један више од одборника који су у седници. Кад су гласови на једнако подељени узима се да је оно одбор решио, на којој је страни председавајући.

§. 139. Одбор је дужан изрећи своје решење за сваку ствар, која у круг одборског рада спада.

Но ако то месни одбор не би хтео учинити онда ће месни суд исту ствар представити општинском одбору и овај ће је решити.

А ако општински одбор не би шта хтео решити што у његов круг спада, онда то општински суд представља окруж. малом савету и овај ствар решава.

Е.

О кругу рада општинског и сеоског или местног одбора.

§. 140. Општински одбори стоје:

- а., ради редовног представљања општине, села, места или одељења;
- б., ради редовног заступања општинских и местних интереса;
- в., ради редовног надгледања и контролисања радње општинских и местних судова, судског особља и послужитеља; и
- г., ради редовног старања и рада, да се закони и законе наредбе од свију у општини тачно извршују и да ничија воља не воља закона влада.

§. 141. У овом предлогу на више појединих места излагани су поједина права и дужности одбора но осим тога и овде се главни послови одбора означају. Он

1., прегледа и контролише општинске рачуне и имања по контролним правилима и ради све што је тамо речено. (§. 317—337).

2., прегледа, мења и одобрава буџет општинског прихода и расхода.

3., претреса све наредбе и захтеве општин. или сеоских судова, државника и свију других власти које или општ. или местни суд прима, и ако су законити или за општину добри наређује извршење; ако се имају збором решавати, износи их збору а ако се не могу уважити, даје разлоге и решење зашто то не може бити позивајући се и на закон, којим своје решење брани против чега има места жалби окруж. мал. савету или, ако је савет био предлагач или наредбодавац, дотичном министру, као што и одбор има право на свако решење окр. савета жалити се надлежном министру

а на овога решење и народној скупштини, ако за који предмет није изрично у закону речено да нема места даљој жалби или није одређена друга која власт за коначно решење кога предмета.

4., овлашћује општински или местни суд да у ванредним приликама може (у име општине и без одбора, општинске ствари но у границама закона решавати, *јер сваку против законитост општ. суда за општинске ствари одбор свагда поништити има.*

5., доноси своја решења по свима предметима који су упућени општини, а за које се изреком у закону не каже да их општински суд може коначно решити.

6., одобрава:

а., да се може из општинских прихода или из општинске касе учинити какав издатак који није стављен у предрачун;

б., да се одобри општински прирез, но ако исти прелази меру законом одређену, потребно је још и одобрење збора (§. 111. тач. 1 овог предлога) па ако и збор усвоји поднеће се о томе предлог на одобрење државној власти. (чл. 90. тач. 8. устава).

в., да одобрава давање под закуп општинских добара; и

г., да може општина купити какво непокретно добро.

7., Да се заведе неко ново општинско звање или да се умножи или умањи број општинских судија званичника и служитеља;

8., Да се овласти: ко ће општину у парницама пред судом заступати, без кога се посао не може радити;

9., Да може општина продати и уопште отуђити што од својих непокретних добара.

10., Да се може општина задужити.

Но у оба ова случаја под 9. и 10. потребно је још и сагласије збора (§. 111. тач. 3. овог предлога) и одобрење државне власти (члан 90. тач. 8. и 9. Устава).

О давању општинских земаља оскудним постоји шумска уредба и допуна према §. 111. овог предлога.

11., Да се предузму ма какве општинске грађевине и предузећа.

12., Да се на општину разреже прирез или иначе да се општина прими ма каквог терета који би имали сносити или поједини житељи општине или сама општина.

Одбор садејствује са општинским судом да се прирези и други терети по смислу закона на поједине разрежу.

У случају том, кад треба да се какав посао уради, за који је потребан већи број људи и подвозних средстава, одбор у име општине наређује, како да се та потреба подмири општим радом;

У оваким случајевима дужан је радити сваки житељ општине, који подлежи плаћању личне порезе или порезе по имању.

Ко год хоће, може да не ради лично те послове, ако се одкупи новцем по одређеној такси или пошаље у место себе друго лице које је за рад способно.

13., Да се уради све оно, зашта се у овом предлогу или другим законима каже да је општина дужна урадити, или да склања збор, да на шта пристане, што се као потреба општинска увиђа а у законима нема да се то мора учинити.

14., Решава: да се могу отуђити покретне општинске ствари.

15., Одбор општински смењује *увек* кметове и остало општинско особље и служитеље кад увиди и увери се да је који у дужности неуредан или да је за посао неспособан или да ради на штету општинских интереса, или да се одао порочном животу или да му је уопште владање таково, да га чини недостојним за његово звање.

16., Одбор, са кметовима и особљем може чинити и уговоре како да се послови у границама закона врше и онда се стране

уговора придржавају, а о спорним случајима из тога уговора решава окружни мали савет.

17., Плату кмету, члановима општинског суда, кметовским помоћницима, писару као и осталим општинским званичницима и служитељима одређује одбор.

Приликом одређивања плате не могу бити у одбору они којима се плата одређује.

Ако одбор поменутиим лицима одреди малу плату тако, да се због тога неби могло наћи лице способно за исте послове, или да људи, на које падне избор не могу отуда живети пристојно и вршењем општинске дужности морају своје приватне послове напустити, у том случају, ако одбор и после учињене му примедбе од стране општинског суда не би одредио већу плату, збор решава ствар.

Решење збора обавезно је за општину.

§. 142. У круг одбора најпосле спада и решавање: како да се врше и сви послови који се општине или места у општини тичу, а сами судови општински или местни ни су законом овлашћени како да их врше, и који су основани на законима поменутима у §. 39. тач. 4. одбор предлози и осталим законима

LUKA ČELOVIĆ
БЕОГРАД
Лукана Человић
О судовима општинским
И МЕСТНИМ.

§. 143. Свака и најмања општина има свој суд састављен од 1-ног кмета, два члана суда, деловођа, рачуновођа и потребног броја писара.

И то се зове: „Суд Општине — како јој буде име —.“

§. 144. Исто тако и свако село, варошица место и одељење у општини, које је веће од 50 кућа има свог кмета, два

члана и писара и то се зове: „Суд места или одељења — по имену истог —.“

§. 145. А места која немају 50 и више кућа, имају по једног само кмета и састављају суд местни са ближим којим најмањим селом или варошицом тако да су им атари један до другог.

Кмет тога села или варошице у суду заузима место члана или кмета истог суда како одбор буде наредио.

§. 145. Сви кметови и чланови бирају се општинским одбором и постављају на две године.

Остале особље општинских и местних судова такође бирају и постављају општински одбори на неодређено време. А могу одбори ово право о општинском особљу и на општински односно местни суд преносити и враћати.

Одбори и потребан број особља одређују и именују га где законом коме реду име одређено није.

§. 147. Пређашњи могу бити на ново изабрани.

Но не морају се избора примити док не истекну 4 године од како је дотично звање одслужио или платио казну сљедујућим §-м одређену, код кога тај случај буде.

§. 148. Ко може бити одборник у једној општини, тај може бити изабран за кмета ил члана суда у истој општини, и избора се мора примити или плаћа казне у општинску касу: ако је из вароши 300 динара, из варошице 200 динара, а из села 100 динара, ако не стоје код њега узроци §. 136. овог предлога и ако после избора за 8 дана не тражи код одбора да се због истог ког узрока избора ослободи или ако у случају жалбе, која се окруж. мал. савету на решење одбора о томе подноси, не буде ослобођен.

Избор може пасти и на учитеља, чиновника и адвоката, апотекара или вештака, но њима од воље стоји да се тога приме. И ако се приме, кад им служба та пре-

стане, адвокати, апотекари и вештаци опет остају шта су и пре били и где хоће, а учитељи и чиновници добијају исто звање, но у месту које се прво упразни, а године службе у општини не рачунају се у године службе њиховог сталног звања, нити им се даје каква плата док им се место њиховог звања гдегод не упразни. Свештеници не могу ни бирани бити.

§. 149. За кмета и члана суда изабрани може и пре рока из службе иступити, кад настану узроци §. 123. овог предлога о којима општински одбор а у случају жалбе ма с које стране и окруж. мали савет решавају.

§. 150. У општинском суду као кмет и чланови у једно исто време не могу бити: отац и син, браћа, таст или шурак са зетом.

§. 151. Чим се ко за кмета и члана општинског суда избере и у том утврди, о том ће бити извештен и окруж. мали савет општинским судом.

§. 152. Кад би одбор изабро за кметове или члана кога, који по овом закону не може бити кмет, државник у општини или ма ко из општине кадгод за узрок жалбе сазнаду, предају жалбу окруж. мал. савету и овај ту ствар решава пошто од одбора и избраног лица добије писмено изјашњење које се мора најдаље за 10 дана поднети или се узима да тужбу и узроке њене признаје.

§. 153. Општински и местни судови дужни су све своје послове брзо израђивати и зато, којих ће дана који суд своје седнице држати и какве послове редовно у који дан вршити одбори општински са свима кметовима и члановима судова у општини и местима у својој општој седници правиће распореди кад ће се шта радити.

Распореди ови у сваком суду биће јавности изложени.

Њих ће као и сваку промену општински суд достављати и окруж. малом савету на знање.

§. 154. Окружни мали или велики савет има власт наредити да исти судови и сваки дан раде осим празника, где се велика потреба за то укаже и увиди, и ово се мора извршивати, јер у противном случају исти окр. савет има право и дужност да на трошак општине у којој су послови затрпани избере способна лица да их посвршавају.

Против овог наређења може се општина жалити министарском савету који ако жалбу за 30 дана не реши узима се да решење окр. савета не вреди.

§. 155. Кмет и чланови суда полажу пред одбором ову заклетву:

„Ја Н. Н. закљичем се јединим Богом, да ћу владоцу и отачаству веран бити, да ћу се устава и закона земаљских придржавати; да ћу дужност мога звања тачно отправљати и општинске и државне интересе савесно заступати и бранити. Тако ми Бог помогао.“

Ова заклетва, на писмено стављена и потписана заклетим лицем и свештеником, који је заклео, одостоверена, чува се у архиви суда

А.

О надлежности и поступању местних и општинских судова при извиђању и суђењу грађ. и крив. дела и обезбеђењу тразбина.

§. 156. У ову надлежност местних и општинских судова долази:

1., Да против лица у свом месту и општини примају тужбе, суде, и пресуде извршују за све грађанске и трговачке спорове само о покретности и то месни судови до 40 динара а општински од 40 до 120 динара и да за осигурање истих сума забране и обуставе примају, решавају и извршују.

2., Да познају све иступе, преступе и злочинства, описују их, доказе именују и предају државнику у општини.

§. 157. Државник у општини како те иступе тако и преступе и злочинства које му општински и местни судови предаду а тако и оне за које му се приватни тужили буду или их он сам пронађе или за њих сазна, извиђа или у општинском или у местном суду, *но свагда само пред кметом и члановима тога суда и једним одборником из места узимајући одборнике редом, који замењују до сад употребљаване иследне сведоке (28. крив. пост.) и иступе са истим судом и одборником по вишини гласова пресуђује; а преступе и злочинства са истим судом и одборником оптужује управо окр. суду.*

Но тужени свакад и у сваком случају на трошак стране која буде морала трошкове платити има право захтевати и то ће му се дати, да при испиту као иследни сведоци присуствују и још 2 човека које он из места хоће, ако су ови за сведоке способни и не изузетни, но место којих мора узети и другу двојицу ако се ти у скоро добавити не могу и ако остане при том да извидне сведоке хоће.

Ова двојица не суде но само су иследни сведоци.

§. 158. Против пресуда месних сеоских судова или по варошима и одељењима за спорове грађанске до 40 динара жалба се подноси за 8 дана истом суду и овај као сад што се ради саставља другостепени суд из пет месних одборника који иступ ствар коначно пресуђују. Овим одборницима за давгубу плаћа по пола динара од сваког спора онај који спор изгуби па ма више рочишта по истом делу било. А ако се то не могне од осуђеног наплатити онда им то плаћа каси месног суда.

Противу пресуда пак општинског или месног суда и државника о иступима и општ. суда по грађанским споровима од 40 до 120 дин. жалбе се дају преко оп-

штинског суда окр. суду на коначно пресуђење, који по овим стварима ради као што апелациони суд ради по жалбама на пресуде и касациони суд по жалбама на решење окр. суда.

§. 159. Но свакад кадгод би се код општинског суда и државника од ислеђења по §. 29. кр. п. или ма из којих узрока, прекинуло ислеђење иступа, злочинства и преступа, акта се и без жалбе подносе на решење окр. суду као касационој власти (како се кривице не би злоупотребом могле претрпавати.) *С тога ни застарелост не тече у време, док иступана дела стоје пред државником и општин. судом на ислеђењу, и извршењу.*

§. 160. У осталом поступак за извиђање иступа јесте исти који и за извиђање преступа и злочинства.

§. 161. По овоме нико се не може затворити у време ислеђења иступа ни пре извршне пресуде, осим којима се незна стално место живљења па има јаких основа за сумњу да ће побећи, а оптужени су за иступне крађе, преваре, потрице и стварне штете.

162. Поступак за грађан. парнице код општин. и месних судова овај је:

а., Тужитељ на писмено или протоколарно изјављује код суда тужбу, у којој се мора казати све што и у тужби за окр. судове.

б., Чим се тако тужба прими, суд призове туженог и овај је дужан на све одговорити и доказе именовати или тражити рок који ће му се и дати да за 8 до 15 дана исто тако подпуно одговори писмено или протоколарно.

в., Кад то време и тај рад у тач. а и б., прође, суд одређује рочиште и на ово позива парничаре и сведоке.

г., У осталом даље поступање у свему бива као и код окр. судова.

§. 163. По истом поступку код окр. судов, исто тако општин. судови имају ре-

шавати и тужбе за постављање забране, обуставе покретности и задржања од пута до суме која је за који суд одређена. А жалбе се дају оном суду као и у парницама.

Б.

О надлежности местних и општинских судова за пупилна дела.

§. 164. Сваки месни општински суд и државник у општини са окр. судом чине законе старатељске судове за све пупиле.

§. 165. Чим умре у којој кући и последња пунољетна мушка глава, суд местни или општински, а у Београду судови одељења, сваки у свом одељењу — преко кмета или члана суда са месним писаром и 3. човека од најближе родбине или ако ове нема од суседа, одма ће не чекајући ни да се умрли сарани, све исправе, тестамент ако га има и готов новац осим за сарану и издржање кућана потребног, и скупоцену покретност те куће, као и све дућанске радње под печат ставити и о смрти умрлог известити државника у општини и општински суд једним актом.

§. 166. Именована тројица остају привремени надзор. и управитељи имања и они са чланом и писаром подпишу протокол кад су и како су шта попечатали, а месни суд одма тај протокол шаље државнику и суду општинском са извешћем кад је ко умро.

§. 167. Општински суд и државник у општини одма за тим наређују те кмет или члан општинског суда са државним и општ. писаром чине потпун попис целог имања умрлога са проценом сваке покретне и непокртне ствари особено од 3. проценитеља, који се најпре у месном суду заклету имају да ће савесно по свом знању процену учинити, но која процена у случају спора о вредности има се и на ново чинити.

§. 168. Међутим месни суд и одбор одма и кад је могуће још и пре но што ће доћи државна и општинска власт за попис имања, а најдаље кад та власт дође, сазваће сву, најближу родбину умрлога у месту или општини мушку а по потреби и женску а где је много исте онда 5. лица од исте или толико суседа где родбине нема, па у договору са том родбином или суседима, наследницима једног оца поставља једног, и наследницима других очева по једног старатеља и над тима пупилни породични или где породице нема, суседни пупилни надзор од 3. лица, нигде из старатељства и старатељског надзора не искључујући родитеље и сроднике, и свуда сродније предпостављајући удаљенијем сродству. И сваком томе стараоцу или надзорнику суд општин. и државник издају прописати се имајући декрет у коме ће министар правде изложити сва у опште права и дужности стараоца.

На исти начин општински суд образује масу и поставља старатељство и над личношћу и имањем ванбрачне деце, находчади, душевно слабих а и оних за које би општ. суд и одбор дали мишлење ма по чијем предлогу да се за распикућу огласи.

И окр. суд расправља после пресудом остају ли и како иста старатељства, против које има места незадовољству и жалби на веће судове. За распикућу оглашивани сам узима себи бранитеља, а општину и државу против њега заступа државни тужитељ и општински пуномоћник.

Да се ко за распикућу огласи могу сродници његови редовном парницом и без општ. суда код окружног суда тражити, но суд поводом тога и општину за распикућу оглашеног саслуша ће подобно умешачу.

§. 169. Сви старатељи и надзорници старатељски дужни су с места бити при попису и процени имања и они после истог пописа предузимају даљи старатељски рад онако како им се законом о старатељ-

ству и поступању старатељском и прописивало буде.

§. 170. За овим одма сва акта пописа и све важеће исправе у препису спроводе се окр. суду с примјетбама општин. суда и државника, старатеља и старатељског надзора ако какве год они учинили буду писмено или протоколарно, сваки за се, или један с другим или укупно.

§. 171. А даља радња прописана је у овом предлогу где се говори о окружном суду и у закону о старатељству и правилима за неспорна дела које ће се преустројити према основима у овом предлогу за пупиле означенима.

В.

О даљем кругу рада општинског кмета или председника, суда и особља у колико у овом предлогу то није одређено.

§. 172. Општински и месни судови као истражна и са државником извидна и судска власт о свима иступима, позвани су да тако врше сву нужну општинску и месну полицију.

Други пак прописи овога предлога и постојећих закона а нарочито они послови по којима и одбори општински и месни имају да раде, такође одређују послове и круг општ. суда јер не само што у решењима свију тих послова општ. суд учествује него он иста решења и извршивати има као и оне послове који по тим законима суд и без решења чијег извршивати има. —

А овде се поврх свега тога и у краће означава да општински или месни судови врше још и ове послове:

1. стара се о чистоти у месту и околини.

2, води надзор над општинским и државним зградама, које се у општини налазе и које су његовој бризи поверене;

3, стара се о безбедности лица и имања у општини;

4, стара се о предупређењу пожара и о средствима за гашење;

5, стара се о добром обдржавању ћуприја, друмова и обала река и потока;

6, стара се о одржању здравља људи и стоке у општини.

7, води надзор о разним мерама којима се служе трговци и други људи који на меру што продају и у опште да се преваре не догађају.

8, надзирава над меанама, кафанама, гостионицама: да ли се извршују закона правила;

9, води бригу да ко не даје повода и не иде на руку развратности и скаредности, па све што је противу морала и добрих обичаја има да отклони;

10. представља државним властима своје сажитеље, који желе добити путне исправе за стране државе (док пасоши постоје);

11, води списак страваца;

12, надзирава над лицама, која су осуђена на полицијски надзор, а без осуде редовних судова нико се на полицијски надзор ни осудити не може, чинећи за лица поквареног и неморалног владања и за распикуће сходно закону, надлежне кораке;

13, стара се о томе да у општини не буде просјака и безпосличара;

14, настојава да родитељи своју децу у школу шаљу;

15, управља општинским имањем старајући се да се исто попише и премери и да се што од истога не окрњи, не умали и не уништи;

16, рукује општинским приходима;

17. предлаже општинском одбору суму, која је потребна да се као прирез покупи, па у сагласију с одбором, располаже исти, по основима закона о порези као и остале терете на поједине житеље;

18. води рачуне о свима приходима и расходима општинским;

19. води бригу о општинској сиротињи;

20. надзирава над старатељима који рукују с пупилским имањем, па кад примети да стараоци не савесно поступају са пупилама и њиховим имањем, извештава о томе окр. суд а и државника у општини и општински одбор, усљед чега се државником и одбором решава о промени старатељства, но све, по саслушању свију старатеља једне пупиле.

21. Даје у договору с одбором сведочанства о владању појединих житеља у општини, кад исто власт захтева а сам општински суд кад поједина лица сведочанства о своме владању и имовном стању итд. захтевају.

Да је ко хрђавог владања може се рећи и узети само онда, ако је он пре издавања исте сведочбе већ осуђен био судовима за преступе и злочинства из користољубља док се не поврати у права или је општинским судом и државником осуђен па је пресуда и извршном постала за исту из користољубља за 5. година од извршне пресуде.

Сведочанства пак о средству такође издаје општ. суд са одбором али се против истих у случају спора и поступати може и противно стање доказивати свима законим доказним средствима.

22. уверава се: да ли се протоколи крштених, венчаних, и умрлих уредно воде.

23. Води тачне спискове и регистре свију чланова своје општине, списак лица способних за гласање на збору, као и списак оних лица која су дужна порез плаћати итд.

24. Чува сва општинска писма, акта, књиге и теме подобно.

25. Издаје сведочанства о томе, да је когод жив, да се налази у општини итд. но против чега се може поступати као и против увера тач. 21. овог §-а

26. Управља општинском поштом, помоћу које стоји општина у поштанској свези са другим општинама, уколико се окруж. саветом преко управе државникове то општини преда.

§. 173. Уколико би суд општински за извршење својих пресуда, решења и наредаба изданих у границама закона имао и силу употребити, може то учинити према оном, ко би се томе противио, или то не би хтео испунити и то ће свагда бити на рачун и трошак онога, који није испунио закониту наредбу, решење или пресуду општинског суда.

§. 174. Општински суд саставља и подноси општинском одбору рачуне о управи општинских добара и о општинским приходима и расходима.

§. 175. У време кад нема седнице, председник и чланови општинског суда врше сваки за себе послове, који су распоредом или председником означени, у колико су ти послови приуговорљивавања за даље саветовање суда или у колико се тиче извршења оног, што је суд или одбор решио.

§. 176. Руковање са општинским приходима у општинама и местима, где нема нарочитог лица као рачуновође, може општински суд по одобрењу одбора поверити једном од чланова општинског суда или ком другом општинском званичнику.

Начин вођења рачуна и форме књига прописује министар финансије.

§. 177. Председник општинског суда, осим означених послова има још ово да врши:

1. Он прима и отвара писма на општински суд управљена, сви се послови преко

њего достављају општинском суду, одбору или збору, и он је дужан све наредбе, предлоге, мњења, захтеве и тд. државних власти саопштавати општинском суду и одбору, на по решењу одбора или збора, радити и старати се о извршењу свију решења одбора и збора.

2, Он чува при себи општински печат и удара га на писмена што се од стране општин. власти издају.

3, Он потписује сва писма која се од стране општинских власти шаљу или издају.

4, Он надзирава да се сви послови у општини тачно врше, одговоран је за све неуредности, узима на одговор оне, који неуредно, небрижљиво и не искрено отпављају послове, и према томе чини даље надлежне кораке.

5, Председник општинског суда може општинске званичнике дисциплинарно казнити, укором или губитком плате до осам дана, а општински суд може их казнити губитком плате до петнајест дана и уклонити их са звања, на шта има места жалби општинском односно местном одбору.

Дисциплинарну казну над општинским лекаром и инжиниром изриче општински суд и одбор по предлогу општинског суда.

§. 178. 1, Председник и чланови општинског суда и сви остали званичници општински, у дане рада судског, не могу се удалити из општине без пријаве и одобрења.

2, Њима за време рада даје одсуство до 3 дана општински суд сам, а на више општински одбор.

3, Председника кад одсуствује или је спречен, заступа у дужности по звању старији члан општинског суда.

4, Члана општ. суда кад одсуствује или је спречен, заступају одборници по 1. редом које они нареде ако нема чланова, који би с кметом суд саставити могли.

5. Општинским званичницима, кад одсуствују или су спречени одређује заступника општински суд из осталих званичника.

6, Ономе, који је одређен да заступа у дужности одсуствујућег кмета, кад то заступање траје дуже од петнајест дана даје се накнада равна плати онога, кога одређени заступа. Накнада ова припада само онима који не врше никакву другу платежну службу. Ономе, коме се даје одсуство од дужности или који је спречен у вршењу дужности због болести тећи ће плата и за време одсуства, а у свима другим случајевима одсуства због свога посла или због посла општ. или народног који је нарочно плаћен као и у случају одсуства дужег од петнајест дана плата престаје.

§. 179. Општински писар води протокол о радњи општинског суда и исти заједно са председником и два члана суда и потписује. Он саставља сва писмена која се издају или куд шаљу у име општинске власти, израђује решења општинског суда и све објаве, и у опште води бригу о целом писмоводству општинском и општинској архиви.

Сва писмена, потврђења итд. која се издају у име општинске власти, поред председника и два члана суда и писар према потписује, јер без тога не важе.

Осим тога, општински писар ради и све оне послове које му одреди председник општ. суда. А у сеоским општинама он врши и послове месне поште, у колико се ово малим окр. саветом одреди преко круга државниковог.

Општински писар, рачуновођ и књиговођ, при ступању у звање, полаже заклетву у општинском суду да ће владоцу земље веран бити и да ће дужност своју по законима и законим наредбама претпостављени му власти тачно и савесно отправљати.

§. 180. Рачуне општинске или месне води нарочити рачуновођа или писар, како одбори уреде и по правилима која министар финансије одреди и пропише.

Г.

О књигама које општински или месни судови водити имају.

§. 181. Књиге које општински или месни судови водити имају јесу: пописна књига свију житеља у општини мушких и женских, великих и најмањих, за сваку кућу на особеном листу књиге с рубрикама у регистру за регрутовање и која се на исти начин има саставити и водити, пупилне и рачунске књиге, регистар свију мушких лица у општини (§. 508) регистар улагача у фондове (§. 307. и даље) регистар странаца, регистар свију ствари и књига општинских инвентара итд. које ће дотични министри прописати, и све остале које се у овом предлогу за општ. судове прописују.

§. 182. Општине и државник у општини имају завести и баштинске књиге за сваку општину и за окруж. суд по једну од сваке општине. Тако завелене за општину водиће општина и државник а вођење оних које буду у окруж. суду водиће даље окр. суд.

§. 183. Књиге те биће за сваку општину једна а за окруж. суд од сваке општине по једна.

Има ће 10 рубрика у које ће се уписивати и то:

1. Текући број.

2. Определење: у ком селу, месту, потесу, крају и са каквим особеним именом стоји које имање; је ли чистина или под виноградом или шумом, ситном или крупном, жирородном или не жирородном и колико има метара простора до сваког граничара.

Имена, дужине, ширине, и висине тврдох зграда на ком имању а тако и од слабог и каквог материјала а све и под каквим кровом и са колико соба, кујна, успрема, подрума, бунарова.

3. Колико површина износи у метрима а колико законских дана.

4. Примјетбе инженирове о величини срачунатој од комисије. Овде се има бележити и просто комисијско процењивање колико је која земља на данове велика, ако се при којој због многих углова ил брдовимости итд. не могне вештачка бар приближна количина дана определити.

5. Одкуд му то имање а одкуд онима, са којих је оно на сопственика прешло, где се то зна или знати може или како о томе казује сопственик или држаоц са суседима и граничарима ако тј. сопственик нема тапије ил пресуде судске на коју се позвати може и чим би му се својина тврдила.

А и датум и № акта окр. суда ако га о том има ко.

6. Примјетбе суда окр. освојини и № акта на ком је примјетба суда основана.

7. Датум и № акта окр. суда по ком је имање на кога прешло, после овог убаштинења и лист и број ове књиге где је оно преведено.

8. Подписи комисара за мерење, граничара, сопственика.

9. Под којим су бројевима земље које баштинику као земљоделцу остају да се не могу задужити или отуђити, по избору баштиника, или оне, које су коме од општине на уживање дате по шумској уредби или по §. 346. овог предлога.

10. Датум и № акта кад се ко пријавио суду окруж. за пренос, убаштинење непокретности.

11. Остале примјетбе о томе: има ли баштиник још где и у ком месту имања непокретног итд.

Па ће се и та имања из других места на име сопственика у књигу оне општине

где он живи уписати, и сваки ће сопственик дужан бити отићи у друго место где му је имање ил пуномоћника послати да буде при мери, кад се његов општ. суд са судом места где је дотично имање договори да мерење буде.

§. 184. Свака та књига имаће на крају или одвојен свој регистар свију баштиника у њој с приметбама кад ко од баштиника умре и сво имање ва другог пређе.

§. 185. Министарство грађевине са знањем министарског савета прописаће најразумнија кратка правила о мерењу земља и разне фигуре или изгледи земље у цртама претставити са упутством како се који изгледи земље мере, како површина у квадратима хватове рачуна, а како ови у законе данове преобраћају.

Затим сви инжињери окружни ради једнакости у раду ако треба примиће у министарству објашњење о том мерењу или преко комисара и после сваки у свом округу са подинжинирима и инжинирским официрима из грађевинарске управе и инжињерима општинским у неколико лекција поучи ће државнике и све писаре и кметове о истом мерењу најпре све заједно у окружним варошима а после и при самом мерењу у свакој општини по неколико дана.

А за тим сваки ће државник са својим и општ. писарима и кметовима једни једну а други другу, трећу итд. земљу редом једну до друге продужити мерити пред сопственицима, држаоцима, граничарима са по 5 повереника из места које одбори за које крајеве изберу и тако да једни и исти повереници не буду свуда но да се сваке недеље мењају и како ће сви из места тај општи поса поднети.

§. 186. Комисије те радиће недељно најмање по 2 дана, но у сваком месту најпре се има премерити и убаштинити дужна свију општинских и месних путова,

река, потока и њихових обала и простора крај путова, река и потока, који са обе стране путова, река и потока имају онолико бити колико су и путови, реке и потоци који широки, па све то за опште имање сматрати се, и ако се крај мањих река и потока може одбором или збором дозволити да привремено суседи истих река и потока те просторе заузму.

§. 187. Чим се која земља, њива, плац, виноград итд. премери одма ће се у нарочити штампани формулар све а нарочито цифре писменима уписати, мерачима, сваким сопственицима, повереницима и руковоцем подписати и оверити па сљедујућих дана све убаштинити т.ј. у обе књиге за општински и окружни суд увести и пред истима оверити подписима свију, а протокол тај нумерисати, № деловодног протокола, и листа и тек. броја баштинске књиге, па у архиви општинској чувати, пошто се предходно над описом сваке земље, плаца итд. на средини друге рубрике у башт. књизи стави № протокола деловодног од реченог акта и године акта испод №

§. 188. Испуњивање рубрике треће а по потреби и 5-е и 9-е чиниће државник, писари и општ. суд а 4-е 6-е и 7-е кад инжинир при контролирању за рубрику 4-у доспе с контролирањем или кад се поса сврши услед кога се иста попунити могу.

§. 189. По испуњивање рубрике 3-е где год се комисијом посумња при којој земљи у тачност и умешност срачунавања количине законских дана остављаће се инжинирима, да то у приликама израде, а комисија ће ту обележити количину само по простој оцени.

§. 190. Окр. инжинир, подинжинир и официри грађевина окр. управе поделиће се по општинама и срачунавање које су саме комисије у рубрикама 3 и 4 оставили учинити, а по потреби и нов премер дотичне

земље, као што ће се и при сваком спору исти премер имати тако вештачки извршавати.

§. 191. Тако ће се исто и општинска и државна имања убаштинити.

§. 192. Кад се тако сав поса по општинама посвршава, општина ће једну књигу окр. суду предати на даљи рад по истима. —

§. 193. Сеоски пак судови или месни за своја села и места из истих општинских књига преписаће само баштине својих мештана и даљи поса по истима као и општински судови водити.

§. 194. Сваки је сопственик свакој општини дужан јавити се у којој има имања и показати у ком је месту оно и где, како би у време убаштињења могло тој општини сам или преко пуномоћника предстати, јер ко се за по године од дана закона тако не пријави, имање ће се убаштинити на онога за кога се буде у месту мислило или држало да је његово.

§. 195. Убаштини ће се овако и свако оно имање, за које се посумња чије је а на име онога у чијој се државини затече, која ће се сумња у баштинску књигу примјетити, па ко за време у коме се застарелости где јој буде места губи право на које непокретно имање, рачунећи у ово време државине пре овог убаштинења, не покаже се код окруж. суда са тужбом да је земља његова и ако то после и не докаже, она ће остати оног на чије је име уписана а извршна пресуда у 7-у рубрику књиге обележиће се на листу оног чије имање по пресуди буде.

§. 186. При свакој промени сопственика за свако имање учиниће се код суда окр. пренос, а сваки тај пренос суд ће и суду општинском јавити и овај суду сеоском или местном те да се то у све књиге уведе а по начину који ће се министром правде прописати.

§. 197. Пренос убаштињења непокретности уговором рачуна се од дана кад се пренос суду или поштом на повратни рецепис пријави, ако се тај после и судом потврди.

А пренос наслеђеног или по завештању добивеног имања рачуна се од часа смрти онога чије је дотле имање било.

У.

О поштанско-телеграфској управи.

§. 198. Поште и телеграфи државни остају по досадањој уредби.

§. 199. Надзор и старешинство над њима у окр. врше окр. државници у свом кругу, како су до сад ереске власти то могле чинити, окр. мали и велики савет у онолико у колико су то до сад окр. началства вршила.

§. 200. Рад истих пошта у толико се проширује:

а), што су оне дужне примати и сва писма и аманете за сва места и села у округу и предавати их општинској пошти како се то уреди сљедујућим предлогом.

б), што су дужне у исто време кад државну пошту носе, разносити општинске поште до свију општинских или сеоских судова који стоје крај државних поштанских друмова, одакле ће је општинске поште даље у села и општине ван државних поштанских друмова носити.

А.

О општинским поштама.

§. 201. Сваки државник у кога општини нема државне поште, уређиваће, да његова канцеларија одираваља поштанско аманетни поса исто онако као и државне поште.

§. 202. Писма, новине, књиге, лица, аманете до 500 динара и све остало што државном поштом може ићи, до најближе државне поште доносиће 3 пут у недељи државников пандур на општинском подвозу и натраг што треба доносити.

До тих пак државника и натраг пошту ће тако исто вршити њима најближи државници и тако, како окружни велики савет распореди и како ће свака општина пошту недељно по 3 пут имати.

§. 203. Чим која општина пошту тако добије примаће је од општ. државника и сеоских или месних судова, разашилати преко својих пандура а сеоски судови опет дотичним лицима, а са одговорношћу каква је законима одређена државним поштарима, писмоношама и аманетдијама.

§. 204. Штете које државни чиновници или служитељи поштанском службом учине појединима накнађава држава а које учине општински званичници или служитељи накнађава општина у колико се то од оштетитеља не могне добити.

VI.

О општинским телеграфима.

§. 205. Које би општинске или сеоске управе хтеле и већином својих гласача на збору општинском или сеоском закључиле, да и општински телеграф имају, држава ће им дати свезу са својим телеграфом и телеграфе одправљати даље за општине бесплатно а за приватне уз додатак још једне половине цене, која би се имала платити да се телеграм на државни телеграф предаје.

§. 206. А општински писари поред своје писарске дужности моће за додатак платама и телеграфску службу одправљати, кад се општине о том сагласе, заједничко одржаваће телеграфа на више година пи-

смено уговоре и утврде и своје писаре или друга лица за то спреме, и уговорима на службу обвежу.

§. 207. И окружни мали и велики савет и остале окр. управе преко државника и општинских одбора саветима и обавештењима могу општине склањати на таково подизање и одржавање општинских телеграфа.

VII.

О санитетској управи.

§. 208. Санитетска је управа за сад уређена, но место срезова имају заузети по 3—5 општина овим предлогом уређених; место срезских и окружних власти долазе државници и окружни мали и велики савет.

VIII.

Окружни судови.

§. 209. У сваком округу постоји по један окружни суд.

А за варош Београд суд вароши Београда који је уједно и трговачки суд онако као и по окрузима што то судови окружни радити имају.

Но само у свакој трговачкој парници суд има за четвртог и петог судију узимати редом од чланова трговачког савета, који су трговци и са овима трговачки спорове расправљати и судити.

§. 210. Сви већи окружни судови и Суд Вароши Београда има ће по 6—8 судија и 1-г председника, тако, да увек и кад треба једног дана могу по 2—3 одељења судити.

§. 211. Окружни судови надлежни су да суде и решавају:

а., по свима грађанским споровима којих вредност прелази власт суђења општинских судова; све спорове о наслеђу по закону

и тестаменту, и свима службеностима без призрења на вредност, као и све спорове пупила и против њих и против чиновника за штете без предходног одобрења надлежног министра и спорове државе, манастира, црква и општина ма против кога и против њих и све ма за колику малу вредност они били.

б., по свима кривичним, пупилним трговачким, стедишним, депозитним, војено-судским, брачним парницама и парницама између свештеника о њиховим споровима због уживања црквеног или манастирског имања и парохијских прихода. (§. 121—124. закон о црк. властима).

в., да пресуђују и решавају у последњем степену и жалбе на пресуде и решења општински судова и државника по иступним кривичним делима и по парницама грађанским и о војничким иступима као апелацијони и касацијони суд.

§. 212. Окружни судови имају да осим хитних предмета у §. 102. грађ. пос., још као хитне извиђају и пресуђују:

а., све предмете који су §-м 434 грађ. поступка досад за изборне судове одређени били; и

б., све трговачке и војено — судске спорове, и пупилне расправе или спорове.

§. 213. Досуђене делове атара или ствари ортачких, задружних и заједничких државник ће одељивати тако, како 3—5 вештака које парничари још за време ислеђења код суда именовали буду, а по предметима о којима говори §. 434 грађ. пост., на начин који пресуда суда одреди.

А против очевидне неправде и прекорачења власти тих вештака и круга пресудом одређеног им, при извршењу пресуде о одвајању ствари, жалба се даје и расправља и решава као и досад што се радило усљед жалбе на пресуду изборног суда.

§. 214. Пресуде против чиновника о штеги, судови ће кад извршне буду давати

по званичној дужности и дотичном министру чиновниковом ради знања.

§. 215. Све пупилне предмете судови окружни и суд вароши Београда расправљају овако:

Кад општински суд пошће попис имања масиног са осталим актама, он расмотри је ли испуњено све што треба по §. 164 до 170 овог предлога па ако није, враћа акта натраг са налогом: како шта треба израдити. А ако је све исправно, он одређује што пре рочиште и на ово огласом у 3 пут једно за другим у званичним новинама позива све који би ма шта и ма по ком основу имали из масе тражити, а познате поверитеље, старатеље и старатељски надзор зове позивима.

На рочишту сви предмети расправљаће се колико је могуће више сагласним и помирљивим начином, а иначе пресудом али вазда тако, да се никакав терет на масу не може одобрити без парнице и пресуде редовних судова где доказа и подпуне јасности нема да се маса према закону оптеретити мора или где ма и један старатељ или члан породичног или суседског савета не одобрава терете и обвезе масе.

Тада се има расправити и у пресуду увести: и шта ће се кад од имања продати, шта под кирију кад и докле *лицитандо* преко државника давати и на шта новац употребити, а шта и како чувати и шта, ким, како и докле уживати и ко ће шта чувати и за шта одговарати.

Тада ће се расправити, и шта се парницом има расправити и ко су наследници, ко уживатељи и у опште ко каквово год право према маси има, одкад и докле, па ће се упутство односно пресуда о свему томе издати и за све казати кад се шта ма и о најмањим стварима извршити има и најпосле дан кад наслеђник постаје пунољетан, те да му се тад документи и имање и на који начин преда и преко кога.

Накратко: пресуда има казати за сваку ситницу како ће се са чим управљати, кад ће шта бити, постати и престати те да се у своје време све то државником и општинским судом и стараоцима извршивати може.

А пресуда односно упутство, издаће се страни које се шта тиче а и 1 комад државнику у општини и суду, а по један сваком стараоцу и члану старатељског надзора. У решењима тима најпосле казаће се која се тражбина не сме коме из масе дати без пресуде суда и редовне парнице као и то, да су стараоци против нападача или ма како маси одговорник и ма зашто, дужни судом и парницом маси право тражити кад год треба, а противна страна не ће без суда да плати, учини или не учини шта треба.

Подобна расправа бива и кад год ко од санасљедника које масе пре пунољетства умре с том само разликом што се у овом случају не чини попис имања.

А ко се зашта на парницу против масе упућује, томе ће се издати особено упутство или решење, а парница ће се и без тога моћи водити.

§. 216. После те опширне расправе судови имају само ово да раде:

1. Сваке године државници сваки у својој општини са општинским судом заједнички слаће суду извешће:

а., о новчаном стању масе;

б., шта је маси прихода те године припадајућег наплаћено а шта не и због шта не;

в., је ли и пошто које имање и коме под кирију дато, и које није дато а по пресуди распоређеној требало га је дати, зашто ни је дато; и

г., је ли маса имала каквих штета и шта је урађено или предузето.

2., Сваке године уз судске ферије по један судија и по 1 од старијих и способнијих писара или секретар, које председник одреди, један у једним а други у

другим општинама прегледаће код свију општински судова и државника по општинама у округу, да ли се акта и рачунске књиге и регистри текућих и престалих маса воде, држе и чувају како треба по упутствима министра правде које ће се прописати и како се понека и местимице сирочад и имања држе и чувају, а нарочито од оних за које би суд имао каквих и ма од кога жалби, па ће о том суду извешће подносити.

Тако ће суд и преко године за важније ствари моћи по неког судију или чиновника у поједина места изаслати ради изненадне контроле и надзора како се са месним имањем и нејачи управља.

Ови ће судски чиновници и том приликом контролисати да ли општински судови и државник воде уредно спискове парница и иступник и већих дела и дали у законим роковима извршују пресуде своје и већих судова и остале наредбе суда, осим што суд и иначе над тим контролише.

За сваку пак неуредност државника, кмета, чланова суда, одборника, старатеља, свију уживатеља или закупца имања и оних, који децу масалну издржавају и у израђивању поменутих послова, суд по саслушању преко државника или по изисканом изјашњењу од државника кад је он крив, може осудити на казну од 5 до 50 динара у ползу окружне касе, или за сваких 4 динара по 1 дан затвора ко новчану казну платити не могне.

У сваком повтореном случају суд ће исте још по 1 пут толико осуђивати, колико је свега пута кажњен био.

Казну ту извршују државници у својим општинама, а против државника општинског суда.

У сваком пак случају где год се увиди да маса има штете или каквих год примања и повреда права масе и њених пунољетних насљедника, а старатељи уопште, државник и општинске власти не раде

против тога ништа, суд ће постављати нарочите заступнике, који ће о трошку криве стране за масу парницу водити против кога требало буде.

§. 217. Судови примају и жалбе свачије које се маса тичу, па ако су оне против државника или општинске власти, што се попис не чини и маса суду на расправу не шаље, судови ће жалбе слати државнику и општинском суду да одма ураде што треба а уз то и суду изјасне се, зашто пре није рађено и цениће тада или по подношају извешће од изасланика судског који у време одмора судског или пре буде за контролу масиних дела изашиљати, има ли неуредности, и ако има, осуђиваће је, а веће погрешке или немарност судови ће јављати мин. ун. дела ради промене или поправке чиновника и т. д.

§. 218. Сваки суд има сада свог државног тужитеља. Овај ће и све војене спорове пред 1-м официром из места и 1-м народним војником — које редом узима из 24 народна војника из окр. вароши, које општински одбор за сваку годину одређује — а услед тужбе војених или полицијских власти дело као хитно извидити и суду окружном оптужити.

Окружни суд узима за пресуђење сваког војеног преступа и злочинства по једнога од официра окр. војске редом, и по 3 народна војника — редом од 24 народна војника које скуп старешина народне војске од десетара до командира закључно из обе класе по 12 људи приликом годишњег бригадног зборишта избере за годину и до другог бригадног зборишта. —

И тих 3 војника, официр и 3 судије окр. суда састављају војени суд, па дело по кривич. поступку извиђају а по закону војено-судском пресуђују.

Деловођ им је секретар или писар суда, кога председник одреди.

А изузећа против свију ових важе и чине се као и код окруж. судија.

§. 219. Сваки обвинени бира себи бранитеља за свако дело, а непунољетнима и душевно онеспособљенима као и по оптужењу за злочинства ако сам обвинени бранитеља не узме, суд му га одређује.

§. 220. Остало иде све као и по кривицама које се суде по општем кривичном закону и поступку за кривична дела.

§. 221. Иступна пак војничка дела извиђа и пресуђује командант бригаде или његов заступник, под чију команду спада оптужени војник, са 1-м официром бригадним кога командант узме и са 3 старешине народне војске редом које се по §. 218 овог предл. и у окружни суд узимају.

На пресуду овог суда изјављује се жалба окр. суду као касационој власти, које се као хитне расправљају.

Пресуда се о иступима не извршује док извршном не постане, а извршује је бригадна команда.

§. 222. Извиђење и пресуђење свештеничких парница, о уживању црквеног и манастирског имања и њихових прихода парохијских има њи у свему као и свака грађанска парница.

Парнице ове за годину после дана од дана овог закона имају се доказивати као и до сад, а после имају се доказивати и оснивати на исправи својеручно од стране парничних написаној и подписаној или влашћу потврђеној или на пресуди суда или на акту суда или власти које.

§. 223. Суђење пак брачних парница овако да иде:

Завађени супрузи кад су у месту суда или округа истог сами лично, а живећи ван округа лично или преко пуномоћника и то страна која тужи пријави се пароку тужене стране да желе брачни спор водити. Свештеник ако тужитељеву страну приликом саслушања не могне умирити и од парнице одвратити, да ће страни тој спроводно писмо на суд општине у којој је тужена страна и општински суд, зака-

заће доносиоцу и на подпис на спроводном писму саопштити, да прве одборске седнице до које најмање 8 дана мора проћи, дође у седницу одбора.

За тужену пак страну наредиће местном суду да се она исте седнице одборске сигурно спроведе и одбору добави, а тад и да свештеник завађених супруга у седници одбора буде. Тад ће у седници одбора најпре свештеник завађених супруга а после и суд и одбор настајавати и саветовати их да се измире, и ако се у том ништа не успе онда ће општински суд са истим свештеником тужитељу написати и предати спровод на окруж. суд.

§. 224. Тужитељ затим предаје окр. суду редовну тужбу као и за сваки грађански спор и у свему се даље поступа и суди по закону грађан. и поступку за грађанске парнице како односно развода, тако и односно уништења брака. Уз ово суди се и о издржању деце и невиног супружника и о количини истога све једним спором.

§. 225. Но судови окружни и без брачне парнице у свако доба дужни су примати и расправљати све спорове супружника као и остале грађан. парнице како о правима деце њихове тако и о имању и грађанским потраживањима супружника.

§. 226. Суд за брачне парнице са окруж. судом састављају још и по 2 свештеника редом од 8 свештеника из округа које збор свију свештеника окружних на 2 године за ове судије изберу и по 2 одборника општинска из општине у којој су парничари живели, који се редом за судије ове зову и узимају.

Изузећа ових свештеника и одборника важе и чине се као и за окружне судије.

§. 227. Кад се извиђају и суде брачне парнице из узрока у §. 93. тач. 4. и §. 94. тач. 1 гр. зак. суђење није јавно.

§. 228. Апелациони и касациони суд надлежни су да разматрају, пресуђују и решавају, што су до сад апелаторијске кон-

висторије радиле, но тако, да од сад и апелац. и касац. суд имају по 3 од редовних судија свештеника који са по 2 члана касац. и апелац. суда кадгод треба састављају оделење или суд за брачне парнице.

§. 229. Супрузи завађени могу имати и своје бранитеље или заступнике као и у свакој другој грађанској парници.

§. 230. Окружни судови немају више рачуноводства и књиговодства а ни нарочитог старатељског судију но послови ових прелазе на окруж. и општин. суд и државника и управу финансијску како ће се на својим местима у овом закону казати.

А нема ни конзисторија.

§. 231. Рочишта код судова да се разреде на сахатове и тако да једни парничари имају доћи у 8 други у 9 трећи у 10 сахати итд. пре подне, једни у 2 други у 3 итд. сахата после подне.

Ко не дође у одређени сахат, суд да га није дужан даље чекати да ради свој посао онако како се ради кад ко на рочиште никако не дође.

§. 232. Предсобља канцеларијска свуда да се зими загревају и да свуда морају бити седишта за сва лица која код судова посла имају.

§. 233. Седишта да и све канцеларије и суднице имају за парничаре, кривичне оптуженике, сведоке, заступнике, а суднице и за слушаоце.

За парничаре и заступнике њихове и кривичних оптуженика да свака судница има и по 2 астала са седиштима, један за једну а други за другу страну.

Само кад парничар или кривични оптуженик или њихови пуномоћници или бранитељи или сведоци имају шта говорити или одговарати дужни су то стојећи чинити а иначе у све остало време имају право и без ичије дозволе на својим местима у судници седети.

§. 234. Код судских пријавника, интабулатора, баштиника и архивара, сваки да

има право и без нарочите пријаве у канцеларије њихове ући и посао пријавити па ту на својим седиштима пристојно и мирно чекати на ред. А посао се врши редом како је ко дошао. Само кад ко хоће да тражи забрану, обуставу или притвор дужника или задржање путника од пута, јавност је искључена.

Тако улазе без пријаве у надлежне канцеларије а у одређени сахат и они који се кратким позивом ма зашто зове и ту редом или на својим седиштима чекају ред и свој посао свршавају. У ком позиву нема одређеног сахата или времена или речи: „одма“ и имена канцеларије или позивача, по томе се и не мора долазити.

А.

О апсанском заводу.

§. 235. Сваки округ има свој апсански завод у окруж. вароши о трошку округа.

§. 236. У заводу томе затвор издржавају:

а., Они, који чекају судску пресуду а не бране се из слободе.

б., Они, који су осуђени на затвор већи од 7 дана и до 3 године робије судом окр. или апелационим, државником и судом општинским.

§. 237. Управу завода састављају државник у окруж. вароши, државни тужитељ окруж. суда, управник финансијски, окруж. прота, кога у црквеној служби замењује његов капелан, кмет општине у окруж. вароши, окр. лекар и 5 одборника из грађана окруж. вароши, које одбор општине окруж. вароши на 2 године бира.

§. 238. Управа та бира себи председника на годину дана, деловодство врше 2 писара окр. суда које управа за сваку годину бира а рачуноводство финансијска окружна управа.

§. 239. Сви затвореници врше послове само оне, за које су способни према свом редовном занимању.

Тако једни врше земљорадничке, други занатлијске послове, у општим угледним њивама земљорадничким, при школама, црквама, манастирима итд. За преписивање способни с добрим владањем преписивачке послове у канцеларијама а једни с добрим владањем и пандурске и послужитељске послове при канцеларијама и судовима у опште, при школама итд.

§. 240. Пресуда осуђујућа увек одређује ко је за тежакнички, а ко за канцеларијски, -- послужитељски и занатлијски посао, а управа разређује где ће ко радити.

§. 241. Окружни мали савет одреди ће сваком послу надницу различну према четири годишња времена по најумеренијој цени, па пола прихода од тога даваће се раденику на храну и издржавање у време рада ван завода, а пола иде заводу на издржавање затвореника у заводу.

§. 242. Затвори да имају прозоре као и свака друга кућа и кревете на ногарима за сваког затвореника по један са сламњачом, јастуком и два ћебета; а затвореници да и своје спаваће хаљине могу употребити какве хоће.

§. 243. Затвори само ноћу да се закључавају од времена спавања до устајања.

§. 244. Окова да нема ни у ког затвореника, него, ко побегне кад се увати има издржати још пола онолико затвора колико је дотле издржао, и то не у том заводу, него у заводу за веће робијаше а док се не ухвати, оглашује се за ајдука и као према ајдуку поступа.

§. 245. Затвореницима свак у свако доба дана кад на раду нису да може долазити и с њима слободно разговарати се, но до пресуде то мора бити под већим надзором.

§. 246. За помоћнике апсанције или надзорника над затвореницима управа може и саме затворенике постављати, који су мање осуђени а из дотадашњег стања и владања виде се да нису без поверења.

§. 247. Жене у затвору готове јело и перу рубље затвореника а и на друге сходне послове одређују се.

Њихов је затвор преграђен од затвора људи.

§. 248. У осталом постојећа правила за затворенике и управу затвореника имају се министром правде, унутрашњих дела и финансије преустројити и законодавној власти на узаконење дати са предлогом закона: какве апсане да буду.

IX.

О изборним судовима.

§. 249. За изборни суд важи у свему глава 16-та закона о поступку у грађанским парницама осим §. 434 истог грађан. поступка који је замењен §. 212 овог предлога.

X.

Финансијска управа.

§. 250. Ради бољег извршења послова у §. 29. и 30. закона о устројству централне државне управе, сваки округ има под министарством финансије своју окр. финансијску управу.

§. 251. Управа ова ради у више одељења, и за сва одељења осим трговачког, занатлијског и земљорадничког савета, има једног управитеља који је уједно и контролор, једног благајника који је уједно и рачуновођа, 1—3 књиговођа, 1—3 писара и 1—3 практичара.

§. 252. Управници имају плату као и државници III до VIII. класе закључно благајници и књиговође као државници I. до VI. кл. закључно, а писари и практичари као писари и практичари код државника а сви са истим својствима и подобним условима како је ово и за државнике и њихове писаре речено.

A.

Одељење финансијско.

§. 253. Одељење ово има овај задатак:
1., Стара се, да се сви државни приходи у округу од порезе, ђумрука итд. на време покупе и у исту управу предаду.

2., Извршује само, или се стара о извршењу свију законитих наредба и решења министра финансије на прикупљање и употребу тога државног прихода у округу.

3. Исплаћује из тог новца све издатке по буџету за округ и друге кредите који му се министром финансије отворе, а остатак шаље у државну касу.

4., Прима, чува, интересира и кад треба враћа и исплаћује:

а., све црквене и манастирске капитале у округу;

б., Све општинске капитале у округу који преко исплате годишњих општин. буџета као капитал остану;

в., све пупилске новце или разних добротворних завода и остава у округу;

г., све прирезе болничке, окружне, општинске, сеоске или вароши или варошица или квартова варошких док не затребају да се употребе на шта су намењени;

д., све депозитне новце који би имали лежати код окр. суда или државника и који се из узрока у §. 452. гр. пост. или ма из ког било узрока другог не би могли за кратко време предати коме припадају;

е., све новце и сва новчана примања по исправама која се уновчити или по овом предлогу осигурати имају а припадају еснафима у округу и ово у два фонда: *Фонд трговачки* и *Фонд занатлијски*. И све новце који се у трећи: *Фонд земљораднички* по овом предлогу установити има;

ж., све новце и улоге, које би ма ко, од 10 до 100.000 динара предао као у штедионицу;

з., све новце из тач. а, б, в, г., д., и е, овог §-а или исправе по којима се шта

примати има а који су сад при управи фондова и који по овом закону преносе се на ову финансијску управу. Срачунаће се, колико управа фондова сваком округу дугује, и та ће се сума управама финансијским у облигацијама управних дужника а колико буде могућно или потребно и новцем исплатити. Пренос облигација тих, управа ће потврдити на свакој облигацији. Судске пак пупилне књиге тврде, шта која маса код управе има, и оне ће се и при финансијској управи водити као и код судова што су вођене; и

и., све исправе од вредности као облигације, тестаменте итд. унапред депозитну и законима одређену таксу наплаћујући за чување.

§. 254. Сви ти новци долазе у једну касу, али се рачуни за сваки фонд и за сваког поверитеља одвојено водити имају и онако како се овим законом нареди.

§. 255. За готовину и исправе од вредности које уђу у касу ове финансијске управе, јамчи држава а и одговара за све оштете ма како узроковане биле, а држави остаје право тражити накнаду од узроковача.

§. 256. На сав новац осим државног, депозитног новца и оног у тачци 3 §. 253. овог предлога, који у ову финансијску управу уђе, оном чији је, тече интерес на месец дана од кад је новац у касу примљен па до повраћаја по 6⁰/₁₀₀, на депозитни по 3⁰/₁₀₀ а на новац од управе фондова узајмљени и на ову финансијску управу по §. 253 тач. 3 овог предлога пренети по 5⁰/₁₀₀.

Депозита за трошак сведока (§. 241 гр. пос.) укидају се, пошто сваки сведок има одсад у општини досуђени трошак добити код државника што ће суд наређивати по извршној пресуди да се од осуђеног наплати, рачунећи при осуди и на ту малу дангубу због пријема тог новца код општине.

Интерес се тај срачунава и исплаћује полугодишње концем Априла и Октобра сваке године.

§. 257. Кад коме, који је овој каси новац предао, затреба повраћај истог, сав или неки део, дужан је писмено на месец дана пре 1. Маја или 1 Новембра финансијској управи то изјавити и ова ће му захтевану суму најдаље првих дана Маја ил Новембра исплатити.

Но ако би ко желио и пре тога свој новац повратити, учиниће му се првенствено чим новаца за повраћај у каси за издавање буде, но без интереса за последњи месец који се у свом случају не плаћа.

§. 258. На све новце које управа од кога буде примала, издавање се обвезнице. Само новци који се управи буду давали као у штедионицу до 1000 динара примаће се на штедионичку књижицу која у својој форми од министра финансије прописаној има важност јавне исправе.

§. 259. Кад извршна власт што депозитира, она ће обвезницу на депозит послати суду, који има решити коме депозит припада и суд ће на истој у своје време и потврдити коме он припада, томе је издати и са том ће он од управе новац одма чим је поднесе и добити.

Ко пак има да депозитира новац за трошак сведока, (ако би то остало) или за јемство при обезбеђењима, или цену продате непокретности при пречем праву куповине итд. тај ће оригиналну обвезницу управе такође предавати суду или власти којој се новчана сигурност даје, и коме се кад тај новац има издати суд или друга надлежна власт то ће на истој потврдити, па ако их по једној признаници више има, који шта примати имају те ће обвезнице сам суд или власт предавати управи финансијској и ова ће их исплаћивати кад јој ко престане, а ако један има шта примати тај ће обвезницу од суда или власти примити

такође потврђену шта му припада и по њој ће кад хоће од управе новац добити.

§. 260. Форме обвезница, штедионичке књижице и начине примања и исплаћивања свега што у управу финансијску долази, као и сво упутство о деловодству и рачуноводству ове управе прописале министри финансије и правде.

§. 261. Финансијске управе дају у зајам новце најпре житељима свога округа.

А оне иети зајам тако чине и општинама, округу, црквама, манастирима итд. у округу, кад та правна лица имају на то надлежно одобрење.

Но кад би било лежећих новаца у каси управе, а нема никог пријављеног из истог округа за зајам, може управни одбор решити, да се и житељима из другог округа учини зајам, али у овом случају не на дужи рок од једне године дана.

У оваком случају кад т. ј. код које управе има бесплатно лежећих новаца, може иста управа дати у зајам своје новце и другој којој управи, која би у томе потребу имала, али такође на рок не дужи од једне године дана.

Свака управа месечно објављиваће преко званичних новина своје стање и има ли и колико новаца за зајам другим управама по форми коју министар финансије пропише.

§. 262. Из касе финансијске управе дају се новци у зајам под интерес годишње 7% и то на рокове најкраћи од 6 месеци а најдужи од 3 године дана.

§. 263. Најмања сума која ће се из касе управе на зајам издавати биће 50 динара а највећа једном истом лицу 12000 дин.

Но општинама, срезовима и окрузима може учинити зајам и у већој суми и на дуже рокове него што је одређено у §. 262.

§. 264. Првенствено право имају на зајам тежаци, којима је нуждан зајам ради изране због неродне године или поплаве, или да начине кућу или друге нуждне зграде за пољску привреду, или да набаве во-

лове за орање, плугове, семе и томе подобно; а тако исто и сви остали сељаци или варошани који су несрећом у опасност дошли, да ће им се за подмиривање приватних дугова добра распродати или радња упрогастити.

Да је код кога зајмотражиоца овај случај, дужан је доказати писменим уверењем од своје општинске власти и државника у општини.

За овима зајмови се најпре дају онима који га траже до 100 дин. па онда до 300 дин. па до 500 дин. па до 1000 дин. па до 1500 дин.

За овим општинама и окрузима и правним лицама њихово тражење.

И за овим најпре онима који траже од 1500 д. до 3000 д. па онда од 4000 д. тако све од хиљаде до хиљаде на више

§. 265. При сваком томе узајмљивању по пречем праву на зајам пречи је онај који се пре пријавио.

§. 266. Управе дају зајмове:

1., на јемство непокретних добара и то највише до две трећине од процењене вредности њихове;

2., Општинама и окрузима и на лично јемство општине или округа.

3., У случајима §. 264 први став и приватним лицима на лично јемство њихове општине.

§. 267. Добра на која се зајам добити може ова су:

1., Све земље, — осим острва и оних земаља које роне текуће воде, или их изливом кваре, роне и на друга места пренашају — и не рачунећи на земљама вредност шума, воћа, дрвећа уопште и винове лозе или винограда:

2., све куће, млинови и у опште зграде од тврдог материјала; и

3., све металне ствари које се при управи финансијској у залози држати могу.

§. 268. Непокретност, на коју се зајам даје, мора се најпре интабулисати код над-

лежног суда на прво место а на покретност забрана на прво место ставити са уверењем надлежне општине и државне власти у општини, да то имање није раније у попис узето, и зајам ће се чинити до две трећине вредности процењеног имања.

Но у случају, да је зајмопримац узео у зајам мању суму него што износе две трећине вредности од процењених добара његових може се сваком дужнику допуштена сума зајма до две трећине вредности процењених добара његових издати и такова на друго место интабулирати.

§. 269. На сваких 5000 дин. морају бити по 2 проценитеља од честитих, вештих и доброг стања људи које судови имају осуђивати на заједничку накнаду главне суме, ако се управа из продатог имања не би могла наплатити па би се вештачки доказало да је штета отуда, што су проценитељи при процењивању пристрасни или невешти били.

§. 270. У процени имање има бити тачно описано и у форми коју министар финансије пропише и потврђују је општински државници и општ. суд с мњењем о чистоти, вештини и стању проценитеља и позивом на датум и № суда о потврђењу тапије својини имања дужниковог, о занимању задужиоца и ако је земљоделац, које му поименце имање у тапији остаје да се по закону задужити не може и колико је то, које такође у процени изложено мора бити.

Државник, кмет, и чланови суда општинског у општини који процену потврђују, одма су после проценитеља одговорни за накнаду главнице у колико ову задужено имање и проценитеља не могу накнадити, ако би се доказало, да су своје потврђење односно проценитеља пристрасно учинили и судови ће их на заједничку накнаду осуђивати.

А ако би они шта неистинито потврдили о својини имања и занимања заду-

жиочевог и шта овом има остати које се не сме задужити, они сами за то судом на заједничку накнаду имају бити осуђени а и на казну по крив. закону.

§. 271. Кад управа посумња шта о којој процени, може наредити по пристанку зајмотражиоца, да се преко нарочитих људи, које одбор буде изабрао дотично добро процени.

Трошкове око ове процене плаћа зајмотражиоц.

§. 272. Интерес на позајмљени капитал рачуна се од дана кад је решено да се коме зајам учини и новци се за његов рачун у каси задрже.

Најдаље за 3 дана после решења управа има облигацију и процену послати надлежном суду на интабулирање и сав поса свршити осим ако задужиоц не би могао пре доћи суду лично ил преко пуномоћника да поса сврши и сметње ако их буде одклонити.

Задужиоц најдаље месец дана може код суда облигацију и интабулирање задржати и сметње одклањати а после може то чинити све дотле док интерес управи фондова буде унапред исплаћивао и суд признаницом управином о том уверавао.

Иначе, облигација с проценом враћа се управи неинтабулисана и непотврђена а задужиоц плаћа управи интерес од решења о зајму па до на 15 дана после од кад управа облигацију примила буде што се по наредби управе без судске осуде извршује с правом да задужиоц тражи и добије судом и накнаду од оног који му је несавесно био узрок протезању или сметњама да зајам раније добије или га никако не добије.

§. 273. За полагање интереса оставља се дужницима за свако полгође рок до последњег Априла и до последњег Октобра. Ко до тог времена неплати, него у сљедујућем месецу Мају или Новембру или до-

цније дужан ће бити за цело време и интерес на неплаћени интерес платити.

И дужници лично ил преко другог ил поштом те интересе доносе и предају управи финансијској код које су дужни.

Неуредне пак платише дуга или интереса, осуђује суд по тужби управиној и извршна власт наплату чини. А управитељ финансијске управе одговара држави за интересе и интересе на интерес ако за месец дана после рока није тужба предата за наплату целе суме и зајам отказан па се интерес не могне наплатити или онај који је с тужбом задоцнио ако је у време примио наредбу за тужбу и документе.

За исти интерес тако одговара и државник коме се решење о наплати дуга и интереса преда ако најдаље за 3 месеца од пријема решења или наредбе за наплату извршења не учини.

И управитељ финан. управе и тужитељ од њене стране, и државник па и председник окруж. суда одговарају и накнађују држави штету и у главници ако би је било од тога и ово се вештачки и иначе докаже што они ни су на време свој поса извршили.

§. 274. Може дужник вратити управи дати му у зајам капитал и пре уговореног рока и то, или почасно или уцело.

§. 275. Ако би који дужник желио узајмљене новце задржати и после уговореног рока, неће нужно бити да подноси нову процену имања већ ће се само управи обратити молбом, у којој ће казати, за које још време жели задржати узајмљене новце, *ако од проценитеља донесе писмену изјаву потврђену надлежним државником да то одобравају.*

На овакову молбу управни одбор може продужавати рокове дужницима, који уредно интерес плаћају, на основу прве процене и то најдаље до 6. година, рачунајући од дана кад је зајам први пут учињен и о томе ће издати дужнику писмено уве-

ређе и на облигацији забележити, докле је рок продужен.

Продужењем од три године може се користити и дужник на лично јемство општине (§. 266. ов. предл.) који уредно интерес плаћа, ако то општина новим решењем допусти.

§. 276. Ако који дужник неби интерес уредно полагао, управни одбор може на повуду самог дужника, ако нађе да су изговори његови умесни и призрења заслужујући, продужити му рокове за полагање интереса или оставити проценитељима а на њихово јемство да рукују дужниковим добрима и приходима, а да полажу интересе уредно.

И онда одговорност из §. 273. ов. пред. остаје на члановима ове управе.

На против, ако управни одбор не нађе да изговори дужникови заслужују призрења, може да не продужава рокове за полагања интереса да дужнику као рђавом платиши одкаже и капитал и да тражи наплату како неизмиреног интереса тако и капитала.

§. 277. Од наплаћиваних 7% интереса (§. 292.) припадају поверитељима управе 6% а 1% државној каси као накнада за јемство и трошкове око руковања.

А од интереса на позајмљене депозитне новце припадају 4% државној а 3% депозитној каси.

И у опште све што би од прихода управе преко сума које је она својим поверитељима дужна давати, претицало припада државној каси.

§. 278. Да ли ће се и колико коме учинити зајма из финансијске управе, решава управни одбор који састављају: државник општински у окр. вароши и један судски чиновник кога министар финансије с министром правде избере, управитељ и благајник финан. управе и по пет становника окружне вароши редом из 15. повереника које општински одбор са општин. судом

окружне вароши из грађана исте вароши избере на годину дана.

Најстари и међу њима чиновник по рангу, председник је одбора.

Нарочито је управног одбора задатак:

1., Да расмотри молбе за зајмове и решава можели се коме тражени зајам, како у којој суми учинити. Кога одбор од тражења одбија, што није испунио услове законом прописане, дужан је на писмено известити га о узроцима због којих се одбија.

На то се може изјавити жалба министру финансије, а на овога решење народ. скупштини.

Тако исто извештава ће одбор на писмено и онога, коме се мања сума зајма, него што је тражио одобрава на шта се такође жалба може давати министру финансије а на овог решење и народној скупштини.

2., Да у прописано време а и ванредно кадгод за добро вађе, прегледа касу и рачуне и настоји, да се књиге и рачуни уредно и по прописима воде;

3., Да се уопште стара, да управа финансијска радњом својом заиста и постигне циљ ради које је и установљена; да новци у каси не леже бесплодно него да се дају под интерес да се капитали и интереси тачно и на време наплаћују и да по прибраном искуству чини министру финансије, предлоге клонеће се на унапређење овога завода.

§. 279. Закључења управног одбора пуноважна су кад су најмање пет чланова били при решавању и чине се по вишини гласова.

Кад су гласови подједнако подељени решава глас председника.

§. 280. Управник ове управе држи један кључ од касе финансијске управе а други држи благајник.

Управник, благајник и остали чиновници управе воде књиге и рачуне по прописима

и у опште врше све писмене послове управе.

Рачуне окружне финансијске управе прегледаће тро-месечно управник и благајник исте управе са по 3. повереника грађанина који у управни одбор дођу, а годишње главна контрола која их и разрешава.

§. 282. Финансијску управу заступа ће у њиховим споровима пред судом кога управни одбор одреди од лица која имају својства за заступање.

А ако би се то заступање предавало адвокатима у месту управе, суд ће им одређивати награду за сав извесни и предпостављени посао од осуђених који се за исту награду одма после финан. управе наплаћује, како касу државну то заступање неће ништа стати осим, ако би се спор изгубио или се досуђена награда не би имала од куд наплатити те у том случају само та награда спада на државну касу.

Б.

Одељење за унапређење трговине, заната и земљорадње.

Ради унапређења трговине, заната и земљорадње при свакој финансијској окружној управи стоје три савета

- 1., Савет за унапређење трговине;
- 2., Савет за унапређење заната;
- 3., Савет за унапређење земљорадње у опште.

Задатак је сваког савета:

1., Да на позиве сваког министра колико се кога тичало буде унапређење трговине, заната и земљорадње истоме подносе своја мишлења са одвојеним мњењима у питањима, која се тичу трговине или заната или земљорадње у опште, сваки савет за свој ред;

2., Да сваки савет чини дотичним министрима предлоге, који се односе на побољшање и развитак реда, кога који савет заступа, па ма се то постизавало:

школом, или црквом или законодавством и т. д.

3., Да свака велика скупштина овог савета из својих чланова на велике окружне савете шаље по 3. а мале окруж. савете по 1. повереника за заступање интереса свога реда у кругу рада окружног великог и малог савета.

4., Да буду покровитељи занатлијских, трговачких и земљорадничк. ученика, сваки савет за свој ред:

а., тим, што ће децу оба пола по свршетку основних школа или кад за учење заната и трговине телесно способни буду, која се на учење заната или трговине одаду, уз саучешће родитеља или старатеља дечији код мајстора и трговаца наметнати, уговоре с мајсторима о учењу и чувању здравља дечијег и уљудног с њима поступању закључивати, и старати се и надзиравати да се ови од обе стране тачно извршују, помирљиво расправљајући спорове због не испуњења уговора, или на све могуће начине одклањајући сметње које стоје на путу добром напредовању учениковом и чувању њиховог здравља, морала итд.

б., тим, што ће ради бољег постизавања ове преднаведене цели стварати дружане за прикупљање новчане помоћи у фондове: трговачки, занатлијски и земљораднички, који под руковањем ове финансијске управе управе имају стајати према §. 253. тач. е., ов. пред. за потпору и боље успевање ученика, или за бољи надзор над извршењем уговора а и сами све то радећи у одељењима са по 3. члана, или како се за добро нађе;

в., тим, што ће о трошку фонда из преднаведене тач. б. овог §-а сходно овом предлогу напредне а сиромашне ученике слати и у стране земље ради бољег усавршења у предузетом послу и наметнати их на најбоља места, такође по уговору и под могућим надзором у које долазе и калфе занатлијске и трговачке или ђаци већих

трговачких, занатлијских и земљорадничких школа у земљи или на страни.

г., тим, што ће и земљораднички савет на исти начин сиромашну и добру у школи успевајућу децу а и децу без родитеља о трошку фондова у тач. 2. и 3. овог §. наметнати на издржање и учење у земљорадњи код имућних и добрих земљорадничких кућа или их издржавати у земљорадничким школама у земљи или у стране земље слати.

§. 285. Савете ове имају саставити:

А.

У Београду:

1., Савет трговачки:

а), из сваког кварта према броју трговаца тога кварта 2 до 6 болтаџија, 2 до 6 бакала, 2 до 6 лончара, с гвожђарима, 2 до 6 трговаца са земаљском производњом као: храном, стоком итд. 2 до 6 механиџија и кафеџија.

б), државник и кмет тога одељења који по званичној дужности у седнице имају долазити и радити.

И ово су редовни чланови; и

в), најмање тројица а највише до трешине броја чланова које савет избере из професора и осталих чиновника, свештеника, књижевника, учитеља, адвоката, трговаца, вештака итд. за које савет имадне уверења да су људи одани и заузети за цел савета и да тим, и својом образованошћу могу цел савета подпомоћи.

2., Савет занатлијски:

а), из сваког кварта по 1. мајстор од сваког заната.

б), државник и кмет одељења истог; и

в), почасни чланови као и код трговачког савета.

§. 286. Оба ова савета у Београду имају и држе сваке године ту 1-у заједничку велику скупштину на сваки Митров дан, и опет по једну сваки савет за себе

такође велику скупштину, трговци на Благовести, а занатлије на Ђурђев дан сваке године.

И онда на свима тима великим скупштинама придају им се још за чланове: начелник економ. одељења у министарству финансије и финансијски управник београдски.

§. 287. Осим тих великих скупштина оба савета држе за осталих 10 месеци сваког тог месеца последњег празничног дана по 1-у малу скупштину и ову састављају:

а). државник и кмет кварта; и

б). трећи део осталих лица која у велике скупштине долазе по реду како се у 1-ој великој засебној скупштини нареди, осим начел. економ. одељења министарства финансије и финансијског управника који свакад где хоће долазе на исте мале скупштине као по званичној дужности.

§. 288. *Б. По осталим варошима и варошицама:*

Савети по окружним варошима и варошицама састављају се онако исто као и по одељењима Београда с том само разликом што овде на место месних државника и кметова долазе увек државник и кмет надлежне општине а у окр. варошима увек и управник окр. финансијске управе.

§. 289. Савети ови из свију вароши или варошица у округу држе 1-у велику скупштину у окр. вароши свака године на Митров дан, сваки за себе.

А осим те велике скупштине сваки у свом месту држе и мале скупштине свих осталих 11 месеци у години по 1 пут из трећине чланова својих редом, које сами савети одреде, а последњег празничног дана у сваком месецу.

§. 290. Савет земљораднички састављају:

а), по 3 земљорадина из сваке општине које свака општина у округу преко општинског одбора, суда и државника избере из лица која се највише одликују у оп-

штини и земљорадњи уопште или посебно у одгајивању и одржавању стоке, пчеларства, воћарства, повртарства, баштованства и у гајењу и одржавању шума; и

б), исти број почасних лица, чланова и учитеља, свештеника, професора, чиновника и осталих образованих људи, као што је за ове речено при саставу трговач. и занатл. савета.

§. 291. Земљораднички савет има у години само две велике редовне скупштине у окр. вароши свог округа, које почињу на Митров дан и на Благовести сваке године и трају док се послови не посвршавају. —

Редовне пак послове овог земљорадничког савета по сеоским општинама и за поједине општине у месечним малим сеоским земљорадничким саветима на позив општин. суда и државника врше: општин. суд и одбор, државник и она три члана земљорадничког савета који по §. 290 тач. а., овог предлога долазе у састав земљорадничког савета.

А ванредне скупштине на позив управе финансијске само онда имају, кад би једно или више села или делови села у округу страдали од туче, поплаве, суше и подобне несреће, да се пострадалима одреди помоћ из фонда земљорадничког колико се може, а по могућству и друга каква помоћ учини или изради.

§. 292. На свакој великој скупштини, збор дошавших чланова бира 1-о председника за скупштину, а државник окр. вароши, кмет и финансијски управник чланови су управе скупштинске од којих такође 1-и може бити за председника изабрат. —

На малим скупштинама тако исто бива но изабрани председник целе године председник је истих малих скупштина.

И ови на истим малим скупштинама држе ред, предлоге примају и на решење их

износе по деловодству са потребним писарима из финансијске управе, државништва и општинског суда као и о извршењу саветских одлука старају се.

§. 293. На скупштине осим малог земљорадничког сеоског савета (§. 291. ов. пред.) — долазити се има без позива у дане овим законом одређене и рад почињати од пола 9 сахати до пола 12 пре и од 3 до 5 сахати после подне, продужујући га тако и сљедујућих дана, до свршетка посла.

За сваки неоправдани изостанак плаћа се у фонд кога скупштина заступа као и за изостанак од окр. скупштине окр. савета, ако се не оправда на начин као и тамо. —

Почасни чланови неподлеже казни.

§. 294. О сваком раду великог савета на свакој скупштини извешћа се штампају у званичним новинама са одвојеним мњењима.

§. 295. Сви чланови ових савета служе бесплатно а путни трошак и подвоз добијају као и општински одборници који на страну иду.

§. 296. Преписка између ових савета и са свима властима у земљи не подлежи плаћању поштарине.

§. 297. Кад који савет изиђе из законитог круга своје радње и на опомене великог или малог окр. савета или министарства унутр. дела не би се хтели у свој круг вратити, онда га велики или мали окр. савет са министром унутр. дела могу распустити и нов избор наредити.

Но исти тај савет може се жалити народној скупштини за тај распуст и ако скупштина реши на своје место вратити се. На њихово пак место изабрани у случају жалбе сматрају се као привремени до коначног решења спора.

§. 298. Редовни и почасни чланови савета могу бити само пунољетни српски грађани, који имају своју самосталну ра-

дњу и грађанску част. Они се бирају и постављају на 4 године али после две године од првог избора једна половина одступа коцком и замењује се другима. На крају четврте године иступи ће друга половина без коцке и тако даље на концу сваке сљедеће друге године иступи ће она половина која је четири године ислужила. Иступивши на тај начин може поново бити изабран, али се избора не мора примити. —

§. 299. Изабрани за редовног члана морају се избора примити осим случаја због којих се ко за општинског одборника не мора примити, или плаћа казну у фонд радње коју заступа као и општински одборник.

О овоме решава савет у који изабрани спада и поступа се у свему као и код избора одборника општинских.

§. 300. Закључења савета или су извешћа или мњења, наредбе, решења и предлози и то све чине онако и са онаком важношћу као и код окр. савета.

§. 301. Трошкови канцеларијски ових савета спадају на државну касу, а земљорадничких малих савета при општинама на општине.

§. 302. Све што савети на писмено издају казаће, да се то чини по одлуци савета од тога и тога М. а подписиваће председник савета, државник и кмет, под печатом савета.

§. 303. Власт, право и дужност које су досад у еснафима по еснаф. уредби имали еснафске скупштине, еснафски комесар, старшина и помоћник овим прелази за све трговце на трговачке савете и за све занатлије на занатлијске савете и иста уредба еснафска овим се за сад замењује, као и закон о трговачко-занатлијским одборима. —

Дужност пак трговаца и занатлија и њихових шегрта и калфи такође остају како је истом уредбом наређено у колико се то

овим предлогом променило није, док се питања исте уредбе не прераде и законодавном влашћу не реше.

В.

О фондовима за унапређење трговине, заната и земљорадње.

§. 304. За подпору ужитка пострадалих трговаца, занатлија и земљорадина и њихових удовица, рођене деце и родитеља и за подпору за усавршавање заната, трговине и земљорадње, при свакој окружној финансијској управи установљавају се фондови: трговачки, занатлијски и земљораднички.

§. 305. Фондови ови неће се моћи никад употребити ни на какву другу цел осим цели коју им овај предлог опредељује.

§. 306. Фондовима овим рукује финансијска окр. управа као и са осталим новцима а у границама овог закона.

§. 307. Новчани извори из којих се ови фондови образују јесу:

1, Код трговаца и занатлија.

а., сав новац који сад њихови еснафи имају у готову и на зајмовима и овај остаток вечити основ тих фондова који се никад умањити не може, но који се има умножавати за 50, год. додавањем сваке године 8-г дела свију прихода које ова два фонда буду имали.

б., све досадање таксе које су еснаф. уредбом одређене као приход еснафа.

2, И код трговаца и занатлија и земљорадина извори за образовање истих фондова јесу:

а., редовни улози уз сваку полугодишњу порезу од сваког калфе, трговца, занатлије и земљорадина кад наврши пунољетност или и пре тога кад се ожени а у овим класама:

I.	класа полугодишње по	5 динара
II.	" " "	10 "
III.	" " "	15 "
IV.	" " "	20 "
V.	" " "	25 "
VI.	" " "	30 "
VII.	" " "	35 "
VIII.	" " "	40 "
IX.	" " "	45 "
X.	" " "	50 "
	Изванредна класа	200 "

б., казне у овом закону за недолазке трговаца, занатлија и земљорадина на њихове зборове и савете у овом закону за њих одређене које се такође уз порезу наплаћивати има.

в., Интереси на капитал фонда;

г., драговољни подарци; и

д., годишњи вишци који се не потроше на подпоре за издржање и васпитање калфи и шегрта и земљорадничке деце по тач. в. и г. §. 284. овог предлога.

А основа земљорадничког фонда има се образовати:

а., Новцем који се добија или се има добити за курузе по општинским кошевима и чардака за курузе начињене и

б., Тим, што ће се за 50 год. сваке године 8-и део свију прихода овог фонда за основу истог остављати и та се основа никад потрошити не може.

§. 308. Коју ће класу улога који плаћати оставља се сваком на вољу. По једну класу мора плаћати сваки. А према улозима и подпора ће се имати правично и сразмерно делити.

§. 309. Који би желео доцније већи улог плаћати, дужан ће бити најпре наплатити најдаље за 3. године са интересом на интерес на полугодишње улоге колико је дотле требао да уложи, да је одма тај већи улог плаћао.

§. 310. Исто тако трговци, занатлије и њихове калфе и земљоделци који буду ста-

рији од 30. год кад ови фондови одпочну дужни су за 5. година у овај фонд доплатити до класе коју желе плаћати, све што би положили да су ту класу плаћали од навршетка 21. до навршетка 30-е године, но без интереса који би тај новац до почетка рада имао.

§. 311. Трговачки и занатлијски фондови употребљаваће се овако :

а., $\frac{1}{8}$ целог годишњег прихода фонда иде на умножење основе фонда.

б., $\frac{1}{7}$ целог годишњег прихода иде на подпору шегрчади сиромашне, у издржању и васпитању њиховом и на веће образовање одличних сиромашних калфи у земљи и на страни.

в., $\frac{1}{6}$ и $\frac{1}{5}$ част целих годишњих прихода иде на подпору пострадалих трговаца и занатлија и њихове рођене деце, родитеља и законитих жена докле ова право издржања од мужа имају.

А за пострадале узимају се они: који су због болести или старости или других несретних случајева дошли у стање да се без ове потпоре не могу ни с које друге стране издржавати или им је поред стања које имају још и подпора нужна.

г., Остали приходи а то је, подпуна половина свију прихода годишњих за трошење одређених, дели се, и ван окружне вароши, преко државника издаје на фамилије умрлих трговаца и занатлија а у фамилију се рачуна: удовица докле име удовица носи, женска деца умрлог до удаје и мушка до пунољетства или пре времена оглашена за пунољетство и женитбе пре пунољетства без обзира на имовно стање и родитељи који снаге, способности, стања и подпоре друге немају, па без ове не могу се одржати.

Кад би које од свих ових зашта дошло у затвор дужи од пола године или на робију по пресуди суда, онда им се та под-

пора која им на део дође у приход фондова овог за време тога задржава.

§. 312. А савети трговачки и занатлијски на својим великим и малим скупштинама распоређиваће то овако :

1., Ко се од шегрта и калфи према овом предлогу избере да му се подпора даје томе ће се иста и давати у мери неизоставно нужној а са што мањом разликом на страни у земљи пак равномерно.

2., Подпора тач. в. и г. предходећег §. дели ће се према броју улагача и величини улога које су исти дали фонду, дакле по сразмери, због чега ће управа фондова за себе а свака општина за себе од свију улагача водити регистар, из ког ће се лако а поуздано увиђати колико је који свега у фонд за живота уложио, не рачунајући интерес на те улоге, који регистар може служити на више година.

Кад је годишњи приход већи, или их при равном приходу буде мање за подпору онда је и подпора већа а кад је приход мањи, или кад при равном приходу буде их мање улагача за подпору, онда је и подпора мања.

§. 313. Ко добија право на подпору, даје му се па ма у којој држави живео.

§. 314. Земљораднички фонд овако ће се употребљавати и трошити :

а., $\frac{1}{8}$ целог годишњег прихода иде на основу фонда (§. 307. ов. пред.)

б., $\frac{1}{7}$ целог годишњег прихода троши се колико треба на издржавање и васпитање деце земљорадничке која се с друге стране издржавати и васпитати не могу.

в., $\frac{1}{6}$ од целог год. прихода на подпору из округа за ону годину у којој ко страда од туче, поплаве, сушне и неродне године.

А што се од овог тропка за коју годину не потроши, тога половина троши се повремено на боље развиће и унапређење земљорадње у округу подизањем и одржа-

вањем ради угледа или примера добара економских по општинама, подизањем или подпомагањем земљоделско-шумарских школа по општинама, наградама одличних и примерних земљорадина, набавком земљоделских справа и машина по општинама примера ради и томе подобно.

Друга пак половина остаје за идуће године само на целу јаче и подпуније подпоре општењима од туче, поплаве, сушних и неродних година.

г., осталих пет осмина целог прихода троши се на подпору осиромашених због слабости, старости или несретних случајева изнемоглих земљорадина; њихове деце, жене, удовице и родитеља до времена које је и за трговачко-занатлијску породицу овим законом одређено и под истим одредбама како о деоби подпоре тако и о свему осталом.

§. 315. Савети трговачки, занатлијски и земљораднички имају право увек уверавати се о уредностима и поузданости рачуна фондовских и руковања с новцем а дужност сваку погрешку на све могуће начине исправљати како у рачунима тако и у својим сопственим оценама и распоредима потпора итд. узимајући кад треба и вештаке у помоћ за ту контролу.

§. 316. Мали пак земљораднички савети осим што ће у својој општини радити, што им се од великог земљорадничког савета одреди, има ће;

а., да се старају о земљорадничкој нејачи у општини сходно цели ове установе;

б., да прибирају податке за извешће о стању земљорадника, земљорадничких невољника и сирочади и да спремају и чине предлоге који се великим земљорадничким саветом имају решавати; и

в., накратко да извршују одлуке великог земљорадничког савета у својим општинама, припремају им и олакшавају предмете решавања а све тако, како ће се што пре и што боље цели установе постићи.

Г.

Одељење контролно.

§. 317. Све државне, општинске, црквене и манастирске касе, покретне и не покретне ствари у округу и спискови, рачуни о њима, као и касе, рачуни, ствари и спискови фондова и добротворних остава које при финансијској окр. управи или у округу стојале буду, имају се по овом закону прегледати и контролисати а и пронађени недостатци и штете, које би се из неуредног или противзаконног руковања с повереним касама и стварима догодиле или догодити се могле, благовремено с покретним и непокретним имањем рачунополагача и наредбодаваца обезбеђивати, оптуживати, правдати и судити.

§. 318. Сваки преглед каса, ствари и рачуна о истима и од свију лица која се овим законом за контролу које касе или ствари признају или оглашују има бити овако:

Најпре ће се дневник касе закључити, сума издавања од суме примања одбити, и по том закључени дневник подписати од свију, који учествују у прегледању касе.

§. 319. Кад се дневник закључи, рачуноиспитатељ ће протоколарно испитати рачунополагатеља:

1., Је су ли сва примања и сва издавања у дневник уписана.

2., Је су ли сви новци, на основу уписаних докумената у примање дневника подпуно у касу стављени.

3., Је су ли све суме, на основу уписани докумената у издавање дневника подпуно из касе издане.

4., Има ли каквих и колико туђих или рачунополагатељевих новаца у каси.

Пошто рачунополагатељ на све преднаведено одговори и протокол о том сачињени подпише, приступиће се пребројавању новца.

§. 320. Ако се по свршеном пребројавању новаца нађе, да се новци у каси наодећи се подударају с остатком суме по дневнику касе заоставшем, онда ће се рачунополагатељу одвојити округла сума, за најнужније издатке неопходимо нужна сума новаца, а каса у којој се главна сума наводи, опет ће се као и пре пребројавања затворити и под печат ставити, а по том ће се приступити прегледању дневника и документа, у колико то наставлења наређивала буду.

Приходи и други новци који би дошли за време овог прегледања касе, прегледа докумената и дневника, оставља ће се као депозит у особеном затвору под кључем комисара и рачунополагатеља.

§. 321. Кад се стану прегледати дневници и остали рачуни контролор или рачуноиспитачи који то прегледање чине дужни су поступати овако:

а., Најпре се има видети, је ли рачун у прописаној форми склопљен, те да се прегледати може, па ако није, онда ће одређени рачуноиспитачи поднети рачун вратити рачунополагатељу да га у свему по прописаној форми склопи, одредивши му за подношај таквог рачуна нови сходни рок.

б., Нађу ли рачуноиспитачи, да је рачун у прописаној форми склопљен, онда ће се уверити о томе, је ли се рачунополагатељ задужио у рачуну с остатком од прошле године.

в., Затим ће се сравнити свако примање и издавање дневника с документима и видети, да ли се суме у истима уписане слажу са онима у дневнику означеним.

г. После ће се сумирати стране примања и издавања дневника и прибавити уверење, да у њима нема погрешка у сумирању, па ће се онда издавање од примања одбити и видети, да ли се остатак дневника слаже с готовином означеном у ноти новаца која је к рачуну приложена.

д., Испитаће се, јесу ли приходи било да на основу уговора, било на каквом узаконењу или као ванредни у касу утичу, ушли у надлежну касу или по буџетима.

е., Испитаће се, да ли расходи учињени имају буџетског или доцније прописаног одобрења, и да ли не прелазе суме, које су буџетом или позднијим одобрењем дотичне власти одређене.

ж., Испитаће се, јесу ли документи којима се приход и расход засведочава по закону пуноважни.

з., Испитаће се, да ли су капитали дотичне касе сходно прописаним правилима дати под интерес.

и., Испитаће се, да ли се све ствари у инвентару уписане налазе на месту, као и оне које су у течају године набављене, да ли су у исти уписане и стање у ком се оне налазе.

§. 322. Ако се по свршеном прегледању дневника и документа пађе, да се исти у исправном стању налазе, онда ће се печати с каса скинути и такове као сасвим исправне нађене касе, предаће се рачунополагатељу на даље руковање.

§. 323. Сувишци који би се нашли при прегледању касе и којима се не би могло одма у траг ући, одвоји ће се и као депозит оставити, док се доцније не изнађе извор, од куда су произишли и до коначног прегледа рачуна и разрешења од даљег полагања истих. Ако се и при коначном прегледању истих рачуна вишку у траг не уђе, онда ће се такви у изванредни приход дотичне касе ставити.

§. 324. А ако се при прегледу томе нађу недостатци у каси, прегледачи ће саслушати о том рачунополагача и позвати да недостатак попуни или имање за обезбеђење покаже, а ако може ово обезбеђење одма сам и да даде, или ако се тако целу не достигне, прегледачи ће ако је каса општинска, или црквена одма дати општинском суду и одбору извешће о недостатку,

а ако је каса државна оно управу финансијској, а ако је манастирска оно управу црквеној у округу и ови ће на основу тога извешћа као доказа о обвези, док се он не би против доказа обезбедио преко своји пуномоћника одма тражити обезбеђење на сво покретно и непокретно имање рачунополагача познато и непознато, за тим обезбеђења редовно код надлежних ил редовних грађан .судова путем грађанског ил кривичног спора правлати.

§. 325. Које се имање при том првом обезбеђењу не именује и непокретност тачно не ограничи, пуномоћник ће то помоћу властодавца бити дужан учинити за два месеца од решења о обезбеђењу а властодавац је дужан прибавити му о томе опис.

Иначе обезбеђење не вреди и на захтев задуженог скида се, и каси за могућу штету с накнадом одговара ко буде крив што се то определење код суда није извршило, као што ће тако одговарати и управе дотичне или пуномоћник њихов као и прегледач рачуна ако се из немарости или спорог рада са обезбеђењем задоцни па штете буде.

§. 326. Судови окружни при сваком грађанском или кривичном спору због недостатка у касама, имају на рочиште за извићање а ради објашњења звати и прегледаче рачуна, и добити сва документа књиге и акта званична, која на рочиште тужитељна страна доноси на преглед суда и преглед и примјетбе туженог па ова одма по увиђају и забелешки: шта је у њима нађено и судом виђено или по задржању преписа од оног што као доказ остаје суд враћа подносачу.

А на захтеве туженог, пре одговора или у одговору на тужбу да му се шта из истих књига и рачуна у овереном препису на његов трошак даде, или да он то сам преписе за још бољи доказ, то ће му се такође увек давати, који на све примјетбе, про-

тивдоказе и противразлоге чинити може а суд је то све дужан ценити.

§. 327. Главна контрола кас одељење при министарству финансије по с мањим најпотребнијим бројем чиновника но што сад има, има се преустројити тако, како ће она само оне државне рачуне и касе, ствари и инвентаре контролисати, које се чисто државне касе и имања тичу а без права суђења. Но ово као и обезбеђења, има бити као и за окружну контролу, и тако: како ће се и финансијске окружне управе кад се потреба укаже истом контролом контролисати моћи. (§. 332. ов. пред.)

§. 328. При апелац. и касац. суду како због проширења Србије и увећања послова, тако и ради бољег суђења рачунских спорова има се додати по једно одељење судија у свако још по 5. судија осим што ту имају бити и по 3. свештеника као редовне судије због парница брачних и црквених спорних питања.

329. Општинске, црквене и манастирске рачуне прегледају свака 3. месеца по 4. општ. одборника, а црквене и манастирске још и свештеник, односно старешина или други калуђер које окружна црквена управа одреди а све заједно са државником дотичне општине.

Касе прегледају се пред рачуновођом односно црквеним касехраниоцем, председником општине и старешином манастира.

И кад год се рачуни и касе прегледа тад се и имања, инвентари и рачуни о њима прегледају.

§. 330. О добром или хрђавом стању општинске, црквене или манастирске касе, прегледачи увек издају и своје извешће дотичној општини а односно цркве и манастира још и црквеној окр. управи.

§. 331. Рачуне пак касе и имања под финансијском окр. управом прегледа управитељ исте управе са државником окр. вароши, благајником исте управе и са по

2. члана из савета трговачког, занатлијског и земљорадничког.

Прегледање то бива такође тромесечно и о стању томе даје се извешће њихово управи финансијској а ова министарству финансије.

§. 332. За прегледе ових рачуна касе и имања са којима окр. финансијска управа рукује, главна контрола а и министар финансије имају одређивати своје поверенике у 3. године најмање 1- пут за сваку управу а у местима где се има сумња и чешће, а све што је могуће изненадније.

§. 333. Рачуне касе и имања под руковањем државника у општини прегледа такође управитељ окружне финансијске управе, овда онда у неопредељено време, или чиновник исте управе кога он одреди и то, кад дотични министар или окружни чали или велики савет наредили буду, и кад год се општински рачуни прегледали буду од исте финансијске управе.

§. 334. Но како рачуне касе и имања општинског, црквеног и манастирског тако и под руковањем државника стојеће, сваке године по 1 пут управитељ финансијске управе или чиновник исте управе кога он одреди, дужан је редовно прегледати на месту рачуна, каса и имања а пред лицима у §. 329 овог предлога.

И о овом прегледу и стању свега пред државником извешће се даје општини, суду и одбору и финансијској управи а ова окружном савету, министру финансије и главној контроли.

§. 335. Кључеве касе финансијске управе окружне држе један управник а други благајник управе.

Кључеве касе општинске држе, један председник а други рачуновођа општински.

§. 336. Општински државници имају сами кључеве за касу којом рукују. (јер они и не могу држати веће суме при себи).

§. 337. Као год што се државним установама постижава то, да се заштити и одржи свачија личност и част са правом наставе с једне и имовине са друге стране, тако се и порез који држави припада дели на двоје:

- а., на порез лични; и
- б., на порез по имању.

§. 338. Лични порез има бити од 20 динара годишње и плаћа га свако мушко лице у земљи од навршетка 21-е до навршетка 60-е године или и пре од кад се који ожени или радњу на своје име одпочне — осим војника државне војске до официра и затвореника за време оних полгођа за која су слободе лишени, и просјаци. — Овај лични порез плаћају и цигани, бећари и слуге који имају дневне плате или личне привреде бар по 50 пара динаре рачунећи у то стан и храну слугу или бећара код њихових газда.

Лични порез имају право плаћати а не и дужност сва пунолетна женска лица и удато ма и непунолетно женскиње, и онда та лица за време плаћања имају сва права у општини и држави при изборима и т. д. као и мушка лица која порез плаћају.

Ко нема да овај порез плаћа, а од плаћања није ослобођен, за њега плаћа оно место у коме он стално живи из општинске односно сеоске касе или месне, а он је дужан општини или месту то одрадити по такси коју окружни савет за села или вароши или варошице за свако годишње време одређивати има, или ће му општина ма и код приватних посла наћи с правом кажњавања за непослушност онако како се по кривичном закону казне они, који не послушају што морају слушати.

За слуге пак и бећаре који служе а имају дневне плате по 50 динара и

више, општинама одговарају њихове газде код којих су слуге дотичног полгођа служиле.

§. 339. А порез по имању, приходима од кирија, пензија, ужитака и т. д. и по заради плаћају и мушка и женска лица која год од свега тога имају дневно:

од 1 до	2 динара .	6 дин.
на 2	" .	12 "
на 3	" .	18 "
на 4	" .	24 "
на 5	" .	30 "
на 6	" .	36 "
на 7	" .	42 "
на 8	" .	48 "
на 9	" .	54 "
на 10	" .	60 "
на 20	" .	120 "
на 30	" .	180 "
на 40	" .	240 "
на 50	" .	300 "
на 60	" .	360 "
на 70	" .	420 "
на 80	" .	480 "
на 90	" .	540 "
на 100	" .	600 "

и т. д.

Дакле порез по имању разрезива ће се тако, како ће на сваки дневни приход или вредност уживања имања на 1 динар процењеног, наплаћивати се годишње по 6 динара порезе по имању, т. ј. по вредности уживања или прихода истога. А за општинске и окружне трошкове, моће се до $\frac{1}{3}$ исте порезе на имање од сваког наплатити, од које $\frac{1}{4}$ може ићи на окружне трошкове.

§. 340. Порез разрезује у сваком месту државник из исте општине, месни и општински суд и одбор општински а наплаћују га месни судови и предају пред општинским судом на прописну квиту државнику у општини а овај финансијској окружној управи.

По окружним варошима при разрезу пореза са по 1 гласом учествују и управ-

ник и благајник окруж. финансијске управе и сви трговци и занатлије из окр. вароши који су чланови савета трговачког и занатлијског у округу. А по осталим варошима и варошицама у округу при разрезу порезе такође учествују тако и чланови савета трговачког и занатлијског у тим местима.

§. 341. Разрез иде овако:

Окружни велики савет сваке године у Фебруару према прошлој години за свој округ процениће шта вреди:

1., плод слабе а шта добре земље кад се дан које земље посеје:

а., шеницом;

б., кукурузом;

в., јечмом;

г., зоби;

д., ражи;

е., Елдом, кромпиром, кудељом, ђетеном, луком, купусом и т. д.

2., Трава за попашу или сено са дана које земље.

3., Плод винограда са дана земље.

4., Род од 1-е шљиве, друге воћке итд.

5., Жир 1-г грма и 1-е букве.

6., Годишње уживање огрева дотичне куће од своје шуме, а особено од општинске или државне где ово буде бесплатно.

7., Приход од прућа или попаше или вредност уживања од дана земље под ситном, а особено под крупном шумом.

8., Годишње млеко 1-е краве, овце и козе од средње цене и средње муже.

9., Годишња послуга са 2 теглећа вола, 1 м јашаћим коњем, 1-м теглећим коњем, 2 теглећа коња по одбитку хране, ако се на тој стоци кирицијски и рабацијски посао као редовно занимање врши.

10., Годишњи приход 1-е краве, крмаче козе, овце, кобиле и т. д.

11., Годишња кирија на кућу без собе, кућу са 1-м 2-ма и т. д. собама, зграду или вајат све по селима.,

12., Годишња кирија особено куће са 1-м двема и т. д. собама у варошима од тврдог, особено од мешовитог, а особено од слабог материјала.

13., Годишња кирија дућана у овом или оном крају вароши према величини и квалитету зграда.

14., Годишња кирија механа сеоских, особено по друмовима, особено по селима; и механа и кафана, особено механа по класама и местима а особено кафана према местима.

15., Годишња привреда 1-г занације од 1-г заната, особено који ради сам а особено који ради са 1-м два или више момака, по одбитку само ајлука, стана, огрева и хране момачке.

16., Годишња привреда 1-г трговца по родовима трговина који раде с капиталом до 50, 100, 200, 500, дук. цес. и т. д. са 1-и 2 и т. д. момцима по одбитку трошка као и код занација.

§. 342. Процене те (наштампаним таблицама са попуњеним рукописним цифрама) даће се свакој општини и ова ће према истој и ватати рачун, колико ће на кога порезе за ту годину разрезати, но с правом одступања од исте где разлога томе буде и с правом примједба на исту, које ће се при доцнијем процењивању код великог окруж. савета на уму имати.

§. 343. Процене исте као и изводи финансијске окруж. управе, колико је у ком округу које године било лица која су једну која 2-гу, трећу и т. д. суму порезе платила, штампаче се у „српским новинама“ како би се и према томе могло јавно претресати правичност разрезивања једног и другог округа и поправке чинити.

§. 344. Кад се у општини стане порез разрезивати овако ће се поступати:

1., По један или два одборника на измену држе баштинску књигу; други таксу окружног савета, други регистар пореских

лица, састављен према регистру за регрутовање, најпре најстаријих па млађих и млађих лица, рубрициран колико и у такси окружног савета има рубрика са неколико празних рубрика, где се потреба за попуњавање укаже, са рубрикама за целу порезу и за примјетбе, и са рубрикама код сваке таксене рубрике где се може записати, шта које пореско лице каже да има.

2., За једно пола дана зваће се и добављати толико пореских лица са колико се поса може свршити и од сваке куће старешина само, а ко не дође и не оправда се, казни ће се у ползу касе општинске као и кад на збор не дође, а трећи пут звани силом ће се добавити и опет за сваки недолазак казнити.

3., Државник или кмет општински редом саслушавају дошавша лица, која су дужна казати, што ће се у порезни регистар уписивати, шта су прошле године на којој земљи сејали, коју земљу за попасу или сено употребили, жири и воћа имали, на шта кирију добијали а шта уживали, колико стоке музли, с колико стоке киријали, колико припатка добили, колико привреде и са колико момака од заната или трговине имали и томе подобно.

4., По томе испиту и записци порезко лице одлази а одбор порезни схвати рачун и одреди порезу, приход и привреду пореских лица из једне куће, делећи на сва та лица и према делу порез одређујући. —

5., У случају сумње или кад год затреба порезни одбор појединима може слати на имање и по неколико лица из одбора, места или општине за уверење о показаном или правом стању порезког лица и процењивања на месту.

6., по варошима и већим селима ради лакшег контролисања о показаном стању или ради лакшег и вернијег сазнања истог стања, порезни одбор може радити у овом

ил оном сокаку, на крајевима ил средини истих заузимајући за тај посао потребне собе по механама, кафанама или становима појединих бесплатно и кад год затреба нарочито због дућанских радњи и трговина у исте улазити и без пописа од прилике ценити вредност робе и годишње привреде на истој.

§. 345. Кад се тако разрез сврши, сав порезни регистар прочитаће се збору места и у писарници општинског и месног суда изложити с примјетбама свачијим које ће се за 15 дана примати и протоколирати од државне и општинске власти, која пре доспе с именом или без имена преиначавајућег како он оће. А може ово сваки чинити и на писмено с подписом или без подписа. Тако ће се чинити и жалбе од порезних лица.

После 15 дана порезни одбор прегледаће примјетбе и жалбе исте и решити их на начин и по основима који су напред за разрез порезе прописани. Против овог решења може се жалба поднети окр. малом савету преко месног и општинског суда који у овом има касацијону власт и чије су примјетбе за порезни одбор обвезне. Даље жалбе нема.

§. 346. Бећари и цигани по истим основима порез плаћају, но Цигани да се по општинама стално настане, где они желе, али у једну општину не више од 10 кућа и да им се на сваку порезку главу домири од општ. земље са земљом коју имају, како ће имати по 1 дан за кућни плат и по 5 дана земље на уживање, коју никад од општине добивену земљу продати и отуђити не могу, но уживају је док су живи они и њихова фамилија а после остаје општини или месту.

Овако и са тим правом од општина да одма добију земље на домирење и сви остали земљоделци који немају по толико, колико им се по закону продати не може.

Која општина нема те земље, дужна је купити је и истима домирити, јер се зна,

да су све општине имале изобиља своје земље, па кад је нису умеле или хтеле сачувати, но су је поједини заузели, *право је, да сад купе што треба а ради општег добра.*

А која општина неће да то изврши оуди ће је на то окр. и већи судови по тужби лица којима ово право припада, а и м. окр. савет може то по сили управне власти наредити и државник у општини дужан је то одма извршити.

У баштинске књиге да се упишу те земље с правом тих поседника.

§. 347. Хоће ли се ко ослободити од плаћања личне порезе за сваку годину решава мали окр. савет по саслушању порезног одбора а жалбе због тога коначно решава министар финансије.

§. 348. Тражење пореза и приреза од порезких лица застарева по истеку 5 година али држави те порезе накнађавају оне општине које су требале порез решити и наплатити.

§. 349. Све друге порезе и прирезе таксе и трошарине осим ђумручине укидају се. —

По досадање прирезе фондовима: школском, болничком, оружном, инвалидском итд. држава из ове порезе исплаћује по броју порезких лица и онолико колико се досад од главе за то плаћало.

§. 350. Не могу ли се овом порезом, ђумручином и приходом од државних добара расходи подмирити и за државну касу сваке године за главницу и велике цели по пола милијона динара оставити, тек онда ће се, а пре не, исти расходи подмирити или повећањем порезе на имање и приход место по 6 динара на 1 динар дневног прихода по 7 или 8 итд. динара како законодавна власт буде одређивала или, „таксеним маркама.“

§. 351. И онда, кад се одреди да се и таксе наплаћују што год се код државног

суда или власти има радити, за то ће се унапред полагасти такса у маркама но тако, да се у напред плати само што се уради или што стране хоће да им се у будуће уради, или што према закону мора се урадити услед какве преставке и тако како се неће морати плаћати такса за пресуде и остало ако се стране намире или одустану од спора или ког посла.

§. 352. Плаћање дакле те таксе овако да буде:

1., За протоколириње код власти ма какве непарничне представке, молбе и жалбе по чему се нема никаква исправа потврђивати, 3 динара.

2., За прот колирање представке да се ма каква исправа или пренос ма чега потврди 2 динара.

3., За потврђење ма какво и ма колико (осим потврђења преноса непокретности) на ма којој исправи за свако потврђење од комада по 2 динара.

4., За потврђење преноса непокретности 5 динара па ма колика вредност била.

5., А ако се шта од свију горњих предмета представља *написмено ван суда и власти написано*, онда се уз то плаћа и за рад увођења у протокол деловодни регистар итд. 50 п. динар. а где има потврђење, онда и горња такса за потврђење.

6., За свако протоколирање тужбе, одговора, апелате и жалбе на пресуду или решење суда по парницама грађанским и кривичним од комада по 6 динара.

7., А ко то написмено подноси по 1 динар. —

8., Уз тужбу и одговоре на тужбу плаћају се и позиви колико ће их морати бити и то: тужитељ за себе, туженог, своје сведоке и заштитнике, а тужени за себе, своје сведоке и своје заштитнике, за сваки позив по 1 динар.

9., Уз апелату или жалбу, по парницама и кривичним споровима ко ово подноси, плаћа се:

а), за рад суда око спровођења акта већем суду 3 динара.

б), за рад већег суда око пресуде 6 динара. —

в), за сваку пресуду и решење апелационог и касационог суда по 3 динара.

10., Кад год се на рочиште дође па не буде одустанка или равнања пре почетка извиђања плаћа тужитељ таксе за рад судски на томе рочишту 5 динара а за сваку пресуду по 3 динара.

11., Но ако морадне и друго, треће итд. рочиште бити, било по наредби окруж. ил ког већег суда, онда ако се због тужитеља то ради плаћа тужитељ а ако због туженог онда тужени позива за све стране колико је напред у тач. 8. за позиве речено и на сваком таком рочишту за рад суда по онолико колико је у тач. 10 речено. —

12., Тужени по кривичним делима ако се не брани из слободе па рекне да не може платити таксе горње, оне ће се после свршеног посла наплатити од стране која буде таксе и трошкове плаћала.

Овако ће се без таксе радити и за све који донесу уверу суда општин. да не плаћају ништа од порезе на имање или приход. За жену муж није дужан никад ништа плаћати.

13., За увођење интабулација или прибелешка или обустава на покретности у интабулацијони протокол од комада имања по 1 динар а за извођење — скидање — за сваку интабулациону нумеру по 50 п. дин. А за свако решење где треба по 1 динар.

14., За удејствовање забране или обуставе покретности по 25. п. дин. од 100. динара рачунећи у потпуну стотину сваку количину преко последње стотине, што се плаћа при удејствовању или напред, како ко хоће; и за свако решење где треба по 1 динар што се напред плаћа.

15., За извешћа како је која ствар свршена, пресуђена или за чим стоји 1 динар, као и за свако друго ма по ком предмету решење суда или власти 1 динар.

16., За копирање акта које власт или суд учини од табака по 2 динара осим представке за копирање и оверења кад се и ово тражи за које има особена такса.

17., За превод акта и исправа кад власт то врши и оверава на првих 100 речи оригинала по 5. дин.

А на сваку даљу 100 јоште по један динар.

За упоређење пак и оверење туђих превода за првих 100 речи 2 динара.

А за сваких даљих 100 речи јоште по 1 динар.

18., За лицитације које се добошом или иначе јавним надметањем врше било покретних било непокретних ствари и права на излицитирану вредност 1%.

19., За декрете чиновника и адвоката и дипломе официра по 12 динара.

20., За уверења учитеља и неуказна звања по 2 динара.

21., За синђелије свештеничке уопште 12 динара.

22., За сведочбе ђачке ма какве пола динара.

23., За печатање званичних огласа у новинама за потребу приватних 5 динара, кад ово власт или суд врше.

24., За сваку исправу бећарску (буквицу) са потврдом 1 динар.

25., За декрет на поданство 5 динара.

26., За отпуст из поданства 50 динара.

27., За месно механско ил кафанско право по 12 динара.

28., За лично право на точење пића у башти на по године 5 динара.

29., А ако се на рочишту ком поравнење учини онда за протоколисање и саслушање

истога плаћа се 4 динара; а препис и оверење плаћају се по одређеној такси за преписивање и оверење.

За протоколирање пак ил оверење одустанка плаћа се такса из тачке 1 овог §-а.

30., За сав посао код окружног суда усљед жалбе на пресуду општинског суда по парничним или вступним делима уз жалбу и уз пола таксе за жалбе вишим судовима одређене по 5 динара.

31., За особен акт којим се захтева избрани суд ради суђења или вештаци ради прегледа при споровима и за бирање избраних судија и вештака од стране полицијских власти, за парничну страну у случајима законом одређеним 4 динара.

32., За приватну обзнану добошом 2½ динара.

33., У стедишним предметима и код старатељског судије као и код расправа депозита плаћа се из новца за које се чини расправа за сваки табак артије — 20 п. динарских, за сваки позив, наредбу и извешће по 50 пар. динарски и за свако решење 1 динар.

А за решења, извешћа, наредбе и позиве толико но у напред да се плаћа и по свима осталим предметима ма код ког суда и власти.

34., За све оно, што је прописано у садашњем закону о таксама под тачком 95 до 118 искључно даље под тачкама 132, 133, 136, 139 и 143. плаћа ће се онако и онолико колико је у том закону прописано и тако даље.

40., *Парничне таксе да нема (јер је право да се само рад плаћа а правни рад уопште је једнак за малу као и за највећу суму).*

§. 353. Не буде ли и то доста, онда тек да се узаконе нужне умерене трошарине на со, дуван, пиће, кафу, шећер и т. д. а пре не.

XI.

Окружне школе и њихова управа.

§. 354. Сваки округ мора имати :

- 1., Основне школе;
- 2., Земљоделске школе; и
- 3., Веће варошке школе.

А.

О основним школама.

§. 355. У све основне школе по свима местима морају сва мушка и женска деца уредно долазити, почињући у 7-ој години осим душевно болесних, заражених и дугом болешћу ослабелих до оздрављења.

§. 356. У њима се има научити: *само тачно српски читати и писати и писмено рачунати, сабирати, одузимати, множити и делити једноимене и разноимене бројеве, а усмено рачунање толико колико да олакша да се што боље разуме и утврди писмено рачунање.*

§. 357. Сваки разред учи се годишње по 11 месеци, а месец Јули и по 5 дана о Божићу и Васкрсу за одмор службе.

§. 358. Учитељ основне школе има право да буде

I. Без испита.

а., Најпре сваки који сврши учитељску школу с добрим успехом;

б., Одма за тим, који сврше с добрим успехом ма које одељење велике школе, богословију, војну академију, вишу земљоделску, трговачку и занатлијску школу које би се завеле; и подпуну гимназију и вишу женску државну школу.

II. Са испитом.

а., Сваки који сврши окружну земљоделску школу па издржи с врло добрим

ил одличним трудом подпомагање у земљоделским основним школама до 21 године и који по том положи испит пред комисијом коју главни просветни савет са министром просвете одреди, и како ова одреди;

б., Сваки који ма коју горњу школу у тачки а., и б., под I. с приличним и недо-вољно добрим успехом сврши, па положи добар испит пред комисијом у преднаведеној тачки а.,

§. 359. Један учитељ по селима има у 4 основне школе или разреда у једном месту или у 3 понајближа места у 3 школе ђаке учити.

Само у местима, где су школе више од 1 сахата размакнуте 1 учитељ две ће школе имати.

У варошима пак увек ће 1 учитељ 2 школе имати.

§. 360. Но који учитељ у више места има 2 ил 3 школе може се удесити да он по 2 дана недељно буде у свакој школи.

§. 361. Бар док се број учитеља не умножи, и док не буде стање, да се стање свештеника боље не уреди, свештеници до своје 40 год. који имају својства која се за учитеља траже, имају право а и дужност да буду учитељи основних или земљоделских школа с $\frac{2}{3}$ плате која се учитељима даје но без породичног стана, огрева и подвоза, осим где би општине за одлични напредак ког таковог учитеља то хтеле му дати, а без права на пензију учитељску и како је у §§-ма 414 и 415. овог предлога речено.

§. 362. Учитељи сеоских основних школа само у једној школи имају већи породични стан, која на средокраћи стоји и који сва дотична села олржавају и огревом снабдевају а у осталим ако су за 1-г учитеља у више места имају само по 1 собу за учитеља у којој овај ноћује и станује кад хоће или кад се задржи због рђавог времена или не предвиђених случајева.

§. 363. За све што учи познавати и уважавати човека, чувати и уважавати његов живот и здравље, познавати и уважавати свет, отаџбину и друштвене установе, познавати и уважавати, сва занимања и радње, и накратко за све што је једном човеку и жени нужно од праве науке знати, и од науке потребне занимању, коме се које дете спрема, за сваку ту науку написаће се по једна пространа а у већим и већим школама пространија и најпространија читанка и са што бољим и већим сликама односно мапама, па те читанке да ђаци што више читају.

Испод сваког предмета, главе или одељка читанке треба да има по неколико најнужнијих и најобичнијих питања с најкраћим одговорима, која учитељ има ђацима чинити, и која се односе на оно што се садржи у прочитаном одељку и тако их вежбати да што више запамте и да што боље одговарати знаду. А што се кад најнужније међу тима питањима одреди за учење на памет, то да се друкчијим словима штампа, но ово учење на памет да се најштедљивије чини, т. ј. да се од тога врло мало учи и без чега не може бити.

Где год слика има, питања да буду, да ђак покаже име целе слике, најкраће опредељене, значење или историју слике, и име разних делова слике.

А тако да знају ђаци читати и све мапе т. ј. гледајући у мапу показивати, које је која држава, докле се простире, чим граничи, које су јој главне реке, планине, путеви, главне вароши и т. д. а по знацима које ће свака мапа имати, и на којој страни света или земље од места школе прочитано место лежи, или кад би ђак у разним државама био, на којој би страни које државе његово и друго место било а по могућству и којим би се путовима коме месту долазило и т. д.

Што год је могуће ђаку показати да у природи види о чему чита, то му се и показивати има што чешће то боље.

§. 364. Свако и најмање село или варош морају имати школу или толико школа, како у сва 3 разреда не ће моћи имати више од 50 ученика и ученица заједно.

Но где има више деце тако да 3 разреда могу заједно имати од 30 до 50 женских ђака а тако мушких ту ће се мушка деца одвојено од женске учити. Тако ће се и разреди делити где год на 1 разред може доћи по 40—60 ђака.

§. 365. Школе се све имају правити у местима преко 200 кућа од тврдог, а у местима мањим могу бити и од мешовитог или слабије материјала но свуда са једнаким намештајем и свима условима за здравље потребнима, а по плановима и класама који се према броју ђака удешавају као што је ово већ прописано правилима министра просвете од 18 Марта 1881. ПБр. 1360. о грађењу и о намештају школском но која се правила и законодавном влашћу прегледати имају па узаконити.

§. 366. Свако место своју школу о свом трошку подпуно и издржавати има, или где је то одиста не могуће, ту ће помоћ давати округ.

А књиге и писаћи материјал сваки свом ђаку даје и набавља, а сиротнима општина.

§. 367. Који родитељ или старатељ не оправда сам код државника и општинског суда сваки изостанак свог ђака од школе или детету потребе не набави а може, плаћа казну у окружну школску касу, која се има уредити за потпомагање просвете у округу — по 2 динара за сваки изостанак или не набавку књига или материјала, које се уз купљене порезе наплаћује.

Ко то не може платити, онда то за њега плаћа општина а он је дужан општини то одрадити на прављењу или оправљању путова или ћуприја, на раду у земљоделским школским њивама и осталим општинским радовима.

А за сваки оправдани изостанак учитељу ће се давати увера судска коју ће

он са изводом из прозивнице слати месечно окр. школској управи.

Извршење казне ове сваког месеца наређује окр. школска управа на основу извода из прозивнице школске коју су учитељи ради тога дужни месечно слати истој управи. А извршење ће чинити општински или месни суд под надзором општинског одбора и државника који сви са судијама одговарају за неизвршење, новчаном двоструком накнадом, на шта ће их осуђивати окр. савет по достави окр. школске или финансијске управе или општинског државника или ма кога из општине или места.

§. 368. Болест детета или болест родитеља који нема у кући устаоца, смрт, пожар или поплава у кући и снежно велико сметиште, узроци су за оправдање дечијег изостанка а доказе о томе цене државник и суд општински под надзором општинског одбора, који заједнички решава о жалбама због тога оправдања или неоправдања ма с које стране. Жалбе се примају и решавају за 7 дана од осуде.

§. 369. Ни један ђак не понавља учење ни у ком разреду основне школе која има 3 разреда, па ма какав успех показивао.

Б.

Земљоделске школе.

§. 370. Сваки округ има по 1 земљоделску школу од 3 разреда у окружној вароши.

§. 371. Предавање у њој траје од 15. Септембра до 1. Марта сваке године.

§. 372. Предавања у њој чине најбољи учитељи основних школа који у 5. година једно за другим изнесу оцену успеха 5. или 4. и 1 учитељ или професор који има сва својства учитеља основне школе а при-

том је на страни који већи курс земљоделске школе с добрим успехом свршио.

Они имају бити такви да могу и осталим учитељима у округу служити за пример и учитеље доброг предавања у школи.

Учитељи ови имају једну и то редовну плату коју учитељи основ. школа имају и онако постепено како се она буде истим учитељима давала, и бесплатан стан од округа без огрева или накнаду за исти, а који би међу њима био професор, он би имао плату и право професора гимназијског. Најспособнији од њих, или професор управитељ је исте школе.

§. 373. У школи овој дужно је свако село сваке године имати из најзадружнијих и најимућнијих кућа:

1.,	На 1—150 пор. глава	1	мушког	Ђака
2.,	" 151—300 "	" 2 "	" "	" "
3.,	" 301—500 "	" 3 "	" "	" "
4.,	" 501—700 "	" 4 "	" "	" "
5.,	" 701—1000 "	" 5 "	" "	" "
6.,	" 1000 и више "	" 6 "	" "	" "

А и сваком другом дозвољено је учити је, који је основну школу с добрим успехом свршио.

§. 374. Ко ову школу изучи с добрим успехом ослобођава се од службе у стојећој државној али не и у стојећој окружној или народној војсци.

§. 375. Кад има више њих из села једног који би ову школу учити хтели но што се §. 373. ов. пред. од села тражи онда се коцком решава ко ће у исту примљен бити, и за ове само важи наређења §. 374.

§. 376. И у овој се школи сви предмети имају исписати у разне читанке као и у основним школама и начин учења је као и тамо.

§. 377. Предмете учења и даље уређење ове школе прописаће министар просвете са главним просветним саветом и законодавној власти на преглед, претрес и узаконење поднети.

В.

Земљоделске сеоске школе.

§. 378. Исто тако и свако село имаће своју сеоску земљоделску школу у својој основној школи или у локалима сеоског суда (види §. 50. овог предл.) коју ће свако мушко и женско дете походити од 9. Марта до 15. Септембра сваке године од свршетка основне школе до навршетка своје — код женских 15-е а код мушких 17-е године, и то само по 3 сахата у седмици, изузимајући оне, који у гимназији или другим којим школама буду школовали се или оду на занат или учење трговине.

§. 379. Предавања у тим школама чиниће професор и учитељи окр. земљоделске школе уз помоћ ђака исте окруж. земљоделске школе сваког у свом месту.

На сваког професора и учитеља окруж. земљод. школе поделиће се села тако како ће у сваком селу по један од њих недељно по 1-о предавање свршити, а по распореду који ће савет професора и учитеља исте окр. земљод. школе са окр. Управом школском и министром просвете уређивати.

§. 380. Осим тога тај распоред има се тако удесити, како ће исти професор и учитељ сваке суботе и недеље у окр. вароши моћи бити, за предавање у месним основним школама и саветовање потребно.

Сваком од њих полазна тачка биће из окр. вароши у онајближу школу како ће им исти пут као наокруг бити и како ће једне седмице један бити у једним а друге у другим школама.

§. 381. Сваке недеље, по свршетку службе црквене, они ће имати са учитељима и учитељицама варошке школе састанак за договор и саветовање о начинима предавања у основним и земљоделским школама или другом чему што у напредак и надзор школе иде, а лети у време рада

земљоделских школа и о томе: одакле ће се у којој тој школи идуће недеље наставе одпочети.

§. 382. Њихова је дужност, да при истим излазцима у сеоске земљоделске школе и повраћајима у варош, осим надзора по једну или две полудневнице у месецу буду и у једној или двома основним школама оних места у којима буду, те да ту као вештаци у учитељском послу, самим радом у школи место учитеља, код учитеља и ђака покажу, како што треба радити у школи по методу, који је највише заступљен и који треба да се тако рећи у саму крв и нарав учитељску прелије и споји.

И овај рад треба да се тако распореди како ће овог времена земљоделских школа свака основна школа више пута похођена бити и речену радњу имати а оне школе више за које се зна да им учитељи веће вештине потребују.

§. 383. Који сврши земљоделску окружну школу дужан је и после тога до навршетка 23-е године уредно походити своју сеоску земљоделску школу и учитељима у њој при предавању помагати с правом да и сам учитељ и основне школе постане под условом §. 358. овог предлога.

§. 384. Ове сеоске земљоделске школе, свака у свом месту, имају своју примерну њиву од 5.—20. ораћих дана, коју одраснији ђаци од почетка 12. год. обрађују а и судски затвореници или они који не могу платити личну порезу ил какву новчану казну.

А приход иде на ползу окруж. школске касе.

Надзор на рад у тим њивама осим месног суда врше и професор и учитељи земљоделске школе, учитељ месне основне школе, онајвише ђаци окр. земљоделске школе свршени и несвршени, сваки у свом

месту. *Пети део те баште или њиве јесте учитеља основне школе, тога места.*

§. 385. Трошкове око алата, орања и коситбе детелине и бољих трава исте њиве и око одржања школе и њеног послужитеља сноси село исте школе.

§. 386. Њиве ове треба да су крај река или потока и на местима неподводним са долаповима за заливање по што ближе школи.

А где реке или потока нема, ту воду за заливање треба на други начин имати.

§. 387. Даље уређење ових сеоских земљоделских школа такође ће министар просвете са главним школским саветом са законодавном влашћу учинити.

§. 388. *Ни у окружним ни у сеоским земљоделским школама разреди се неповторавају а предмети су једни и исти.* (Све читанке са сликама.)

Г.

Варошке веће школе.

§. 389. Свака окр. варош а у Београду свако одељење има ће:

а), своју женску већу варошку школу са 4. разреда;

б), своју мушку занатлијску школу са 4 разреда; и

в), своју мушку трговачку школу са 4 разреда.

§. 390. Школа ових има толико бити у једној вароши или кварту како ће свака школа с више разреда заједно имати од 25—50 ђака, а ако су разреди одвојени, како ће имати од 40—60 ђака. А морају их походити сва мушка и женска деца — осим оних која се буду учила у гимназијама или вишој државној девојачкој школи или другим којим школама.

§. 391. Предмети за женске варошке школе у више читанака раздељени, односиће се, осим предмете за опште нужно

знање, још више и на предмете који су женскињи потребни као женама и матерама, гди најпре долазе и њихови ручни радови а највише кројење и шивење рубља уопште и одела њиховог и дечијег, готовлења јела итд.

Нарочите учитељке и учитељи за ручне радове и готовлење јела, успремање куће, прање посуђа и у опште за све, што једној газдарици треба, имају се спремити тако, како ће у исто време они моћи, и по земљоделским сеоским школама, девојкама предавати за њих потребне радове, готовлење јела, прање итд.

§. 392. У женским школама предмете за више образовање, објашњава ће и предавати 1. или више професора и учитеља окруж. гимназије, трговачких и занатлијских школа као придодати, а управа и остало стоји пред учитељицама.

§. 393. У осталом министар просвете са главним школским саветом и законодав. влашћу уредиће све што треба у ове три школе, које се и на такве школе по неокружним варошима и варошицама односити има.

§. 394. *Учење у све три ове школе траје целе године у радне дане у женским школама по 4 часа дневно, а у мушким 2 до 3 часа осим месеца јула и прве половине Августа кад је одмор и засад може се удешавати тако, да оно што више буде у локалима основних школа и окр. гимназије, а у часове кад те школе не раде.*

Некад часове могу имати пре ове, а некад основне школе.

§. 395. Бази трговачких и занатлијских школа у исто време школовања биће а по занатима и трговинама који се на шта упути, чему њихове газде не могу се противити.

§. 396. А учитељи и учитељке женских варошких виших школа и занатлијских школа, који буду вешти у кројењу сељачког народног одела, ткању и предиву за

шта их треба спремити, биће дужни по сеоским општинама по 20—30 лекција годишње дати девојкама сељачких земљоделских школа како министар просвете са окружном школском управом уреде.

Д.

О гимназијама.

§. 397. Свака окруж. варош има по једну гимназију са више реалног знања, а са 7. разреда, у коју долазе она деца која основну школу с добрим успехом сврше, а рада су више школовати се.

§. 398. Поред осталих предмета треба написати и један подпун речник *свију словенских језика*, граматике за сваки језик, па то само обавезним чистим читањем упознавати.

А читање таково да буде и по свима школама осим основних.

Граматике да имају и нужне разговоре српско руске, српско чешке итд.

Остали европски језици: немачки, француски или још који само по један да је за гимназију обвезан, који се и родитељем или старатељем при упису избере.

Е.

О школској управи.

§. 399. Осим министра просвете и црквених дела са досадањим прегледом — ревизијом — школа, основним школама управљају:

1., *Гимназијама, земљоделским и варошким вишим мушким и женским школама* њихови управитељи и савети професора и учитеља сваке те школе, као по гимназијама.

2., *Основним школама свуда и школама земљоделским по селима:*

а., односно набавке потреба школских и учитељевог уредног долажења у школе и

поступања с ђацима и грађанством и њихова владања у опште, државник у општини и општински и местни судови и одбори у општини;

б., односно свега тога под а., и самог напредка и метода у школи *окр. школска управа*, коју чине: савет окр. земљоделске школе са 1-м професором од професора гимназије и 3 учитеља основних и осталих школа из окр. вароши или што ближих школа, које збор учитеља основних школа за сваку годину буде изабрао.

Управа ова под б., прима жалбе и тужбе против учитеља од управе из тач. 2. под а., овог §-а и сваког у опште због њиховог владања и рада, узима на њих од учитеља изјашњење, наређује ако треба или се захтева ма од које стране и испит сведока код дотичног државника и општ. суда заједно или код ког другог, ако би државник или кмет надлежни били изузети из узрока по којима се иследник кривице, по цетој глави крив. пост. искључује, и по свршеном извиђају са својим мњењем и примјетбом учитељевом на исказ сведока, који се и пред учитељем имају питати и по захтеву овог и заклетти их, спроводи акта министру просвете на даље решење његово.

§. 400. Управа месна кад је хитна нужда, даје учитељима отсуство за 3. дана, које се код окр. школске управе мора оправдати; окружна школска управа даје отсуство учитељима у нужди и прекој потреби на 7. дана које се код министра просвете има оправдати, а на веће време отсуство учитељу даје министар просвете.

§. 401. Окружној школској управи, учитељи дају и прописна извешћа о школама и њиховом стању, а ова министру просвете, и жалбе због оскудевања у законим потребама, за које се даље управа преко државника у општини или окр. савета стара с толиким правом да прописне потребе свакој школи и сама ова управа погодити и на-

бавити има на трошак дотичне општине или места, где год би надлежне општине или места за то немарне биле, који трошак после надлежни државник од општине или места дотичног наплаћује из општин. касе или сразмерним према порези прирезом на све пореске главе у месту.

ХЦ.

О црквама и манастирима и о свештенству њиховом и парохијама.

А.

О црквама, свештенству и парохијама.

§. 402. Цркве и њима припадајућа имања својина су оне општине у којој су и оне их подижу, оправљају, одржавају и украшавају.

§. 403. Свака, по овоме закону уређена општина, дужна је имати по једну цркву, а по већини гласова на своме збору може их имати и више на местима где већина хоће.

§. 404. Цркве по својој величини као и општине деле се на 5. редовних класа које виша црквена управа са министром просвете и грађевина пројектирати и законодавној власти на узаконење поднети имају.

§. 405. Општине моће и веће цркве правити, кад то хоће две пуне трећине свију гласача, који на општин. збору имају право гласања, а по плановима који ће се истом влашћу пројектирати и одобравати.

§. 406. Исте власти пројектира ће и законодавној власти на узаконење поднети закон: какве украсе и намешће и у опште

ствари које класе цркве морају имати по својој каквоћи, количини и вредности, а општинама стоји на вољи то и у већој и бољој количини, каквоћи и вредности имати.

§. 407. Сваки свештеник имаће за парохију по 200 до 250. кућа; проте по 300 кућа. У тај број кућа рачунају се и кирајдије.

Број тих кућа од 200—300. дакле број парохија општине на својим зборовима већином гласова одређују.

§. 408. Свака парохија има по 1-г свештеника кога при будућим постављанима свештеника избере црквена окружна управа са одбором општине којој свештеник треба, од свију богослова из округа које им надлежни архијереј упути да окружној црквеној управи лично са сведочбама извесног дана предстану, и од свију свештеника који би за исту парохију молили.

А ако у округу нема их бар 5. лица који се тако за свештеника којој општини предложити могу, надлежни ће архијереј тај број допунити богословима или свештеницима из осталих округа епархије своје или осталих епархија.

§. 409. Тако изабраног затим архијереј рукополаже односно поставља и синђелијом одма утврђује на изборно место.

§. 410. Кривице и иступи због којих се свештеник може казнити или са парохије преместити или чина лишити, прописане се законом.

§. 411. Сваки свештеници, за свој поса свештенички *па* ма колико их исти поса у једану вршило осим награде за учитељовање који се за учитеље приме, — има ће награду од народа коме служе овако:

Од куће у којој старешина односно бећар или слуга плаћа годишње порезе личне, или личне и на имање свега:				За свако знамење и крштење.	За сваки испит, оглас и венчање	За вакоопело, волицу и спровод до гроба.	За волицу о славама и свеслужбе у цркви и литије.
—	—	до	20 динара	1 динар	4 динара	2 динара	0 — —
од	20	"	26 "	2 "	6 "	4 "	1 динар
"	26	"	40 "	3 "	8 "	5 "	1 ¹ / ₂ "
"	40	"	60 "	4 "	10 "	6 "	2 "
"	60	"	80 "	5 "	12 "	7 "	2 ¹ / ₂ "
"	80	"	100 "	6 "	14 "	8 "	3 "
"	100	"	150 "	7 "	16 "	9 "	3 ¹ / ₂ "
"	150	"	200 "	8 "	18 "	10 "	4 "
"	200	"	250 "	9 "	20 "	11 "	4 ¹ / ₂ "
"	250	"	300 "	10 "	22 "	12 "	5 "
"	300	"	350 "	11 "	24 "	13 "	5 ¹ / ₂ "
"	350	"	400 "	12 "	26 "	14 "	6 "
"	400	"	500 "	13 "	28 "	15 "	6 ¹ / ₂ "
"	500	"	на више	14 "	30 "	16 "	7 "

§. 412. О сваком крштењу, венчању и опелу свештеник је дужан сваког месеца поднети бесплатно суду своје општине изводе из протокола крштених, венчаних и умрлих и предати их, ако у исто време општински суд у књигу свештеникову а овај у општинску, која ће се прописати упише пријем тих извода, свештеник с записком ко му је зарату платио а суд са записком колико свега годишње плаћа порезе старешина куће односно бећар или слуга коме је свештенички рад и када извршен а за ког нема примјетбе, да је таксу за то платио.

А ако то суд не хтедне извршити, то се извршује код државника или у окр. савету на трошак криве стране.

Према томе ће суд општински или одељење не наплаћени приход наплаћивати и свештенику то најдаље за месец дана исплатити из општинске касе па ма општински суд и не наплатио све што свештенику за рад припада.

Таксу неплаћену за волице о слави и свештенодејству у цркви и литијама, суд ће наплаћивати уз сваку полгодишњу порезу по пола и свештенику то кад и порезу предавати.

Држава јемчи за ту награду свештенику и окр. финансијска управа месечно односно полгодишње исплаћује је, кад год би свештеник показа речену књигу, *иа се из ње не би видело да је свештеник своју награду добио*, а држава ће после то од општине преко државника наплаћивати са 10% интересом од исплате свештенику, до наплате.

За рад свештеников онима, који су тако сиромашни да никакав па ни лични порез не плаћају, свештеник нема награде.

§ 413. Осим тога свештеник није дужан ником следејуће послове вршити док му се не плати:

1., За молитву болеснику — ма колику; а., код своје куће или код цркве пред службу и до подне у празничне дане 1 дин.

- б., код куће болесног 2 динара.
- 2., За масла болеснику код своје куће или у први у празничне дане 10 динара.
- 3., За сваки извод из протокола крштених, венчаних и умрлих по 2 динара.
- 4., За месечне водице и ломљење колача о славама 12 динара.
- 5., За водоосвећење кад се свештеник нарочито позове 2 динара.
- 6., За освећење новог дома 5 динара.
- 7., За спомен читуље о задушницама 50 п. дин.
- 8., За прелив гроба приликом изласка свештениковог на гробље по другом послу или о задушницама или за прекад кољива за сваки тај поса по 50 п. д.
- А кад се свештеник нарочито зове за те послове кући позивача или на гробље онда 4 динара.
9. За читање једног Столпа еванђела над умрлим 5 динара.
- 10., За читање 1 катизме псалтира над умрлим 5 динара.

Лица, која само личну порезу дају, плаћају $\frac{1}{4}$ део такса овог §-а.

§. 414. Осим тога сваки свештеник, који има својства за учитеља основне или земљоделске школе прописана, има право и дужност да до своје пуне 40-е године буде учитељ у једној већој или у две мање основне или земљоделске школе у својој парохији с платом како је речено у §. 361. овог предлога.

§. 415. За већу школу сматра се школа која има 30—50 ђака, а за мању која има испод 30 ђака.

Б.

О фонду за подпору свештеника и њихове фамилије.

§. 416. За издржање свештеничких удовица до њихове удаје или смрти, свештеничке деце после смрти очеве и то мушке до пунољетства или пре тога док не од-

почну самосталну радњу, а женске до удаје, и родитеља самораних, који су сиротног стања, да се без подпоре ове не би могли издржати, а за рад су неспособни, и за подпору остарелих и за службу свештеничку онеспособљених свештеника, при свакој окруж. финансијској управи установљава се: „фонд за подпору свештеника и њихове фамилије,“ са којима се рукује као и са осталим фондовима при истој управи.

§. 417. Фонд овај саставља:

а., главнина, која се ради ове цели налази при управи фондова и која ће се на сваки округ поделити према броју свештеника у округу за које се ести фонд и установљава;

б., из редовних улога, које ће чинити свештеници сваке године док као свештеници служе, а сваки према класи од које жели имати подпору, а класе су ове:

I. класа годишње по 200 динара, која даје пензију као чиновнику од 5000 динара.

II. класа годишње по 160 динара, која даје пензију као чиновнику од 4000 динара.

III. класа годишње 120 динара која даје пензију као чиновнику од 3000 динара.

IV. класа годишње по 100 динара, која даје пензију као чиновнику од 2500 дин.

в., таксе од синђелија;

г., новчана казна свештеника и калуђера;

д., интерес од капитала овог фонда;

е., завештања и добровољни прилози; и ж., имање свештеника који без законог наследника умре.

§. 418. Које класе улог буде који свештеник улагао, од те ће и пензија њему и фамилији давати се исто као и чиновницима (§. 17. зак. о чиновницима) јер означени улози стоје као 4 према 100 колико и чиновници улажу по §. 5. зак. о чиновницима.

§. 419. Покаже ли се, да означени приходи нису довољни да подмире расход, држава ће у исте фондове унети потребне суме, као основу истим фондовима, на који

је начин и фонд за пензијоновање чиновника основан.

§. 420. У осталом даље уређење ових фондова да буде по основима, који важе за чиновничке пензије и њихове фамилије.

В.

Окружна управа цркве и свештеника.

§. 421. Осим архијереја и њиховог сабора и министра просвете и црквених дела, који стоје на врху црквене управе по закону садашњем, док се нов не изда, сваки округ има своју црквену управу.

§. 422. Управу ову саставља:

а., окружни прота;

б., 2 свештеника, које збор окр. свештеника на 3 године бира већином гласова;

в., 1 калуђер из округа кога надлежни архијереј избере и постави на неизвесно време; и

г., 3 несвештена лица из окр. вароши, које збор свештеника на 2 год. бира, као људе у које се нада да ће својом образованошћу и одавношћу према цркви и народу најбоље послужити цели ове управе.

§. 423. Управа ова врши своје послове:

а., у месечним зборовима својих чланова кад их најмање $\frac{2}{3}$ мора бити и који раде док се послови не порешавају; и

б., преко окруж. протe, који сваког радног дана са својим капеланом врши текуће послове у канцеларији управе или код своје куће, тј. ту дочекује и саслушава лица, која имају посла по црквеним стварима, прима од њих тужбе, жалбе, молбе, предлоге и управи их на решење предаје; води разне књиге за управу цркве прописане, деловодство, архиву, експедицију итд. и решене предмете израђује.

§. 424. У свакој седници управе председник је окружни прота, или у његовом одсуству од чланова управе изабрани свештеник.

Деловодство с протом, као што је речено, врши његов капелан, а кад је већа и важна потреба, управа га раздаје и осталим члановима управе, који се на исти посао према својој спесобности употребити могу.

§. 425. Окружни прота за овај рад има осим своје парохије од 300 кућа још и од државе 100 динара, а његов капелан парохију од 200 кућа, који и протину парохију по могућству служи.

Остали чланови управе служе из почасти, а они са стране за време седница имају подвоз општински и трошак који цео округ плаћа по такси која за чиновнике и остале буде важила.

§. 426. Управа ова има свој печат а и канцеларију коју округ издржава.

§. 427. Управа ова врши све оне послове, које су до сад вршиле епархијске конзисторије по §. 38 до 43 зак. о цркв. власт. односно управе, богослужења, доброг служења у цркви, украса, подизања и оправљања цркви и манастира, владања и вршења дужности свештеника и црквеног и манастирског имања, које ће се још боље законом уредити.

§. 428. Управа ова прима, извиђа и пресуђује тужбе против свештеника због њиховог хрђавог владања и неуредног вршења послова, у колико за то друге власти према законима не буду надлежне, против чије се пресуде изјављује жалба надлежном архијереју, под кога ће се председништвом организовати „свештенички дисциплинарни суд“ из 1-г свештеника, 1-г калуђера, 1-г професора, 1-г судије окр. суда и 2 грађанина, који овај посао из почасти врше и које на 3 год. бира надлежни архијереј.

Деловодство у овом суду и деловодство епископове канцеларије одправља ђакон епископов.

§. 429. Ђакон епископов има годишње плате 2000 динара и плаћа га држава, који има остала права чиновника по закону о чиновницима.

§. 430. У осталом поступањ и закон овај за црквену управу и круг архијерејске власти и рада и дисциплинарног суда прерадиће се с погледом на основе у §. §. 102. 120. 175. и 191 итд. закона о црквеним властима.

Г.

О манастирима.

§. 431. Манастири немају парохија, но калуђери њихови живе и издржавају се:

- а., од прихода имања манастирског;
- б., од свештенодејстава, која се по чијој жељи у манастиру сврше а по такси за свештенодејства одређеној;
- в., од добровољних прилога.

§. 432. Манастире подиже, одржава и украшава држава, у колико то сами они не могу учинити из својих фондова, који имају стајати при окружним финансијским управама и састављати се из садање главнице манастирске, $\frac{1}{3}$ чистих годишњих прихода манастирских и интереса на те новце.

§. 433. Манастирима у округу управљају осим веће црквене управе још и

- а., црквена окр. управа; и
- б., манастирска управа.

§. 434. Манастирску управу саставља:

- а., архимандрит или игуман или настојатељ манастира;
- б., сви остали калуђери манастира; и
- в., 1 свештеник и 3 грађанина из места манастира или најближих места манастиру и 2 образованија лица из окружне вароши, које црквена окружна управа избере на 2 године за сваки манастир особено.

§. 435. Ова манастирска управа у почетку сваког пролећа, лета, јесени и зиме чини у манастиру свој збор, на коме најмање $\frac{2}{3}$ чланова има бити и наређује вишином гласова а под председништвом кога збор управе сваког пролећа бира из својих чланова:

1., како се које имање манастирско има обрадити;

2., шта се од покретног имања и на који начин има продати, а шта за издржавање калуђера задржати;

3., одређује плату калуђерима истог манастира према приходима манастира но тако, да 1 јеромонах и синђел не може имати више или мање од $1\frac{1}{2}$ динара на дан; игуман или настојатељ од 1—2 динара на дан, а архимандрит од $1\frac{1}{2}$ до 3 динара.

Но ако су новчани приходи тако мали да преко осталих трошкова и $\frac{1}{3}$ њихове, која иде у фонд манастира (§. 432 овог предлога) то не може се дати, онда се исти приход према тим цифрама сразмерно дели.

4., Извиђа и даје мњење ко је од калуђера крив, ако се шта у манастиру није израдило на време и како треба, или је шта пропало као и о њиховим свађама и владању па то и осуђује:

- а., постом до 40 дана;
- б., одлучењем од опште трпезе до 40 дана;
- в., одузимањем плате до 3 месеца;
- г., премештајем у сиромашнији манастир у епархији;
- д., предлогом за разчињење.

А незадовољни може се жалити на то најпре окр. цркв. управи а после и надлежном архијереју и суду при њему.

5., *дејствује да се потребан број затвореника даје манастиру за радове при манастиру о храни манастира.*

6., контролише повремено уредност вођења

а., рачунског новчаног дневника прихода и расхода;

б., дневника шта је ког дана који калуђер радио, а шта слуге и надвичари са према подписом свију калуђера или где је био.

в., инвентара — регистра — набављених и набављаних не потрошених мртвих ства-

ри, као: књига, кола, астала, столица, кревета и т. д. и т. д.

г., регистра живе стоке и приплода исте са према забелешком, кад је шта од исте продато, потрошено, скапало, и са позивом на Бр. решења управе ако га има.

д., дневника примања и трошења хране, пића, шљива и т. п.

§. 436. Форме тих књига и начин њиховог вођења прописале архијерејски сабор са министрима финансије и просвете, а водиће их старшина манастира и остало братство како манастирска управа то разделила буде.

§. 437. Књиге и рачуне те у манастиру прегледаће годишње и контролор финансијске окр. управе са 1 чланом црквене окр. управе које ова одреди и са 3 члана манастирске управе, које ова управа одреди, а све по правилима и сљедима контролним.

§. 438. Окружни савет и окружна црквена управа а нарочито земљоделски окр. савет позвани су да манастирску пољску привреду ради угледа и такмице награђују у ползу манастирске касе и одличних калуђера, где год би то одликовање заслуживало се.

§. 439. У осталом што важи за цркву и црквену управу то важи и за манастире и њихову управу.

§. 440. Манастирска имања и приходи не плаћају држави и ником никакве порезе или трошарине, а за све и најмање спорове манастира о имању, правима и обвезама манастира надлежни су окружни и већи судови и има их водити лице, које окружна црквена управа на то одреди и овласти.

А, хоће ли се спор водити или не, решава манастирска управа.

А за веће ствари преко 1000. динара, још и црквена окружна управа.

XIII.

О грађевинама у округу и управи грађевина.

А.

О грађевинама у опште.

§. 441. Све грађевине у округу јесу или
а., државне;
б., окружне;
в., општинске; или
г., местне (сеоске и варошке)

§. 442. Државне грађевине у округу јесу:

а., жељезнице;
б., друмови који кроз округ пролазе те окружну варош једног округа везују са осталим окружним варошима;

в., друмови из окр. вароши до ђумрука;
г., све ђуприје на тим државним друмовима под б. и в.

д., све пограничне стражаре и погранични плот;

е., владаочев двор, скупштинска кућа, народно позориште, гимназије и све школе веће од гимназије, све зграде, здања и у опште грађевине које служе за канцеларије министарства, за митрополију, за епископије, касарне, радионице и заводе државне, за ђумруке, при рудокопњама, при минералним водама државом подигнуте, садање поште и мензулане и све што подигне држава за државну потребу.

§. 443. Окружне грађевине јесу:

а., здања за окр. суд, окружне управе, окружне земљоделске, трговачке и занатлијске школе, окружне болнице, радијонице и остали заводи и које окрузи за своје потребе у будуће подигну.

б., путови које општине са општинама везују и ђуприје на њима.

§. 444. Општинске грађевине јесу:

а., основне школе које се за целу општину подигну;

б., земљоделске сеоске школе које се за целу општину подигну;

в., цркве и капеле;

г., општинске суднице, општинске болнице, општинске механе, радијонице и заводи и у опште грађевине које себи општине подигну за целу општину.

д., главни путеви који поједина места или села из места општинске суднице везују са судницама, школама и црквама појединих села у општини и ђуприје на њима.

§. 445. *Сеоске или местне грађевине је су:*

а., сеоске или местне основне и сеоске земљоделске школе, суднице и цркве и остале грађевине које само за једно или више — а не за сва — села у општини служе и тим се селима подигну.

б., сви остали путеви и ђуприје по селу или месту који служе селу и свезују га са главним општинским или окружним или државним друмом, а не спадају у путове или друмове о којима је реч у горњим §.§.-ма.

Б.

О државним грађевинама у округу.

§. 446. Све државне грађевине у округу подиже, одржава и оправља држава.

§. 447. Друмови деле се на толико одељења колико су по хиљаду метара дугачки и сваки предузимач има право по једно или више одељења јавном лицитацијом за грађење или оправљање предузети.

§. 448. Свака ђуприја засебна је грађевина и особено се предузеће грађења исте лицитира, као што и свака друга грађевина засебна, има се особено за предузимање грађења лицитирати.

§. 449. Све грађевине државне у које спадају и друмови, врше се преко предузимача, који на јавној лицитацији пристаје да грађевину за најмању цену од осталих предузимача начини или оправља.

§. 450. За свако предузеће мора бити јасан уговор и где треба с планом, а свака лицитација мора бити јавна и преко званичних новина објављена са подлуним изложењем уговора о свакој грађевини и у свакој објави.

Грађевине до 10.000 динара објављују се тако 3 пут једно за другим; од 10.000 — 100.000 динара 5 пута једно за другим, а за веће суме 10 пута једно за другим.

Грађевине од 100.000 динара на више имају се тако и у страним пограничним државама објавити.

§. 451. Да ли треба какву државну грађевину подићи, или оправити изјављују министру грађевина:

а., или окружна грађевинарска управа;

б., или окружни савет;

в., или поједине општине и надлежатељства.

Изјаве те увек иду преко малог окруж. савета и са мњењем истог.

§. 452. Кад год се има каква грађевина подићи или оправити, осим предрачуна који ће се у министарству грађевина састављати и као тајна чувати, има ће се предходно о том саслушати најпре мњење окружне грађевинарске управе, која ће према уговору и стању ствари и свој предрачун сачинити, који је само за решавајуће о прављењу грађевине јаван, а затим и мњење окруж. мал. савета, коме се и уговор и предрачун окр. грађевинарске управе има на примјетбу дати, па тек после министар грађевина кад увиди мњења и примјетбе окруж. мал. савета и окр. грађевинар управе решава: хоће ли се грађевина или оправка предузети.

А за грађевине преко 5.000 динара увек треба и одобрење скупштине.

§. 453. Кад се тако од министра грађевина или скупштине реши, да се грађевина каква изнова предузме или постојећа оправља, онда ће окружна грађевинарска управа посо даље продужити и о извршењу ста-

рати се, под контролом и надзором министра грађевина и окружног савета.

§. 454. А кад министар грађевина одбије предлог за мању државну грађевину, које се има решењем чинити, предлагач има право жалбе народној скупштини која издаје коначно решење.

§. 455. Лицитације за предузимање грађевина врше се у окруж. вароши или где мали окр. савет и окр. грађевинарска управа даду мњење а пред окр. инжињером и два до 5. чланова из окружне управе грађевинарске и окр. савета, које мали окр. савет одреди, и то за грађевине до 1.000 динара на 10 дана, на грађевинама од 1.000—10.000 дин. на 15 дана, на грађевинама од 10.000—100.000 дин. на 1. месец а на већим грађевинама на 2. месеца после последње објаве у новинама.

§. 456. При лицитацијама примају се и писмене понуде, а да предузимач не долази лично, потврђене судом окружним или којим државником, ако се и кауција положи управи лицитације ма преко кога.

§. 457. Сваки предузимач дужан је при лицитирању положити и кауцију по 10% од вредности која се за најмању у уговору предпостави; и кауција та по лицитирању враћа се лицитантима осим онога на коме је грађевина остала, која према уговору служи за сигурност доброг извршења уговора и накнаде могуће штете.

§. 458. У осталом сва наређења садањег закона о подизању јавних грађевина, за државне грађевине важе, која су од §. 5—до 35. изказана у колико се преднаведеним наредбама не мењају.

В.

О грађевинама окружним.

§. 459. Окружне грађевине подиже и оправља народ округа коме грађевина треба.

§. 460. Потребу грађевине ако које већ

и самим законом нису наређене предлажу окр. савету написмено:

а., Општински и сеоски судови или њихови одбори и остала надлежатељства у округу;

б., Окружни мали савет и окр. грађевинарска управа;

в., 50. грађана из општине, села или места.

§. 461. За грађевине ове као и оне које се по самом закону имају чинити кад се за њих мора учинити трошак или труд који по предрачуну има изнети до 5,000 динара коначно решава окруж. мали савет, од 5,000 до 10,000 дин. окр. велики савет, од 10,000 до 20,000 динара, најпре окр. вел. савет па министар финансије, а за веће грађевине најпре окр. вел. савет, па министар грађевине, па народна скупштина.

§. 462. При сваком овом решењу о грађевинама овим увек се има саслушати и мишлење окр. управе грађевинарске и предрачун од исте прибавити са планом од исте грађевинарске управе где год овај треба.

А планови за школе, цркве и надлежатељства окружна саставиће се у министарству финансије.

Окружни савети могу наредити да се за веће грађевине исти планови од нарочитих вештака саставе или предлагати да се они састављају у министарству грађевина.

§. 463. За сваку окруж. грађевину морају бити и уговори састављени од дотичног малог окружног савета и окр. грађевинар управе, који подлеже прегледу и измени министра финансије или скупштине кад коначно одобрење грађевине зависи од решења министра финансије, или скупштине.

§. 464. И окружне грађевине, у оном, за што се мора новцем плаћати, врше се преко предузимача који се на јавној лицитацији посла или набавке по најнижу цену прими, пошто се предходно објави у

новинама како уговор сав тако и дан лиценцијације онако и у онаким роковима како је и за државне грађевине у овом предлогу речено.

§. 465. Кад се коначно реши да се каква грађевина изради, и кад и лиценцијације буде онда за одобрење лиценцијације надлежне су да је коначно реше оне исте власти које и грађевину имају да одобре. Но где то одобрење чини народна скупштина онда место ње одобрење лиценцијације или не одобрење решава министарски савет осим ако од лиценцијације до састанка скупштине неће проћи 15. дана.

§. 466. Кад се већ и лиценцијација одобри онда се о извршењу уговора старају окр. мали и велики савети а поглавито окруж. грађевинарска управа.

Но свакад између одобрења грађевине и лиценцијације исте, мора се потребни новац прикупити и при окр. управи финансијској држати и њом интересирати до времена кад ће требати па тек после лиценцијација има бити.

§. 467. После, све примјетбе и жалбе односно грађевине и тачног извршења уговора за време кад се ове праве могу се чинити од свакога свима властима које су надлежне да по овом закону о њима решавају.

Решење коначне власти за одобрење грађевина на сваку примјетбу или жалбу коначно је.

Исте власти надлежне су тако и да решавају хоће ли се какав спор код редовних судова против кога и под чијим заступањем од стране округа водити или обезбеђења тражити због неиспуњења уговора о грађевини и за накнаду штете због тачног не испуњења, које може бити и за 10. година после пријема грађевине од комисије.

§. 468. По свршеном послу окр. савет и окр. грађевинарска управа одређују комисију из 3—5 лица која ће грађевину

примити и дати им подпуно извешће о извршењу уговора. Но мњења или извешћа исте комисије не стоје на путу ни предлагачима грађевине ни властима које су о одобрењу исте решавале да за 3. године после пријема грађевине поступају против узрочника ма какве штете и ма од кога учињене решавањем о грађењу које грађевине или не извршењем уговора о истој или немарним и не вештим или не савесним закључивањем уговора.

§. 469. Кад се праве или оправљају окружни путеви или друмови увек ће се цела дужина путова, који се у једној години начинити или оправити имају, разделити на толико части колико има у округу порез плаћајући глава, и на сваку општину или одељење вароши или на село и место по толико колико у њима има пореских глава, па те делове, та места и правиће свуда једнако т. ј. свуда у свему по уговору који окруж. грађевинар. управа са окружним м. саветом саставили буду.

А кад окр. велики или мали савет сам или по предлогу надлежних за предлагање за боље нађе, он може и грађење путова по саслушању и пристанку већине пореских глава у округу решити и предати предузимачу но у свему онако као што бива и са грађењем државних друмова, као што могу и општине своје делове пута тако преко предузимача извршивати.

§. 470. Кад се нареди да се шта народним надницама изврши, окр. велики савет одређива ће сваке године цену тим надницама на човека, на кола, на коња, вола и т. д. и свком ће од воље стојати или да припадајући део наднице исплати, или да надничара за себе и стоку најми или сам лично да ради са својом запрегом или без ове, како се кад за који посао буде наредило окр. саветом што се при свакој такој грађевини има тачно, јасно и праведно одредити.

Општински, сеоски или месни судови

прва су, а одбори општински коначна власт колико који да сноси таковог терета.

§. 471. Да се правилно и подпуно и у време уговорено и наређено изврше или оправе друмови са ћупријама осим окр. савета и окр. грађевинарске управе надлежни су и општински и сеоски судови, одборници и државници по општинама да се старају сваки у свом кругу, месту, селу или општини, јер за неизвршење судије општинских или сеоских судова и одборнике осуђиваће окр. савет на ползу окр. касе сваког на 50 до 100 динара, у другом случају од 100 до 200 динара а после у сваком другом случају по 300 динара. —

А чланове окр. савета и окр. грађевин. управе осуђиваће тако министар грађевине. —

Осуде те чиниће се или по тужбама предлагача за грађење друмова и ћуприја или речених власти које су надлежне за осуду, а свакад само по саслушању онога који би се судити имао и испиту и оцени његових док за.

§. 472. Осуђени тако могу се жалити против осуде окр. савета министру грађевине а против осуде министра грађевине министарском савету.

§. 473. У осталом важе и остала наређења садањег закона о грађевинама за све окр. грађевине у колико се она досад наведеним не замењују.

Г.

О општинским и сеоским грађевинама.

§. 474. Општинске и сеоске грађевине подиже и оправља народ, општине, места или села коме грађевина треба и грађевине општинске о општинском, а сеоске и месне о сеоском и месном трошку и труду.

§. 475. Потребу ових грађевина, а које већ и самим законом нису одређене, предлажу они, који и окруж. грађевине предлажу.

§. 476. За грађевине те или оне које се по самом закону имају радити кад се за њих мора учинити трошак или труд, који ће по предрачуну стати до 10.000. динара коначно решава општински одбор, за веће од 10,000. до 50,000. динара општински збор, а за веће окр. велики савет по овај по саслушању општинског збора.

§. 477. Школе и цркве општинске, сеоске или месне, правиће се по плановима како је законом уређено, а планове за остале грађевине њихове, где требају, правиће окр. грађевинар. управа без нарочите награде.

§. 478. Уговоре о свима грађевинама општинским, месним или сеоским састављаће општински суд и одбор сам или преко вештака, и на одобрење га подносити оној власти која је коначна за одобрење грађевина.

§. 479. Кад год се за ове грађевине мора новац издавати он се предводно има скупити и грађевина предузимачем вршити а погодба са истима биће или средством лицитације као и код грађевина окружних или средством одређене комисије, како нареду они који о грађевини решавати имају.

§. 480. Исте власти решавају и ако треба од кога шта судом тражити или осигурати што би из неиспуњења уговора о грађевини излазило, које може бити и за 10 година после примљене грађевине.

§. 481. О извршењу грађевина ових стара се за општине општински а за села и места сеоски или месни суд и одбор, са 3—7 повереника које одређују власти које су о грађевини решавале, које и имају грађевину кад се она сврши

А за школе и цркве важи још и нарочито законо наређење.

§. 482. Путови и друмови општински од општине врше се у свему као и окружни, а сеоски како сеоски суд и одбор пареде.

§. 483. У осталом све, што је овим предлогом о окружним грађевинама у §§-ма 459—473 речено то важи и за општинске и сеоске грађевине у колико се то на општине применити може, као што важе и остала садања законска наређења о истим грађевинама у колико овде нису замењена.

Д.

О грађевинарској управи.

§. 484. Сваки округ има своју грађевинарску управу која стоји под врховним старешинством министра грађевине и коју састављају.

а), окр. инжињер и подинжињер;

б), сви официри окр. војске који се разумевају у инжињерским стварима, које министар војске са министром грађевине одреди;

в), 2 зидара, 2 столара, 2 дунђера или цимермана, 2 шлосера и 2 трговца који с јапијом и цигљом тргују и 1 или 2 инжињера општинска или приватна ако их у округу буде.

Ове у тач. в., за управу бира и поставља окр. велики савет на две године и тако, како ће прве године једна половина коцком изићи и како ће остали увек по 2 године у управи бити.

г), по 1 одборник из сваке општине, које општински одбори слали буду.

§. 485. Чланови управе ове под а., и б., именовани, имају осим ванредног израђивања планова, уговора и надзора на грађевинама сваке седмице по једну редовну седницу за припремање послова, који ће се у редовним или ванредним седницама решавати, и за одређивање и сазив ванредне велике скупштине управине.

§. 486. Исти чланови под а., и б., са по 1-им чланом из тачке в., и г., од сваког реда позивајући једном једне а други пут друге, имају сваког месеца по 1 редовни велики скуп управе на коме се имају решавати предмети за државне и окр. грађевине у границама овог предлога.

§. 487. А кад би се на тим скуповима имали решавати и предмети који се тичу појединих села, места или општина, онда ће на те скупове исте општине, села или места слати по 3 своја одборника, о чему ће управа из чланова а., и б., §. 484. ов. предл. позив дати.

§. 488. Министар грађевине саставља ће и на узаконење предлагати правила која би се на потпуније уређење овог закона и ове управе односила.

XIV.

Окружна војска.

§. 489. Сваки округ има своју стојећу а и народну војску.

А.

Стојећа војска.

§. 490. Стојећу окружну војску састављају сви младићи из округа од пуне 18-е па до навршетка 23-е године и војници сваке те године долазе у окружну варош где је окр. команда те се целог месеца Маја и Августа вежбају, а осталог времена код својих су кућа.

§. 491. Из тих, који су навршили 21. па до почетка 24-е године узима се потребан број младића за државну стојећу војску са изузетцима који се и сад чине по садањем закону о регрутовању, у којој они за две године служе прве године прва половина: Марта, Априла Маја, Септембра, Октомбра и Новембра, а друга половина Јуна, Јула и Августа, Децем. Јануара и

Фебруара, а друге године, прва половина Јуна, Јула и Августа, Децем., Јануара и Фебруара, а друга Септем., Октобра и Новембра, Марта, Априла и Маја, дакле тако, како ће сваки у две године по једно годишње време или свега по једну годину у стојећој државној војсци служити.

§. 492. А после те службе у стојећој окружној и стојећој државној војсци и чим ко наврши 23 године, он долази у народну војску.

§. 493. Од службе у стојећој државној војсци ослобођавају се само ђаци уопште они који сврше окр. земљоделску школу и према §. 374. и 375. ов. предлога и телесно неспособни младићи као и учитељи, свештеници, чиновници и званичници државних надлежатељства који то буду у време служења у истој војсци.

§. 494. Стојећу окруж. војску у мирно и ратно време одева и рани округ оделом и ратном какву велики окружни савет пропише без обвеза да се у томе угледа на други округ, а државну држава, како законодавна власт узакони. А оделу окр. народне и стајаће војске рок је службени 4 год. које се после продаје у ползу касе окр. за куповање војеног одела.

§. 495. Оружје, оружни прибор, оружја спрема и муниција долази на терет државне касе и у мирно и у ратно време.

§. 496. Стајаћа окр. војска нема никакве плате, а државној одређује плату законодавна власт у буџету сваке године, но војницима држав. стојеће војске осим тога, њихове општине дужне су у не ратно време онолико надница накнадити колико они у војсци издангубе било у надницама при обделавању војничког имања било у новцу како окр. м. савет наредио буде по саслушању надлежних општина и вољи већине истих општина коју месни одбори изразили буду. У ратно пак време за срађивање пољских послова издаће се закон, као и за изхрану веће сиротиње.

Б.

Народна окружна војска.

§. 497. Сви Срби и српски поданици у округу осим ђака, професора и учитеља свештеника и телесно неспособних од почетка 24 до пуне 50 године старости и осим полицијских и општинских чиновника докле у тим службама буду стајали и осим дежурних чиновника, званичника и служитеља у окруж. и касац. суду као у време судских одмора, и чиновника, званичника и служитеља финансијске окр. управе састављају окр. народну војску.

§. 498. У прву класу долазе сви од почетка 23. до навршетка 35. год. а у другу класу сви од почетка 36 па до пуних 50 година.

Остали преко 50 год. ако по свом занимању и редовном уживању имају коње и волове своје, дужни су исту стоку дати по 1 до 2 комада у послугу окружној стојећој и народној војсци као и они који су млађи од 50 година па су од војене дужности ослобођени а исту стоку тако имају као и први, коју за време послуге храни округ.

§. 499. Пешаци и коњаници који су у којој класи најстарији, најпре попуне потребан број ситних части војске или и особља административног ако су за ово по способности, и коморцијска места према стању и способности за та места, а што преко тога остане, из њих се изберу најпре коњаници према стању имовном и предпостављајући од истих старије млађима, ако су старији и у стојећој војсци коњаници били, затим ко год је од оставших био топција у стојећој војсци остаје за сво време топција и у народној војсци и ако таквих нема довољан број попуњују га остали. А остали, остају пешаци *иа ма колико их било осим ко се као неспособан или законом изузет ослободи.*

§. 500. Народну окр. војску одева и рани округ о свом трошку оделом и раном какву велики окр. савет пропише, а оружје, оружни прибор, спрему и муницију даје држава. Рок је оделу 6 година а даља употреба према §. 494. овог предлога.

§. 501. Војска народна у мирно време вежба се увек у месту окруж. вароши као месту где је најлакше издржавати је и снабдевати са потребама.

И логорује и рани се по механама, кафанама и кућама а по такси која се малим окр. саветом има одређивати.

Такса за стан и храну ако окр. велики савет за боље нађе може се војсци и уносцу дати, и онда свак се о својој храни и стану брине како хоће и где хоће.

§. 502. По која варош нема довољно механа за стан пешака и не може јој ни по кућама стана дати — или свуд ако се великим окр. саветом за добро нађе, ради бољег вежбања и јевтинијег а бољег издржавања и удобности војске — велики окр. савет наредиће, те ће се о трошку округа на збориштима начинити но само од земаљских дасака и покривача око поља зборишног за једну класу а за сваку чету и остала оделења по једна кућа, на више метара једна од друге (због случајне или хотимичне паљевине) растављене, и једну за оне који у вароши ноћују, за склониште дневно од хрђавог времена, које имају бити добро покривене и добро даскама патосане.

Собе тих кућа да буду свака за удобан стан 1-г вода и особено за стан и канцеларију четовође, писара и комесара четног или других оделења и њихову канцеларију.

И све те куће да имају простране ходнике за оружје и прибор да се ту у случају ружног времена може војска лако и осматрити, регрутовати, школовати, а и удесније становати.

На сред зборишта да се подигне такав стан за бригадни и остале штабове, веће

од чете, све уједно и за станове официра и осталих старешина преко четника.

§. 503. А ако се војска храни у логору онда се и за вод војничких куvara и њихову комору, њихов стан и кујну прави тако исто од дасака одвојена кућа понајудаљенија од осталих кућа а близу војених зборишних бунарова или чесама где реке или потока за добру пијаћу воду близу нема. И овде а ради бољег вежбања коморције и административног особља могу се подаље тако исто начинити и магацини за храну људску на једном крају и за фураж на другом крају вароши.

§. 504. Окр. народна војска за сваку бригаду, а за боље и далеко јевтиније хранење војске, да има толику трупу људи за куваре и касапеште, како и при случајном одвојењу које чете или мањег дела, може на сваку чету или мањи одвојени део доћи по 1 старији и по 1 или 2 млађа куvara и по 1 касапеш са потребном комором за ношење посуђа, доношење хране, пића, воде, дрва и уопште свега, што за готовљење јела и смештај пића једној трупи на једном месту треба и по 6 радина за сечу дрва, за готовљење јела и за помагање касапешу и куварима при готовљену јела.

§. 505. Административно особље никад се не екзерцира, но дужно је теоретично и практично знати уредбу о администрацији војске и у том вежбати се, коју као и боље уређење ситних делова војске има израдити једна комисија од официра, занација сваке врсте, војсци потребних, неколико бивших комесара, управника магацина, начелника станица и народних војника, и министром војске на узаконење поднети.

Вежбању не подлеже ни трупе куvara, занација, радина и коморција, но само су ове трупе дужне знати на случај потребе брзо стати у фронт и у удвојеним редовима правилно маширати па у томе само

и могу се вежбати који то не би знали и док то не науче.

§. 506. Сво особље административно и именоване трупе, које вежбању не подлеже кад се војска не рани у логору, но по механама, осим писара и војено-судског исељедника, кога ће свака бригада 1-г за I а 1-г за II класу имати из судских чиновника, за сво време логоровања, на зборишта за вежбање излази и стоји док се војска не регрутује и не осмотри, а после се распушта, осим ако је потреба да се ко извежба у оном што је у §. 505. речено, да треба да зна.

Коморције пак и њихова запрега и коњаници и топције са њиховим коњима увек у мирно време ноћују у вароши, местни код својих кућа а остали по механама и ових локалима, са дужношћу да у одређени час тачно у логору буду, а и у вароши у потпуном миру и реду ноћују.

В.

О регрутовању војске.

§. 507. Сваки општински и месни суд дужан је имати један тврдо увезан регистар, утврђен општинским печатом колико у њему има страна на обележеним листовима.

§. 508. У регистар тај имају бити уписани по азбучном реду сва мушка лица која су у месту настањена од најмањег до најстаријег и то најпре најстарији па за овима годинама редом како године иду.

У регистар тај поред имена сваког уписиваће се:

- 1., текући број;
- 2., име и презиме лица;
- 3., које је године рођен, а које записан у протоколе цркве тај и подпун датум рођења.
- 4., Име и презиме родитеља;
- 5., занимање лица од почетка 17-е год.
- 6., кад се који оженио;

7., кад је који умро;

8., Примјетбе: кад је који и где одселио или се натраг вратио, или од војничке дужности ослободио за време или на свагда.

§. 509. Примјетбе ове писаће се на крај имена, но одма од почетка имена, на крај чијег то имена било, и свака имаће свој текући број. Но они ће имати рубрику ужу у коју ће се записивати текући број сваке примјетбе крај имена оног кога се која примјетба тичала буде.

§. 510. Регистар тај за свако место у почетку саставиће општински и месни судови и одборници са државником у општини, писарима и свештеницима целе општине, уверавајући се из црквених књига, кад се ко родио и оженио.

А кога нема у књигама црквеним они ће бити дужни лично предстати пред иста лица која регистар састављају и ту ће им се вишином гласова оценити године старости, па толико у регистар и уписати што после за сваки случај остаје меродавно и подпун доказ и преиначити се не може, осим ако би се увидело, да је био у књигу крштених уписан, па се при регистровању то није знало, увидело или показало.

Затим, кад год се ко роди, венча и умре, свештеник ће о томе одма тачан и бесплатан извештај суду предавати и по овим ће се а под надзором државника и одбора уписивати у регистар што треба.

§. 511. Регистар такав при свакој регрутацији биће мерило кад ко у војску има се уписати, из ове исписати итд.

А по њима ће и свака команда окружна саставити један регистар за више година за сав округ и у истој форми на сваком слову све општине села и места једним редом.

§. 512. Чим ови регистри буду готови и настане регрутовање, које има бити за I класу у почетку друге половине Маја или Септембра а за II кл. у почетку Септембра као времена кад се увек народна војска I кл.

по 14 дана у оба та месеца а II-а класа свега 7 дана у септембру има регрутовати, допуњавати и вежбати, онда су дужни на зборно бригадно место доћи сви људи за I. кл. од почетка 24-е до свршетка 35 године, а за II кл. од почетка 36 до навршетка 50 год. а они из стојеће окружне војске већ су ту, — са свима кметовима и четвртином одборника општинских и ту ће регрутна комисија уз суделовање кметова и одборника најпре потпуно регрутовање а после сваке будуће године допуну регрутовања чинити овако:

1., Свака ће општина, кад се подпуна регрутација врши, једна до друге одвојити своје људе у толико врста колико их буде по годинама различних.

2., Затим ће одма из свију тих врста регрутовати се најпре сво административно особље и извојити, а за овим регрутоваће се и издвајати они који се по §. 499. овог предлога најпре регрутовати имају, редом који је ту одређен и пажњом која је ту напоменута.

§. 513. Регрутну прве године комисију састављају сви официри и подофицири окр. команде, кметови и четвртина одборника свију општина и они сви са најмање $\frac{1}{3}$ свију, већином гласова решавају: ко се за које време ослобођава од службе у народној или стајаћој војсци, пошто на бригадном зборишту лично виде оног, који се тражи или је предложен да се ослободи и пошто од народних војника места, из кога је тај, чују мишљење о узроцима из којих се ослобођење тражи.

Узроци за ослобођење само су по 1 или више њих који су у §. 493. и 497. овог предл. изложени и $\frac{2}{3}$ решавајућих комисара треба да даду мњење о испису.

Жалбе о овом коначно решава окружни мали савет пошто и он лично види регрутованог.

§. 514. Кад се регрутација или допуна регрутације сврши, кметови и одборници

а и ослобођени од војене дужности, одлазе кућама, а војска продужава вежбање и свој посао.

§. 515. А у време допуњавања регрутације осим већ уписаних у војску долазе на збориште с кметовима и по 3. одборника од општине, они, који се према годинама у стојећу окружну или из стојеће окружне у народу војску уписати имају и уписују се, а старији преко 50. год. исписују.

§. 516. Који народни војник окружне стајаће војске или народне војске никако ког дана не дође на зборно место а изостанак не оправда код окр. суда војног, плаћа казне у ползу окр. касе за одело и издржање војске, за сваки дан по 20. динара или ако то не може платити за сваки дан вежба се по 2. дана у месту окр. команде по 6. сахата на дан о својој храни после распуста војске.

Који до 2. сахата задоцни рачуна се као да је читав дан изостао, а за не пуна 2. сахата задоцњена или плаћа 10. динара у ползу исте касе или читавог дана 7. сахата вежба се после распуста војске.

§. 517. Изостанак од војне дужности оправда ће се кад се увером општинског суда докаже:

1., да је војник у време изостанка имао мртваца у кући и то за 3. дана;

2., да му се тал жена породила и ово за 3. дана;

3., да је паљевину или поплаву на имању или у суседству имао, и ово за дан ове кад је то било и за дан кад је престало;

4., да је сам он — војник — тада био болестан за дане болести и 2. дана по оздрављењу;

5., да у кући има болесника а родитеља и ван куће болесног, кога нема ко надгледати без њега и ово за време болести истог и дан по оздрављењу.

§. 518. Поздрави и почасти војене у народној војсци да важе одкоманде: „мирно.“

до команде: „вољно“ а сво остало време поздраву и почасту да се чине грађански.

§. 519. У време сваког војног вежбања и при сваком војном скупу, да су дужни сви официри и подофицири у округу од најмањег до највећег бити непрестано на зборишту као учитељи и команданти и тај свој посао ревносно одправљати.

Ко од њих изостане а не оправда се из истих узрока као и народни војник (§. 517.) казни се три пута онолико и онако колико се казни народни војник кад од вежбања изостане (§. 516.).

Исто тако у време сваког војног вежбања и зборишта дужан је на зборишту бити и војни судски иследник један за прву а један за другу класу са потребним писарима, коме сви команданти и старешине народне војске од водника на више на ислеђење и оптужење предају све, који иступе, преступе и злочинства учине, и који то извиђа, па преступе и злочинства оптужује војном окруж. суду а иступе војном дисциплинарном суду. (§. 218.).

§. 520. При узакоњавању војно-судског закона о злочинима, преступима и иступима, издвојиће се истуши који ће се ради најнужније војне дисциплине имати одма извршивати по осуди војног дисциплинарног суда а без даље жалбе о којој је речено у §. 218. овог предлога.

И тад ће се војно-судски поступак што сагласнији са поступком за грађанска кривична дела издати, а ово има бити одма.

Састав окружне војске.

§. 521. Сваки округ има по једну бригаду

а., из окр. стајаће војске са три рода оружја;

б., из војске I. класе са три рода оружја;

в., из војске II. класе са два рода оружја, пешачког и тешког топцијског.

г., и из потребних војних делова за сав састав војске као: вод куварски, лебарски, месарски, занатлијски, раденички, санитетско и инжињерско одељење, и одељење за војну музику.

§. 522. Пешачка војска дели се:

а., на батаљоне по 800. људи а последњи не подпуни батаљон у ком не могне бити 800. људи зове се: допуњујући батаљон; и служи за подпуњавање подпуних батаљона кад год затреба.

б., Сваки батаљон дели се на 4. чете по 200. људи;

в., а свака чета дели се на 4. вода по 50. људи.

Коњаничка окр. војска има:

а., окр. нар. војска један вод ескадрона.

б., окр. стајаћа војска један ескадрон од 4. вода а сваки вод по 50. коњаника;

в., коњаници стајаће окр. војске врше и ордонанску службу за сваки батаљон и батерију по 2. коњаника, и уз команданта окр. војске и бригадни штаб по 5. коњаника.

Топцијска окр. војска има

а., окр. стајаћа војска по 2. топа тешке, лаке и брдске батерије и потребан број људи;

б., окр. народна војска по једну тешку, лаку и брдску батерију са потребним бројем људи.

§. 523. Коњи за послугу и резерву потребни целој топцијској војсци и свима официрима у време вежбања или рата узимају се од народа из округа и округ их хране. Због овог има се регрутовати и нарочито потребно одељење људи за сејизе истим коњима, који ће их на зборишта доводити, у зборишту чувати и хранити и натраг њиховим газдама одводити.

А официри да не морају имати своје коње нити ће их држава осим стајаће државне војске имати.

Управа окр. војске.

§. 524. Окружном војском управља.

а., 1. командант целе окружне војске (виши офицер);

б., 1. командант пешака I. класе (капетан ил нижи офицер);

в., 1. командант пешака II. класе (капетан ил нижи офицер);

г., 1. командант топцијски за I. класу (виши или нижи офицер);

д., 1. командант топцијски за II. класу (виши ил нижи офицер);

е., 1. командант коњички (виши ил нижи офицер);

ж., 2—6 официра нижих за помоћнике свима командантима а међу њима и официри инжењерски ма и вишег чина;

з., батаљони, ескадрони и батеријски командири са четовођама и водницима из народне војске, за сваки батаљон, батерију ескадрон, чету и вод.

§. 525. У целој војсци — стајаћој и народној — старешине народне војске имају почести и то: командири као поручици, четовође као подпоручици, водници као наредници стајаће војске.

§. 526. Кад се имају поставити командир, четовођа или водник народне војске о томе гласају сви војници дотичног батаљона, или батерије или ескадрона и њихови официри.

Официри у томе имају по 5. гласова а командант окр. војске 10. гласова и на коме буде највише гласова тај се поставља.

§. 527. Командири, четовође и водници народне војске дужни су увек друге половине јануара и фебруара бити у окр вароши, и у локалу удесном, практички и теоретички припремати се и вежбати се у свом војном послу.

За то време и у време вежбања војске имају од округа командири по 6, четовође

по 4, и водници по 2 динара дневне плате на трошак а друге плате немају. Округ им даје и одлично одело, а округ набавља о свом трошку и локал за зимње вежбање.

Чим ко у једном томе звању проведе 10 година или ступи у године за старију класу, или за испис из војске, иступа из тога звања, и даје му се, ако није 50 година навршио у старијој класи или административном особљу подобно часно звање.

Он може и опет изабран бити у исто старо или веће звање али ако не ће не мора се тога звања примити.

А сваки и пре и после тога има право на полагање официрског испита, и ако га добро положи да и офицер буде.

О административном особљу и комори.

§. 528. За административно особље и комору прописале се правила која ће подробно њихову дужност и права одредити и која ће имати силу закона, пошто их и законодавна власт одреди.

Општа наређења.

I. Против неизвршења послова у опште по свима струкама.

Где год ма у ком закону који се тиче народа у округу и његових личних или општих права и дужности стоји рок и ред, кад и како и којим редом шта треба извршити или да се нешто има учинити, па то општинска или ма која државна власт или суд не ураде до одређеног времена или никако или се преко реда једни послови врше а други остављају или се не изврше како треба, сваки кога се то тиче, има право, увек жалити се на то окружном малом савету, против надлежатељства, које је позвано, да поса изврши,

или надлежном министру, а ови су дужни одма и најдаље за два месеца дана оног који је позван да посао уредно изврши па га није извршио, а не оправда се, казнити за сваку прву погрешку по 50 динара и за сваку другу погрешку по двапут толико, колико је дотле у 3 године због неизвршења осуђен био, наредити о трошку кажњеног, да се то одма изврши где извршење треба, известивши о том и жалитеља.

Осим тога, коме не тече по решењу или пресуди никакав интерес или тече мањи од 12 % на досуђену и наплатити се имајућу суму, па пресуда или решење о томе не буде у законом времену извршена или се не изврши и попис у законом времену, онда ће иста власт извршитеља ако се не оправда осудити и на плаћање или доплату 12% интереса на исту суму од законог рока за извршење па до наплате, а жалитељу још остаје право и да судом накнаду од извршитеља тражи ако би штете имао што се потпис није на време извршио те је после времена забраном или интабулацијом и прибелешком имање дужниково оптерећено или га је дужник сам отуђио, на штету жалитеља.

Осуђени код малог окруж. савета за неизвршење, може се жалити надлежном министру.

А ако извршитељ остане не кажњен, или мали окружни савет и министар и не предузму а не изврше посао који по жалби треба изградити, жалитељ се може жалити народној скупштини која је у решењу те жалбе неограничена и коначна.

§. 530. Правдање за не извршење може бити само онда, ако је извршитељ дуже од 15 дана боловао и ово лекарским уверењем осведочи, и ако надлежатељство има много посла а мало особља те други то није могло извршити и ако и мали окр. савет то извршитељу потврди, пошто се о томе преко свог пуномоћника увери, али за овим

одма има сљедовати предлог савета надлежном министру за нужну помоћ.

Правдању пак што је нешто било или нешто неком учињено преко реда законог нема места.

А оправдању има места и онда кад се извршење није могло учинити из других законих узрока на пример: што су изишли и појавили се оспоравачи пописатог имања или такви неодклоними узроци који нису зависили од воље извршитеља и чиновника законом позваних да на ком послу шта раде.

II. О државном вишем надзору.

Све старешине свију надлежатељства, судова и управа у округу, позване су да у име државе раде сами и старају се, да сви подчињени врше послове како закони прописују и у том ће бити први и најближи државни надзор.

Већи пак надзор у име државе врше министри односно архијереји а и апелацијони и касацијони суд сваки по свом послу и кругу.

Овај виши надзор врши се приликом решавања или суђења по разним делима и усљед истог рада.

А министарски савет дужан је још и сваке године наредити да по неколико дана нарочити изасланици или пуномоћници од чиновника или грађана или скупштинара из престонице и округа по једно лице на неколико општина за све, обиђу све општинске и окружне судове, школе, цркве и манастире, апсане, заводе и надлежатељства, вутове, ћуприје, барутане, оружнице итд. итд. и поднесу своја извешћа о оном што им наставлења буду тражила и што има ићи у намери да се злоупотребе одклоне и да закона права и дужности према сваком буду извршена.

Ови изасланици за тај посао само подвоз и храну од општина имају а ништа више.

Каноничне посете цркава и манастира врше архијереји о свом трошку и подвозу без нарочите дијурне а тако и цркве освећују и у свакој години дужни су тако сваку цркву и манастир походити и у њој службу црквену извршити са по 6 најближих свештеника што ће овима за бољу практику у црквеном служењу бити.

III. Прелазно наређење.

§. 532. Садашње зграде, земљишта и намештај среских канцеларија продаће се, а новац поделити на општине које су им досад припадале по пореским главама ил ће се задржати за болнице оних места и општина чије су сад које за то буду удесне.

Зграде окр. начелства остају и у будуће окружно имаће и употребљују се како окр. велики савет одреди на смештај окружних управа а и варошког општинског суда где то може бити.

Акта среских канцеларија да се разнесу по општинама у архиве државника у општинама и тамо сва урегиструју. А надлежност где ће која акта остати одређује се према тужитељу или првом предлагачу акта.

Општа акта среских канцеларија и протоколи предају се канцеларији државника

у окр. вароши и у један регистар при сваком државнику уписују.

Завршетак.

Сваки §. овог предлога књижевницима, публицистама и пријатељима државног, окружног и општинског уређења, предмет је за праведну критику и разумну оцену, и грађа је свега тога.

Штогод у овом предлогу шкоди стаблу државном, окружном и општинском и његовим соковима или његовој храни — народу и појединцима — то треба кресати и поништавати разлозима и доказима, који се са разумом и знањем, правдом и истином и народним умним и материјалним стањем и добром слажу.

Но критика без формалних предлога опет рећи морам, слабу ће и малену услугу народу и пријатељима народног државног, окружног и општинског уређења учинити.

Ко год рекне: „не ваља ово и ово“ најбоље ће учинити ако одма каже и како друкчије траба да буде.

14. Јануара 1882 год.
у Шапцу.

АДВОКАТ

Дан. Орељ.

